

**Başbakanlık
Aile Araştırma Kurumu**

Aile Araştırma Yöntemleri

**Prof. Dr.
Brent C. MILLER**

**Çeviren
Dinçay KÖKSAL**

Bilim Serisi

97

**T.C.
Başbakanlık
Aile Araştırma Kurumu
Başkanlığı**

Aile Araştırma Yöntemleri

**Prof. Dr.
Brent C. MILLER**

**Çeviren
Dinçay KÖKSAL**

**Aralık 1996
ANKARA**

T.C. BAŞBAKANLIK AİLE ARAŞTIRMA KURUMU BAŞKANLIĞI

Genel Yayın No : 97

Seri : Bilim Serisi

ISBN : 975-19-1617-8

Baskı : Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara

SUNUŞ

Bilindiği gibi ülkemiz hızlı bir sosyo-kültürel değişim geçirmektedir. Değişimin neden olduğu sosyal problemlerin zm öncelikle bilimsel bilgiye dayanan sosyal politikaları gerekli kılmaktadır. 1989'da sosyal sorunları aile odaklı bakış açısıyla ele almak ve sosyal politikaların oluşumuna bilimsel bilgi temeli sağlamak üzere ve Anayasamızın "Aile Türk toplumunun temelidir. Devlet ailenin huzur ve refahını sağlamak için gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar", hükmünün gereği olarak Aile Araştırma Kurumu kurulmuştur.

Aile Araştırma Kurumu gerçekleştirdiği araştırma faaliyetleri ile bilimsel bilgi birikimine katkıda bulunmanın yanı sıra önemli telif ve tercüme eserleri de yayınlamaktadır.

Aile Araştırma Yöntemleri isimli bu eser aile odaklı araştırmalar konusunda hem lisans ve yüksek lisans öğrencileri, hem de aile araştırmaları konusuna ilgi duyan araştırmacılar için yararlanılabilecek bir başvuru kitabı olacaktır. Kuşkusuz başlı başına aile araştırma yöntemleri konusunda hazırlanmış olan bu eserin Türkçe literatürde yer alması aile araştırmalarına hem nitelik hem de nicelik olarak önemli bir katkı sağlayacaktır.

Işılray SAYGIN

Devlet Bakanı

YAZAR HAKKINDA

Brent C. Miller, Aile ve İnsan Gelişimi profesörü olarak Utah Eyalet Üniversitesi'nde çalışmaktadır. Lisans derecesini 1971'de psikoloji alanında Weber Eyalet Yüksekokulu'ndan; yüksek lisans derecesini 1972'de Aile ve İnsan Gelişimi alanında Utah Eyalet Üniversitesi'nden ve doktora derecesini de 1975'te Aile Sosyolojisi dalında Minnesota Üniversitesi'nden aldı. Sage tarafından yayınlanan **Family Studies Review Yearbook** (1983, 1984, 1985) adlı üç ciltlik profesyonel bir referans kitabının editörlüğünü yaptı. Aynı zamanda **Marriage and the Family Development** (Harper & Row, 1985) adlı kitabı Evelyn Duvall ile birlikte yazdılar. Bir çok makalenin yanısıra kitap bölümleri ve teknik raporlar da yazmıştır. **Journal of Marriage and the Family** ve **Family Relations** adlı dergilerde editör yardımcılığı görevini de sürdürmektedir. **Child Development**, **Family Process**, **Demography**, **Social Psychology Quarterly** ve diğer bir çok dergide misafir eleştirmenlik de yapmaktadır.

Evlilik nitelikleri, evlilik ve aile yaşamındaki normal gelişim süreçleri, yazarın genel ilgi alanlarını oluşturmaktadır. Son araştırmalarının, yetişkinlerin cinsel tutumları, davranışları ve hamilelik konuları üzerinde odaklaştığı dikkat çekmektedir.

İÇİNDEKİLER

1. Aile İncelemelerine Giriş	1
Bilim ve Aile Araştırması	3
Bilim Türleri	4
Fen Bilimleri	4
Sosyal-Davranış Bilimleri	5
Aile Bilimi	6
Bilimin Amaçları	7
Tanımlama	7
Açıklama	7
Çıkarıma	8
Denetleme	8
Bilimin Temel İlkeleri	8
Bilimsel Düşüncenin Unsurları	9
Kavramlar	9
Değişkenler	10
İlişkiler	11
Teoriler	12
Araştırma Sürecindeki Aşamalar	13
Problemi Formülleştirme	13
Hipotezler veya Hedefleri Belirleme	14
Araştırma Tasarımını Seçme	15
Ölçmeyi Tasarlama ve Geliştirme	16
Denekleri Seçme	16
Veri Toplama	17

Verilerin Çıkarılması ve Analizi	17
Bulguları Yorumlama ve Sonuçları Çıkarma	18
Özet	18
Anahtar Kavramlar	20
2. Araştırma Tasarısı	21
Araştırma Tasarısı Türleri	22
Durum Saptayıcı Çalışmalar	23
Tanımlayıcı Araştırma	25
Gelişimsel Değişmeleri İnceleme Tasarısı	26
Değişmelerin İncelenmesine Yönelik Deneysel Tasarılar	29
Korelasyonel Tasarılar	37
Tasarı Güçlendirici Teknikler	39
Araştırma Tasarısındaki Anahtar İlkeler	40
Özet	43
Anahtar Kavramlar	44
3. Ölçme	47
Tanımlar	48
Ölçme Düzeyleri	50
Sınıflama	51
Sıralama	51
Eşit Aralıklı Sıralama	52
Oranlı Ölçme	52
Güvenirlilik	52
Ölçmenin İstikrarlılığı	53
Ölçümlerin Denkliği	55
Geçerlilik	57
İçerik Geçerliliği	59
Ölçüte İlişkin Geçerlilik	61
Yapı Geçerliliği	62
Mevcut Ölçüleri Kullanma	63

Araçların Kaynakları	64
Özet	66
Anahtar Kavramlar	68
4. Örneklemeye	69
Tanımlar	70
Örneklemeye Yaklaşımları	71
Olasılık Dışı Önlemler	71
Olasılıklı Örneklemeler	73
Özet	75
Anahtar Kavramlar	76
5. Verilerin Toplanması	77
İşbirliği Geliştirme	78
İnsan Deneklerin Korunması	81
Pilot İncelemeler ve Öntestler	83
Veri Toplama Biçimleri	84
Tarama Yoluyla Verileri Toplama	85
Gözlem Yoluyla Verileri Toplama	90
Özet	93
Anahtar Kavramlar	94
6. Verilerin Analizi	97
Verilerin Hazırlanması ve Kayıt	98
Verilerin Yönlendirilmesi ve Dönüşümü	100
Eksik Veriler	100
Değişkenleri Yeniden Kodlama	100
Değişkenleri Kurma	101
İstatistiksel Analizler	103
Tek Değişkenli Analizler	103
İki Değişkenli Analizler	105
Çok Değişkenli Analizler	107
İstatistiksel Anlamlılık	108

Özet	109
Anahtar Kavramlar	110
7. Sonuçlar	111
Bulguların Yorumlanması	111
İncelemenin Sınırlamaları	112
Sonuçların Genelleştirilebilirliği	113
Araştırmanın Sonuçları	114
Teorik Sonuçlar	115
Araştırma Sonuçları	115
Uygulama Sonuçları	116
Evlilik ve Aile Araştırması Konusunda Genel	
Değerlendirme	117
Özet	118
Anahtar Kavramlar	119
KAYNAKÇA	121

ÖNSÖZ

Araştırma Yöntemleri'ne ilişkin kitaplar, araştırmanın 'nasıl yapılacağını' gösterirler. Bunlar araştırma sorularını cevaplamak için incelemelerin nasıl düzenlenmesi gerektiğini belirtirler. Bir çok sosyal ve davranışsal araştırma yöntemleri kitapları vardır, fakat bunlardan çok azı evlilik ve aile örnekleri konularının üzerinde durmaktadır. (Adam ve Schvaneveldt, 1985 istisnadır). Araştırma Yöntemine yönelik aile incelemelerindeki nispeten az sayıdaki kaynaklar, öğrencilerden çok profesyoneller için yazılmıştır. Örneğin, klasik **Handbook of Marriage and the Family** (Evlilik ve Ailenin Elkitabı) (Christensen, 1964) kitabında bir sürü bölüm aile ölçmesine (Straus, 1964) kestirme incelemelerine (Bowerman, 1964), alan incelemelerine (Nyne, 1964) ve demografik çözümlere (Glick, 1964) ayrılmıştır. Az da olsa aile ölçmelerine yönelik monografileri (Straus ve Brown, 1978) ve yöntemleri (Winter ve Ferreira, 1969) konu eden kitaplar da vardır. 1982 yılında **Journal of Marriage and the Family**, 1984'te **Journal of Family Issues** dergisinin yaptığı gibi bütün bir sayıyı aile araştırma yöntemlerine ayırmıştır. Gelişmiş yöntemleri özet olarak gösteren kitapların yazılması devam etmektedir (Larzelere ve Klein, baskıda). Aile incelemelerine ilişkin yöntemsel yazıların çoğu geniş çapta dağıtık dergi makalelerinde yer almaktadır.

Gönderimde bulunduğum profesyonel literatürün aksine bu kitap basit bir "el kitabı" olarak yazılmıştır. Evliliği ve aile örneklerini kullanan, araştırma yöntemine ilişkin bir giriş kitabıdır. Metni konuşma diline özgü biçimde yazmaya, kısa ve öz tutmaya çalışmamın nedeni hem lisans öğrencilerinin hem de başlangıç yüksek lisans öğrencilerinin anlayabilmesi ve bundan yararlanabilmesidir.

Evlilik ve aile konusunu ve bunların nasıl incelenebileceğini öğrenmeme yardım eden birçok tecrübeli öğretmene ve meslektaşına çok şey borçluyum. Jay Schvaneveldt, Utah Eyaletindeki ilk mükemmel yöntem öğretmeni idi. Ben Minnesota'dayken, Joan Aldous, David Olson ve Ira Reiss, evlilik ve aile araştırma yöntemleri konusunu daha iyi anlamama yardımcı oldular. Mezuniyet öncesi dostlarımdan olan David Klein ve Steven Jorgensen, özellikle araştırma yöntemleri konusundaki anlayışımı bütünleştirmede yardımcı oldular (Klein ve diğerleri, 1978). Yöntemci olarak pek tanınmamasına rağmen, Reuben Hill, bilimsel inceleme nesnelere olarak evlilikler ve aileler hakkındaki düşüncemi şekillendirme konusunda muhtemelen herkesten daha etkili olmuştu. Minnesota'dan ayrıldıktan sonra Tennessee Üniversitesi'nde Jo Lynn Cunningham ile birlikte araştırma yöntemleri dersini veren ekipten, çok zevkli öğrenme tecrübesini edindim. Daha sonraları, evlilik ve aile araştırması yöntemleri hakkında bir değerlendirme yazarken Boyd Rollins ve Darwin Thomas gibi kişilerle işbirliği yapma şansına sahip oldum (Miller ve diğerleri 1982). Bütün bu dostlarıma ve öğretmenlere öğrenmeme yardım ettikleri her şeyden dolayı çok minnettarım.

Aynı zamanda dizi editörü ve editör yardımcısı Richard Gelles ve Alexa Albert'a bu metni kağıda geçirmeme teşvik etmelerinden, çalışmalarımı hızlandırmalarından dolayı teşekkür etmeyi zorunlu buluyorum. Aynı şekilde metnin isimsiz eleştirmenlerine, özellikle en çok yararlandığım, en çok kusur bulan eleştirmene de teşekkür borçluyum. Yine sabırla metni gözden geçiren Sally Carles'e ve tamamlanmasından sonra uzun süre kitaba olan ilgilerini devam ettiren Sage'deki editörlere teşekkür ederim.

Brenet C. Miller
Logan, Utah
Aralık, 1985

BÖLÜM I

AİLE İNCELEMELERİNE GİRİŞ

Her ne olursa olsun, bilim, insan tecrübesine ilişkin dünyadaki olaylar hakkında önermelerin doğruluğunu test etme ve genelleme yoludur.

Walter E. Wallace

Hepimiz evlilikler ve aileler hakkında bir şeyler biliyoruz. Ebeveynler, kız ve erkek kardeşler, karı kocalar, çocuklar farklı akademik konular olmakla birlikte esasen herkesin doğrudan karşı karşıya olduğu tecrübelerdir. Doğrudan tecrübelerin yanısıra gözlemlerimizden, basın yayın araçlarından ve edebiyat ile drama-dan evlilik ve aile yaşamı hakkında çok şey öğreniriz. Evlilik ve aile yaşamı hakkındaki pek çok görüşlerimiz dinsel ve siyasal geleneklerle şekillenir. Dinsel doktrinler ve kanunlar her yerde insan toplumlarındaki beklenen evlilik ve aile davranışını kurumlaştırmaktadır. Örneğin doktrin ve kanunlar sıklıkla yaş ve akrabalık bakımından evlilik taraflarının seçimini düzenler, evlilikteki cinsel ilişkileri sınırlar ve izin verilen çocukların sayılarını (çağdaş Çin'de olduğu gibi) ve karı kocanın haklarını ve sorumluluklarını belirler. Özetle kendi tecrübelerimiz, aile geleneklerimiz, dinimiz ve kanunlarımız genellikle evlilik ve aile yaşamının normatif yönlerini, yapılması gereken şeyleri, bekleneni, iyi ve kötü, doğru ve yanlış kabul edileni bizlere bildirir.

Kişisel tecrübelerimiz ve günlük gözlemlerimizin yanısıra, yasal ve dinsel normlardan oldukça farklı olarak, evlilikler ve aileler bir başka tarzda da anlaşılabilir. Bazen evlilik ve aile "nedir?" sorularına verilecek cevapları bilmek isteriz. Bu gibi sorular genellikle kişisel görüşlerimizle veya neyin doğru, neyin yanlış

olduğu konusunda normlara başvurularda doğru biçimde cevaplanamaz. Örneğin,

- İlk evlilikte ortalama yaş nedir?
- Eş seçimi tercihleri nasıl yapılır?
- Boşanma ile sona eren evliliklerin oranı nedir?
- Genç evlenenlerin boşanma ihtimali yaşlıyken evlenenlerden daha yüksek midir?
- Ev çevresi ve ebeveyn-çocuk ilişkileri çocukların gelişimini nasıl etkiler?
- Çocukların varlığı ve karakterleri ebeveynleri nasıl etkiler?
- Aile üyeleri arasında fiziksel şiddet ne derece yaygındır?
- Ailelerdeki problem davranışları azaltmada önleme ve müdahale programı etkili midir?

Yukarıdaki örnekler gibi evlilik ve aile hayatı hakkındaki bazı sorular, empirik olarak cevaplanabilir; yani bilgi veya veriler, evliliklerde ve ailelerde neyin niçin olduğunu anlamamıza yardımcı olması bakımından sistemli bir şekilde toplanıp değerlendirilebilir. Evlilikleri ve aileleri anlama konusuna empirik yaklaşma, yukarıda sunulan türden sorulara cevap vermek için verilerin toplanmasına ve çözümlenmesine dayanır.

Normatif bir yaklaşım evli olmayan insanlar cinsel ilişkilerde bulunmalı mı yoksa bulunmamalı sorularıyla uğraşır. Normatif sorular kanun, din ve gelenek tarafından ele alınır. Diğer taraftan, empirik sorular bilimsel araştırma yoluyla ele alınır. Dikkatlice toplanmış deneysel veriler, kişisel gözlemlerimize ve halk zekasına karşı denge oluşturarak veya çevremizdeki dünya hakkında sahip olduğumuz temelsiz ve önyargılı iddialarda bulunma eğilimimizi azaltarak, evlilikleri ve aileleri daha iyi anlamamızı sağlayabilirler.

BİLİM VE AİLE ARAŞTIRMASI

Bilim çoğu gelişmiş toplumlarda iyi kurulmuş bir sektör haline gelmiştir. Bilimin işi bilgi yaratmak veya bilgiyi keşfetmektir. Bilim adamları empirik araştırma düzenleyerek doğal ve sosyal dünyaya ilişkin açıklamaları veya bu konular hakkındaki bilgileri araştırırlar. Evlilikler ve aileler birçok nedenlerden dolayı insan toplumlarının daha iyi anlaşılması gereken yönleridir ve bu nedenle bilimsel araştırmanın odak noktası haline gelmektedir.

Basitçe, bilimin altında yatan bazı görüşler şunlardır:

(1) Gerçek dünyada insan algılamalarından bağımsız olarak var olan doğal fenomenler mevcuttur.

(2) Bu doğal fenomenler içerisinde örüntüler ve düzenlilikler vardır.

(3) Doğal fenomenlerdeki bu örüntüler bilimsel işlemler yoluyla gözlenebilir.

Araştırma teriminin sokaktaki adama göre birkaç anlamı vardır. Örneğin, bir kişi, nüfus sayımı raporundaki rakamlara bakarak ilk evlilikteki ortalama yaş konusunda araştırma yapabilir. Veya yüksek okul dersinin bir parçası olarak evlenme ve boşanma yaşı arasındaki ilişki hakkında bir araştırma raporu yazabilir. Bu durumda kişi muhtemelen zamanını bir kütüphanede bu konuda daha önceden yapılmış çalışmalarını bulmak, okumak ve özetlemekle geçirecektir. Bu örneklerin her ikisinde de araştırmanın esas fikri, bir kişinin belirli bir soruya cevap olacak olan bilgiyi araştırmasıdır.

Bununla birlikte bu kitapta tartışıldığı gibi, bilimsel araştırma bir yanıt aramak veya bir kütüphane araştırması yapmaktan karmaşık bir iştir. İlk evliliklerdeki ortalama yaşa ulaşmak için, örneğin, kişi plân yapmak, gerekli düzenlemeleri yapmak, verileri toplamak, ilkinin sonraki evliliklerden ayırmak, istatistiksel hesaplamalar yapmak ve sonuçları yayımlamak zorundadır. Bilimsel

araştırma sadece bir soru ile başlamaz aynı zamanda sonuçların çıkarılabileceği empirik verilerin edinimini, çözümlenmesini ve yorumlanmasını da içerir. Kısacası, bilim, profesyonel bilim adamlarınca yapılan ortaklaşa ve disiplinli bilgi araştırmasıdır; bilimsel araştırma bu kişilerin uğraştığı yapılaşmış ve sistemli araştırma sürecidir.

Bilimsel araştırma, bir başka açıdan da, temel ve uygulamalı olmak üzere iki ayrı kategoriye ayrılır. Uygulamalı araştırma, elde edilen bilginin devlet adamları, sorumlu kişiler veya uygulamacılar tarafından kullanılması ve uygulanması için yapılır. Örneğin, uygulamalı evlilik ve aile araştırmacıları çocukların kötü söz söyleyen ebeveynlere yönelik evlilik terapisi veya tedavisiyle ilgili değişik yaklaşımların yeterliliğini inceleyebilir. Temel veya saf araştırma, aksine, bilgiyi bilgi için istemek demektir. Bazı politikacılar veya vergi mükellefleri temel araştırmacının meşruluğunu sorgulayabilir (rneğin, Proxmire'nin Altın Post dl gibi). Genellikle araştırmacının uygulanabilir önemli bir bulgu ile sonuçlanacağını önceden söylemek zordur. Bilim adamları, evlilikleri ve aileleri daha iyi anlamak için basitçe temel araştırmalar düzenler veya çabucak uygulanabilir sonuçlara ulaşmayı hedeflerler. Bütün bu durumlarda aile araştırmacılarının empirik örüntüler ve düzenlilikler hakkında bilgi edinmeyi amaçladıklarını belirtebiliriz.

BİLİMİN TÜRLERİ

Bilim, çeşitli inceleme alanlarına göre alt bölümlere ayrılabilir. Bazan fizik bilimleri (fizik, jeoloji, vs.), yaşam bilimleri (botanik, zooloji, vs.) ve sosyal davranışsal bilimleri (psikoloji, sosyoloji, vs.) arasında bir ayırım yapılır. Evlilik ve aile araştırması, sosyal davranışsal bilimlerinin bir dalıdır. Bazı stratejileri ve yöntemleri farklı olmasına rağmen bütün bilimler verilerin toplanması ve çözümlenmesi konusunda aynı empirik yaklaşımı paylaşırlar.

Fen Bilimler;

Fizik ve kimya gibi eski disiplinler giderek daha kesin ve net olmak için araştırma yöntemlerini yenileyebilmektedir. İnsan dav-

ranışını ve ilişkilerini inceleyen genç sosyal davranışsal bilimlerinin bazen daha az kesin ve net oldukları düşünülür. Katı ve yumuşak bilim terimleri bu durumu tanımlamak için ortaya çıkmıştır. Belki bunun nedeni, fiziksel bilimlerin konusunun kendisini daha kolay bir biçimde kontrollü gözlem ve çözümlenmeye vermesinde yatar. Hiç bir kimse sosyal ve davranışsal bilimlerin zamanla ne kadar çok kesin ve net olacağını bilemez. Bazıları insan davranışının ve sosyal ilişkilerin sözde katı bilimlerde incelenen fenomenlerden farklı olduğunu (ve tabiat itibarıyla daha yumuşak) düşünür. Bu tür görüşler şu alıntıda görüleceği gibi bazen oldukça alaycı terimlerle tanımlanır: "Fiziksel ve biyolojik bilimler perspektifinden bakıldığında, insanın sosyal yaşamı sadece doğanın yüzündeki küçük bir kabuktur, derin sistematik çözümlenmeye elverişli değildir." (Goffman, 1983: 17). Bununla birlikte, bir çok sosyal ve davranışsal bilim adamları -ben de dahil- insan davranışı ve sosyal ilişkilerin empirik araştırma yoluyla daha faydalı biçimde araştırılabileceği ve daha iyi anlaşılabilmesi için inancıyla hareket etmeye devam etmektedir. Kaldı ki son yıllarda, sözde fen bilimlerinin bile ne derece mutlak ve determinist olduğu konusunda artan şüpheler vardır (Doherty, 1984).

Sosyal Davranış Bilimleri

Aile araştırmacıları ve genelde sosyal bilimciler, bazen kendi araçlarını ve işlemlerini-kendi bilme yöntemlerini- fiziksel veya doğal bilimlerde kullanılanlarla karşılaştırırlar. Bu karşılaştırmalar, genellikle kendi bilimsel işlemlerinin esas benzerliğini desteklemeyi veya çürütmeyi amaçlamaktadır. Benzerlikleri vurgulayanlar hem sosyal bilim adamlarının hemde doğabilimi adamlarının deneysel delile dayandığını, genel teoriler geliştirdiğini, kişisel değer yargılarını azaltmak için mücadele verdiklerini, düzenlilikleri araştırdıklarını ve istatistiksel teknikler kullandıklarını belirtmektedir. Diğerleri de bazı sosyal değişkenleri gözlemenin veya ölçmenin imkansız olduğunu, nedensel sayıların ileri sürülmesi için bir çok faktörün gerektiğini, sosyal fenomenlerin devingen tabiati

nedeniyle tekrarlanmasının zor veya imkansız olduğunu ve çoğu sosyal fenomenler için doğru empirik yönlendirme ve kontrolün imkansız olduğunu ileri sürmektedir (Wagenaar, 1981: 3). Farklılıklara ve benzerliklere ilişkin bu çağdaş tartışmalar gözönüne alınmazsa, evlilik ve aile yaşamı konusunda yararlı ve giderek saygınlık kazanan bir bilimin geliştigi ileri sürülebilir.

Aile Bilimi

1800'lerin ortaları ve sonlarına doğru Fredrick LePlay ve Emile Durkheim, sosyal yaşama ilişkin öncülük eden incelemelerinde aileler ve aile değişkenleri üzerinde durmuşlardır. LePlay (1855) bütün aileleri gözleyerek ve sorular sorarak inceler. Bu yüzden kendisine ilk aile araştırmacısı adı verilmektedir (La Rossa ve Wolf, 1985). Resmi kayıtları inceleyerek Durkheim (1951) evli insanların, bekarlardan daha az kendilerini öldürmekte olduklarını keşfeder. İntihar davranışının "sosyal bütünleşmeye karşı anomie" bağlamında açıklanabileceğini ileri sürer. Bunların her ikisi de aile üyeleri ve üyeler arasındaki ilişkiler hakkında sistemli bir şekilde verileri toplamaları ve çözümlemeleri bakımından, çağdaşlarından farklıdır. Buna rağmen evlilikleri ve aileleri anlamaya özel olarak ağırlık veren empirik araştırma yirminci yüzyıla girinceye kadar ciddi bir şekilde ele alınmamıştır (Christensen, 1964; Howard, 1981). Evlilik ve aile üzerine ilk eğilenler, zamanlarının diğer bilim adamları gibi, bilimsel aletlerin eksikliği nedeniyle nispeten dezavantajlı idiler. Araştırma stratejilerinin (gözlemler, örnek olaylar, incelemeler, görüşmeler vs.) sosyal ve davranış araştırmalarının genel yöntemlerinden kaynaklanmakta olması ya da onlarla ortak pek çok noktalara sahip olması bu duruma yol açmıştır.

Özetle, ailelere ilişkin aile araştırma yöntemleri ve empirik veriler son 50 yıldan beri ciddi olarak ve bilinçli şekilde geliştirilmektedir. Sosyoloji, psikoloji ve antropoloji gibi bir çok disiplin, ailelerin bilimsel incelenmesine katkıda bulunmaktadır. Ve

esasen, bir çok evlilik ve aile araştırmacısı bu ve diğer temel disiplinlerle yakinen ilişkilidir. Son yıllarda ortaya çıkan aile incelemeleri veya aile bilimi adındaki akademik birimler bir çok üniversitede farklı disiplin geçmişine sahip evlilik ve aile araştırmacılarının çabalarını bir noktada toplamak için kurulmuştur (Burr ve Leigh, 1983).

BİLİMİN AMAÇLARI

Ailelerin bilimsel incelemesinin fen bilimlerine veya sosyal davranışsal bilimlere ne derece benzediğini veya onlardan ne kadar farklı olduğunu bir tarafa bırakırsak, bütün bilimsel araştırmaların benzer amaçları ve bazı temel ilkeleri paylaştıkları ortaya çıkıyor. Bilimin amaçları genellikle tanımlama, açıklama, kestirme ve denetleme olarak karakterize edilmektedirler.

Tanımlama

Tanımlama, bilimin en temel etkinliği ve amacıdır. Aile araştırmacıları, evlilik yaşı ve çocukların sayısı gibi evlilik ve aile fenomenlerinin ortalamalarını veya merkezi eğilimlerini tanımlayan araştırmalar yaparlar. Evlilik ve ebeveynlik tutum ve davranışları da bilimsel tanımlamanın hedefleridir. Kaç tane? Ne kadar? Ne kadar zamanda bir? Evlilikleri ve aileleri tanımlama genellikle saymaya, sıklıklara, yüzdelere, tanımlayıcı istatistiklere ve merkezi eğilim ölçülerine dayanan, büyük çapta empirik bir süreçtir.

Açıklama

Açıklama bir şeyin oluş nedenlerini vermeye çalışarak bir anlam duygusu sağlar. Bilim adamları davranışların öncüllerini ve sonuçlarını belirleyerek evlilik ve aile yaşamını açıklamaya çalışırlar. Örneğin, eş seçimi tercihlerinin öncülleri, özgeçmiş benzerlikleri, kişilik nitelikleri, bağdaşan amaçlar ve rol beklentileri, kimin seçtiği ve kimin seçilmesi gerektiği gibi konular kültürel

normların da içinde bulunduğu çeşitli açıklamalarla daha iyi anlaşılabilir.

Çıkarsama

Çıkarsama, bir şeyin olacağını önceden söyleyebilmektir. Çıkarsamanın açıklamayla aynı kuramsal ve empirik baza dayandığı tartışılmaktadır; yani aynı fikirler ve ilişkilerin neyin, niçin olduğunu açıklamak için veya neyin olabileceğini tahmin etmek için kullanılabileceği ileri sürülmektedir. Değerler, rol beklentileri ve özgeçmiş özellikleri bakımından eş uygunluğunun derecesini bilmek evlilikteki uyumluluğun ve istikrarın habercisi olabilir.

Denetleme

Açıklanabilen ve önceden tahmin edilebilien doğal fenomenler üzerinde denetim de uygulanabileceği ileri sürülebilir. Sosyal ve davranışsal bilimlerde denetleme, önleme, müdahale veya tedavi gibi değişik şekiller alır. Örneğin, terapist veya pratisyen, aile üyelerinin, arzu edilmeyen evlilik veya aile davranışını azaltmalarına veya elemelerine müdahale veya yardım edebilir. Ailedeki şiddet, özellikle çocuk ve eşlerin dövülmesi, daha iyi anlaşılabilir ve en büyük riskte olanlar daha iyi belirlenebilir. Ailedeki şiddeti denetleme, destek sağlama, ayrılmadan kaynaklanan stresleri azaltma, bireysel ve aile tedavileri verme ve en zor zamanlarda güvence sağlamayı içerir.

BİLİMİN TEMEL İLKELERİ

Objektiflik ve tekrarlanabilirlik temel bilimsel ilkelerdir. Objektiflik bir soruya veya soruna yaklaşım tarzıdır. Objektiflik bilim adamlarının işlemlerini mümkün olduğu kadar kendilerinden uzakta ele aldıkları anlamına gelir (Kerlinger, 1979). Bir başka deyişle, objektiflik, kişisel ve subjektif unsurların mümkün olduğunca araştırmaya az karışacak şekilde düzenlenmesi anlamına gelir. Kuşkusuz bilim adamları değerlerden kaçınamazlar ve araş-

tırma hiçbir zaman tamamen objektif değildir; incelenen sorunlar, sorulan sorular ve özellikle verilerin yorumlanması araştırmacıların değerlerini yansıtır (Baumrind, 1980; Gergen, 1982). Evlilik ve aile fenomenleri ile ilgili yapılacak bilimsel soruşturmanın ideali, araştırmayı, işlemlerin ve sonuçların genel olacağı ve tekrar kullanılabilceği bir tarzda düzenlemektir. Tekrarlama, bir incelemenin bulgularının aynı veya benzer işlemleri takip eden diğer araştırmacılar tarafından tekrar üretilebilmesini ifade eder.

Burada, yargılara ve değerlere sahip bilim adamlarıyla bilimsel işlemlere sahip bilim adamları arasında önemli bir ayırım yapılabilir. Eğer işlemler objektif ve genel ise, diğer araştırmacılar bunları izleyebilir ve bulguları yine elde edebilir- veya belki de reddedebilir (Popper, 1965). Elbette, evlilik ve aile olaylarının ve ilişkilerinin tam olarak yinelenemeleri mümkün değildir, ancak eğer ebeveynler, değişik konuları inceleyen araştırmacılar tarafından tekrar tekrar seçilecek kadar yeterince güçlü ve tutarlı iseler, kendilerinde daha büyük bir güven yerleşebilir. Birçok farklı incelemede aynı empirik bulgu elde edildiğinde, sonuç empirik genelleme olarak adlandırılır.

Bir başka deyişle objektiflik, araştırmacıların "kendilerinin dışına" çıkmalarına, genel olarak tekrar üretilebilir şartları ve ümitli bir şekilde genel olarak oluşturulabilir bulguları elde etmelerine yardımcı olur (Kerlinger, 1979: 10). Objektiflik tekrarlamayı mümkün kılar. Bir çok incelemeden elde edilen farklı bulgular, bir tek incelemeden elde edilen sonuçlardan daha inandırıcıdır.

BİLİMSEL DÜŞÜNCENİN UNSURLARI

Kavramlar

Bilimsel düşüncedeki en temel unsurlardan birisi kavramlardır. Kavram, belirli varlıkların veya olayların zihinsel soyutlamasıdır. Ve hem bir kelimeyi ve etiketi hem de onun anlamını veya tanımını içerir. Örneğin, evlilik terimini kendileri ister evli olsun,

ister olmasın pek çok yetişkin tarafından anlaşılan bir kavrama gönderimde bulunmak için kullanılır. Evlilik genellikle süreklilik beklentisiyle kurulan toplumsal ve yasal olarak tanınmış karşı cinslerin ilişkisi olarak anlaşılmaktadır. Kültürel bağlama bağlı olarak, evlilik kavramı, aynı zamanda yeniden üretim, soyluluk veya eşitlik ve benzeri konulardaki beklentileri de içerebilir.

Araştırmacıların, incelenecek kavram konusunda açık olmaları son derece önemlidir. Evlilik gibi geniş kavramlar genellikle araştırma amaçları için daha özel kavramlara ayrılmalıdır. Örneğin, evlilik konusundaki incelemeler, daha belirgin olarak, evlilikte tatminkârlık, evlilik düzenlemesi, evlilik istikrarı, evlilik çatışması, evliliğin gücü, evlilik iletişimi, evlilik şiddeti ve benzeri konularda yapılabilir. Aynı şekilde, evlilik araştırmasında "Cinsiyetin" incelenmesi, erkek ve kadınlar arasındaki benzerlikler ve farklılıklar (biyolojik cinsiyet) ile, cinsel ilişkiler, evli eşlerin gerçek cinsiyet rol davranışları ile veya çocuklarda cinsiyet kimliğinin gelişmesi ile uğraşmak zorunda kalabilir. Kavramsal açıklama ve belirginlik evlilik ve aile araştırmasında oldukça önemli bir başlangıç noktasıdır.

Değişkenler

Bir değişken, basit olarak, değişiklik gösteren bir kavramdır; yani, iki veya daha fazla değere sahip olabilir. Bir değişkeni sadece iki değerle (evli ve evli olmayan) kullanmak için seçebiliriz, fakat genellikle araştırmamız içindeki değişkenin, mantıksal olarak olası bütün değerleri içermesi daha anlamlı olur. (Bekar, hiç evlenmemiş; halen evli; yasal olarak ayrılmış veya boşanmış; dul, terkedilmiş, yeniden evlenmiş vs.)

Özellikle bu değişkenlerin nasıl farklılık gösterdiklerini anlamak önemlidir. Değişkenliğin en basit varlık veya yokluk durumudur. Hamilelik bir değişkenlik örneğidir; incelenen kadın hamile olabilir de, olmayabilir de.

Değişkenlerin bir diğerinden farklılığını belirtmede kullanılan bir diğer kavrama kategorik adı verilir. Biyolojik cinsiyet (cins) muhtemelen insanoğlunun ve ilişkilerinin incelenmesinde en yaygın biçimde kullanılan kategorik değişkendir; birbirinden farklı iki gruba sahiptir; erkek ve kadın. Evlilik statüsü kategorik değişkenin bir başka örneğidir, fakat diğerlerinden farklı olarak ikiden daha fazla kategorisi olan bir değişkendir.

Değişkenlerdeki üçüncü bir değişkenlik türüne **süreklilik** adı verilir. Bazı değişkenler bir süreklilik üzerinde farklılık gösterir. Bir başka deyişle, türden ziyade miktar bakımından değişkenlik gösterirler. Hamilelik kavramı, varlığına veya yokluğuna bakılarak, kadınlar örneğindeki bir değişken olarak ölçülebilir buna rağmen hamile olanlar arasındaki hamilelik süresi, süreklilik gösteren önemli bir değişken olabilir. Hamilelik süresi bir kaç saat, gün veya haftadan, dokuz ay veya daha fazla süreyi kapsayabilen sürekli bir değişkendir. Zaman veya yaş ile ilişkisi olan değişkenlere ek olarak çok çeşitli sürekli değişkenler vardır (gülümseme, dokunma, konuşma, tokalaşma ve benzeri durumların sıklığı). Bir çok davranışın niteliği aynı zamanda sürekli değişkenleri yansıtır; örneğin iletişimin niteliği çok zayıftan çok iyiye doğru sıralanabilir. Bu tür davranışların sürekli olarak meydana gelmesi gerekmektedir.

İlişkiler

Çoğu evlilik ve aile araştırması bireysel değişikliklerle (evlilik yaşı gibi) çok fazla ilgilenmez, onun yerine bunlar arasındaki ilişkilerle (evlenme yaşı ve evlilik istikrarı) uğraşır. Araştırmacılar genellikle değişkenlerin birlikte nasıl farklılık gösterdiğini incelemektedir. İlişkileri değerlendirirken genellikle bağımsız ve bağımlı değişkenler arasında bir ayırım yapılmaktadır. Bağımlı değişken, bağımsız değişkene bağlı olarak (veya etkilenecek) kavramsallaştırılmaktadır. Bu terminoloji bütün bilimlerde yaygın olarak kulla-

nılmaktadır. Yukarıdaki örnekte evlilik istikrarı, kısmen kişilerin evlenme yaşına (bağımsız değişken) bağlı olduğu veya ondan etkilendiği düşünüldüğü için, bağımlı değişken olabilir.

Bazen, incelenen bir ilişkideki değişkenler sadece tek yönlü olarak kavramsallaştırılabilir. Örneğin evlenmedeki yaş, evlilik istikrarını etkileyebilir fakat mantıksal olarak evlilik istikrarı kişilerin evlendikleri yaş izler, yani ondan sonra gelir, kısmen ona bağımlıdır. Bazen kişiler bu tür ilişkilerin nedensel olduğunu düşünür. Bir değişkenin diğerinin nedeni olduğunu çıkarmak için (örneğin, X değişkeni Y değişkeninin nedeni olur) genellikle temelde üç kriterin bulunduğu düşünülür;

1) Değişkenler arasındaki ortak değişkenlik (X değiştiği zaman Y de değişir);

2) X değişkeninin, Y değişkeni karşısındaki zamansal önceliği (X daima Y'den önce meydana gelir): ve

3) Alternatif açıklamaların evlenmesi (Y'nin diğer olası nedenlerini elemek)

Evlilik ve aile araştırmasındaki pek çok ilişkinin bu üç ölçütü karşıladığını söyleyemeyiz. Bunlar tek anlamlı nedensel önermeler olarak kabul edilemezler. Örneğin, bazı incelemeler evlilikten tatmin olmanın kısmen karı kocanın evlilik öncesi etkinliklerinin sıklığına (Miller, 1976) veya evlilikteki iletişimin niteliğine (Figley, 1973) bağlı olduğunu ileri sürmektedir. Buna rağmen, evlilikten tatmin olmanın, karı koca arasındaki iletişimi ve etkinlikleri birlikte paylaşma derecesini etkilediği, akla yatkın görünmektedir.

Teoriler

Kavramlar, değişkenler ve ilişkiler bilimsel düşüncenin en temel unsurları olmasına rağmen, teoriler bu unsurların hepsini içerir. Teoriler, bireysel fenomene ilişkin genel örüntüleri ve düzenlilikleri karakterize ederek bir inceleme alanındaki açıklayıcı

ve tatmin edici ilkeleri özetlemektedir. Teori, "fenomeni açıklamak ve tahmin etmek amacıyla değişkenler arasındaki ilişkileri belirleyerek fenomene ait sistematik bir görüş sunan birbiriyle ilişkili yapılar, tanımlar ve önermeler dizisi" (Kerlinger, 1973) olarak tanımlanabilir. Daha basit ifade etmek gerekirse teoriler belli bir ilişkiler dizisi hakkında bildiklerimizi özetleyen genel ilkelerdir. Evlilik ve aile incelemelerinde, kavramsal ilkeleri geliştirmek ve özetlemek için 1970'lerde büyük çabalar sarf edilmiştir (Burr, 1973; Burr ve diğerleri, 1979).

ARAŞTIRMA SÜRECİNDEKİ AŞAMALAR

Gerçek uygulamada genellikle örtüşmelerine ve sınırlarının kesinlikle ayrı olmamasına rağmen, araştırma düzenleme süreci aşamalarını birbirinden ayırt etmek mümkündür. Belirlenen aşamaların sayısı aynı zamanda, bir bakış açısından diğerine değişkenlik gösterir. Buna rağmen, önemli olan, araştırmadaki sıra mantığının anlaşılmasıdır. Bilimsel araştırmanın aşamaları:

- (1) Fikir, soru veya sorun;
- (2) Özel araştırma soruları ve hipotezler;
- (3) Verilerin toplanması ve gözlemler;
- (4) Verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması olarak sıralanır.

Daha büyük açıklık sağlamak için, araştırmaya ilişkin daha fazla özel aşamalar aşağıda ayrıntılı olarak tartışılmaktadır.

Problemi Formüleştirme

Araştırılabilir soruyu veya problemi ortaya atmanın tek bir yolu yoktur. Fikirler kişisel tecrübe ve görüşlerden, diğerlerini gözlemekten, profesyonel literatürün incelenmesinden ve diğer bir çok yoldan ortaya çıkar. Fikrin kaynağını bir tarafa bırakırsak, birinci aşamadaki önemli iş, araştırmayı genel bir fikir veya konudan bir noktaya toplayacak açıkça belirlenmiş bir soruya doğru hareket ettirebilmektir.

Bir araştırma cümlesi o araştırma ile hangi soruya cevap aranmakta olduğunu hem araştırmacının kendisine hem de başkalarına gösteren bir ifadedir. Problem genellikle araştırmacı bakımından önemli gibi görünmesine rağmen bazı önemli kişiler (denetmenler, vergi mükellefleri ve sorumlu kişiler) tarafından "boş laf" veya zaman ve para kaybı olarak görülebilir. Bu nedenden dolayı, araştırma probleminin biçimsel yazılı ifadesinde genellikle özel amaçlar mantık ve gerekçeler açık bir biçimde belirtilir.

Mantık, incelenecek problemin açıklanmasında yansır, gerekçe ise araştırmanın niçin yapıldığını gösterir. Sorunları yanıtlaması ve problemleri çözmesi, sorumlu kişiler veya toplum için pratik kazançlara sahip olması veya bir bilgi boşluğunu doldurması araştırmanın gerekçelerini teşkil eder.

Hipotezler veya Hedeflerin Belirlenmesi

Hipotezler, değişkenler arasında varsayılan ilişkiler hakkında test edilebilir önermelerdir. Hipotez teorik fikirlerle empirik veriler arasındaki bağıdır. İyi yazılmış bir hipotez değişkenler arasındaki beklenen ilişkileri öylesine spesifik olarak ifade eder ki veriler çözümlendikten sonra hipotezin çürütülmekte mi yoksa desteklenmekte mi olduğu açığa çıkar. Gerçek uygulamada bazen araştırmacılar zihinlerinde henüz başlangıç aşamasında olan veya net bir şekilde belirginleşmemiş olan hipotezlerle hareket ederler. Çoğu durumlarda, araştırmacılar, değişkenler arasındaki beklenen ilişkiler hakkında test edilebilir önermelerin yazılması şeklindeki geleneksel uygulamadan yana gibi görünmektedir. Bu geleneksel tavır genellikle ilk incelemelerini düzenleyenler tarafından tercih edilmektedir.

Temelde iki tür hipotez mevcuttur. Temel hipotezler veya alternatif hipotezler, araştırmacının bulmak istediği ilişkiyi açık seçik bir şekilde ifade ederler. "Yirmi yaşından daha küçükken evle-

nenler, daha gençken evlenenlerden daha genç boşanırlar" veya farklı olarak ifade edildiğinde, "Evlilik yaşı ile boşanma olasılığı arasında ters bir ilişki vardır." örneğinde olduğu gibi.

İkinci tür hipotez, "sıfır hipotezi" olarak adlandırılır, farksızlık veya ilişkisizlik hipotezi anlamına gelir. Örneğin, "19 yaşında veya daha genç evlenenlerle daha geç yaşlarda evlenenlerin boşanma oranlarında farklılık yoktur" gibi. Aslında temel hipotezi kanıtlamak veya kabul etmek mümkün değildir, fakat "sıfır hipotezi" reddetmek mümkündür. Sonuç olarak, veriler toplandıktan sonra sıfır hipotezlerini test etmek için çözümlenirler. Araştırmacının genellikle en çok ilgilendiği temel hipotez , sıfır hipotezi istatistiksel olarak test edilerek, dolaylı şekilde değerlendirilir.

Buna rağmen araştırma sadece hipotez test etmeden ibaret değildir. Bazı durumlarda sorun hakkında o kadar az şey bilinir ki araştırmacı belirsiz biçimde anlaşılan değişkenler arasındaki ilişkileri test etmek yerine, açıklayıcı veya tanımlayıcı bir inceleme yapma yoluna gidebilir. Sorun hakkında çok az şey bilindiğinde, araştırmacılar bilgi verici hipotezleri ifade etmekte güçlükle karşılaşılır. Hipotezlerin belirtilmediği zamanlarda bile, düzenlenecek araştırma için açık hedefler belirtmek hâla mümkündür. Özel olarak belirlenmiş hedefler veya hipotezler, araştırmayı araştırmacının yapmak istediği şeyi elde etmeye doğru yönlendirecek ve amaçsız gezinmeyi önleyecektir.

Araştırma Tasarısını Seçme

Araştırma tasarısı, bir incelemenin bütün plânu ve yapısıdır. Veriyi değerlendireceğimiz bir araştırma tasarısı oluşturulmadıkça en ilginç ve önemli araştırma sorunlarına ilişkin en açık biçimde ifade edilmiş hipotezler veya hedefler dahi bir anlam ifade etmezler. Buradaki önemli ilke araştırma tasarısının seçiminin, araştırmacının araştırmayı istediği şeye bağlı olmasıdır. Araştırmacının yaklaşımı öne sürülen araştırma sorunlarını inceleme konusunda

alternatif stratejilere ilişkin derin bir bakış açısına dayanmalıdır. Genellikle farklı yaklaşımların kullanılması olasıdır, bazen sonuçlara ilişkin daha zengin ve daha yeterli bir görüntünün edinilmesi için farklı yaklaşımların kullanılması tercih edilir (Caplow ve diğerleri, 1982). Ancak pek çok durumda da araştırma tasarısı, araştırma sorunlarının maksimum yeterlilik oluşturulmasını kolaylaştırmaktadır.

"Kadınların yüzde kaç evlilik öncesinde hamiledir?" araştırma sorusunu örnek olarak alalım. Araştırmacı bu sorunun cevabını kişilere doğrudan sorular sorarak elde edebilir. Fakat böyle bir yaklaşım, sorunun duyarlılığı açısından, oldukça şüphe vericidir. Alternatif ve muhtemelen daha uygun taşıma, resmi kayıtlardaki evlilik ve doğum tarihlerini karşılaştırmak olacaktır (Christensen, 1963). Bu örnekte, kişisel sorular sormak ile resmi kayıtları incelemek, alternatif araştırma tasarılardır. Araştırma tasarısına ilişkin konular ikinci bölümde daha ayrıntılı olarak tartışılacaktır.

Ölçmeyi Tasarlama ve Geliştirme

Ölçme, araştırmacının, ilişkilerin özelliklerini, farklılıklarını, değişmelerini, etkilerini ve kuvvetini derecelere ayırmasını sağlar. Araştırmacının inceleme sonunda bulacağı şey değişkenlerin ne derece iyi ölçüldüğüne bağlı olacaktır. Ölçme, kavramların gözlemlere bağlanmasını sağlayacağı için üzerinde önemle durmayı gerektirir. Kullanılacak ölçü yeterince kapsamlı mı? İncelemenin temel kavramları ile amaçlanan şeyi tam olarak ifade ediyor mu? Doğru ve tutarlı olarak kullanılabilir mi? Doğru ölçmeyi elde etmenin karmaşık ve zor olmasından dolayı mevcut ölçme araçlarını ve işlemlerini kullanmak akıllıca olur. Önceden geliştirilmiş ölçüler elde edilemiyorsa, bu durumda kişinin kendi ölçüm araçlarını tasarlaması ve geliştirmesi araştırma sürecinin özellikle çok

önemli bir aşamasıdır. Evlilik ve aile ölçümü 3. bölümde ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

Deneklerin Seçilmesi

Kimin veya neyin inceleneceğine karar verme, genellikle araştırma tasarısının en uygun türü hakkındaki kararın ayrılmaz bir parçası olacaktır. Esasen, deneklerin seçilmesi, bir dizi ilgili kompleks kararlara dayalı olabilir. Seçilen deneklerin (örneklem), araştırmacının sonuçları genellemek istediği daha büyük herhangi bir özel grubu (evren) temsil etmesi gerekir mi? Verilerin, deneklerin gözlenmesinden ve cevaplayanların kendi beyanlarından toplanması gerekir mi? Örneklem nasıl seçilecek? Araştırmacının önceki aşamalarında olduğu gibi bu aşamadaki seçimler de kişinin bulmaya çalıştığı şeye bağlıdır. Araştırma sorularına dayalı olarak, yaş, ırk, medeni hal ve diğer değişkenler gibi çeşitli denek özellikleri, seçilecek deneklerin önemli belirleyicileridir.

Veri Toplama

Veri toplama esasen, araştırmayı başlatan soruların cevaplarını sağlayacak (sağlaması ümit edilen) olan empirik verilerin edinilmesi sürecidir. Bu, gözlem veya ölçmeleri uygulama aşamasıdır. Genellikle incelemenin en küçük zihinsel veya kavramsal kısmı olarak görüldüğü için, en yoğun, doğrudan ve alışılmış aşamasıdır. Mecazi olarak söylemek gerekirse, verileri toplama kişilerin ellerini kirletir, incelemede bu noktaya kadar, çalışmanın çoğu zihinsel ve bir sonraki aşamaya hazırlayıcıdır. Verileri toplarken araştırmacı ilgili değişkenleri gözlemek ve ölçmek için çalışma alanına girmiştir(veya laboratuvarıdır). Beşinci bölümde tartışıldığı gibi, denekler arasında işbirliğini sağlamak, sürdürmek ve elde edilen verilerin kalitesini en yüksek düzeye çıkarmak için birçok teknikler kullanılmaktadır.

Verilerin Çıkarılması ve Analizi

Veriler bir kere toplandıktan sonra, mantıklı bir tarzda düzenlenmelidir. Bu, verilerin ayıklanma (temizlenme), tertiplenme aşamasıdır. Bazen ilk veya işlenmemiş verilerin değişik türden puanlara dönüştürülmesi gerekebilir. Ne olursa olsun, veriler yorumlanabilecekleri bir biçimde tablolaştırılmalı veya analiz edilmelidir ve doğrudan sorulan araştırma soruları ile ilişkili olmalıdır. Bazen basit analizler elle yapılabilir, ancak bilgisayarların ortaya çıkışı ile birlikte çoğu analizler şimdi makinelerle yapılmaktadır (elbette araştırmacılar tarafından yönlendirilecek). Hatta büyük dosyaların depolanması ve kompleks analizlerin yüksek hıza sahip bilgisayarların kullanılması yoluyla yapılabilmesi için neredeyse veriler daima makinelerin okuyabileceği biçimlere dönüştürülmektedir. 6. bölümde tartışıldığı gibi, verileri girme, yönlendirme ve analiz etme çoğu çağdaş evlilik ve aile araştırmalarının oldukça teknik yönlerini oluşturmaktadır.

Bulguları Yorumlama ve Sonuç Çıkarma

Verilerin analizi tamamlandıktan sonra, bulguların yorumlanması gerekmektedir. Sonuçlar neyi ifade ediyor? Elde edilen sonuçlar bakımından uygun açıklamalar nelerdir? Hipotezler desteklenmekte mi yoksa red mi edilmektedir? Bulgular önceki araştırma ile hangi yönlerden farklılık gösteriyor veya onu destekliyor? Eğer inceleme iyi tasarlanmışsa, araştırmacı verilerin analizinden sonra bazı sonuçlar çıkarmak için yeterince emin olacaktır. Buna rağmen, inceleme tasarısının, ölçmenin, örneklemin ve benzeri şeylerin zayıflıkları sonuçlara ulaşılabilme derecesini sınırlandıracaktır.

Beklenenin dışında umulmadık sonuçların veya değişkenlerin sınanacak yeni hipotezleri ortaya çıkarması sıkça karşılaşılan bir durumdur. Yeni hipotezlerin çoğu kez bir inceleme sonunda çık-

masından dolayı araştırmanın araştırılabilir sorularla hem başlayan hem de biten döngüsel bir süreç olduğu ileri sürülebilir.

ÖZET

Evlilik ve aile araştırması, normatif sorulardan ziyade empirik sorularla ele alınmaktadır. Siyasetçiler, araştırmacılar ve halk genel olarak bilimsel yaklaşımı, önemli evlilik ve aile fenomenleri hakkındaki güvenilir empirik bilgi elde etmenin uygun ve faydalı bir yolu olarak kabul ederler.

Katı ve yumuşak bilimlerdeki tartışma, konumuzun dışında kalmaktadır. Bu kitapta alınan tutum, kişilerin evlilik ve aile ilişkilerinin incelenmesinin, kayaları, atom parçalarını veya virüsleri incelemekten çok daha farklı olduğudur, ancak genel bilimsel yöntemler ve ilkelerin bir çoğu aile incelemeleri için de geçerlidir.

Aile araştırması, evlilik ve aile davranışının tanımlanması, açıklanması, kestirilmesi ve (bazen) denetlenmesine ilişkin birincil hedeflerle düzenlenmektedir. Araştırma işlemlerinin nesnelliği ve herkese açık olması, farklı araştırmacıların, önceki sonuçları reddetmelerini veya aynı sonuçları elde etmelerini (tekrarlama) mümkün kılmaktadır. Böylelikle empirik genelleme ve teorilerin inanılrlığı güçlenmektedir.

Bilimsel düşüncenin temel öğelerinden bazıları, kavramlar, değişkenler ve bunlar arasındaki ilişkilerdir. Teoriler kavramların bütüncül dizileri ve onların ilişkileri hakkındaki önermelerdir; bunlar, bilimsel bir alanın açıklayıcı ve kestirici genel ilkelerini oluştururlar.

Araştırmayı düzenleme süreci, genellikle, araştırılabilir bir soru olabilen bir fikir veya problemle başlar. Uygun verilerin toplanmasını sağlayacak olan bir araştırma tasarısı kullanılır ve gözlemler elde edilir. Verilerin analizi ve yorumu bizi araştırmayı başlatmış olan sorular hakkında bazı cevaplara veya sonuçlara götürür. Sıkça yeni sorular da ortaya çıkmaktadır.

Evlilikler ve aile hakkındaki veriye dayalı bilgi, ailelere ve toplama sağlayacağı pratik kazançlar bakımından önemlidir. Bilgiyi edinme kendi başına değerli bir amaçtır. Bilginin sağladığı anlayış sayesinde önleme, müdahale ve kamuyu ilgilendiren siyasetlerin empirik olarak biçimlendirilmesi imkan dahiline girmektedir.

ANAHTAR KAVRAMLAR

Normatif sorular

Empirik sorular

Bilim: katı ve yumuşak; fizik, doğal, sosyal; aile

Araştırma: temel ve uygulamalı

Bilimin hedefleri

Tanımlama

Açıklama

Kestirme

Denetleme

Objektiflik

Tekrarlama

Empirik genellemeler

Kavramlar

Değişkenler

Kategorik değişken

Sürekli değişken

İlişkiler

Bağımsız değişken

Bağımlı değişken

Nedensellik

Teori

Araştırmanın aşamaları

Fikir veya problem

Spesifik sorular ve hipotezler

Verilerin toplanması, gözlemler

Yorumlama, sonuçlar.

BÖLÜM II

ARAŞTIRMA TASARISI

Araştırma tasarısı, araştırma sorularına cevaplar elde etmek amacıyla tasarlanan incelemenin plânı, yapısı ve stratejisidir.

Kerlinger (1973: 300)

Araştırma problemi açık bir şekilde kavramsallaştırıldıktan ve araştırma soruları formüle edilip geliştirildikten sonra bir sonraki mantıklı adım, incelemenin nasıl düzenleneceğine karar vermektir. Spesifik soruları cevaplamak için inceleme en iyi nasıl "tasarlanabilir"? Araştırma tasarısı, araştırmada ele alınacak olan yapı ve yaklaşımı plânlama ve bunlar üzerinde karar verme meselesidir.

Çoğu evlilik veya aile araştırması soruları için alternatif yaklaşımlar kullanılabilir. Bununla birlikte, her bir tasarımın avantaj ve dezavantajları mevcuttur. Bir tasarımın seçiminde ve ayrıntılarının belirlenmesinde iki temel bakış açısı vardır. (1) Uygunluk; tasarı mümkün olan en açık ve tek anlamlı cevabı sağlamalıdır, (2) etkililik; tasarı uygulama ve kaynak bakımından mümkün olduğunca etkili olmalıdır.

Birinci bakış açısı, araştırma tasarısının probleme uyması gerektiğine işaret eder. Araştırma sorularıyla doğrudan ilgisi olmayan veriler ortaya koyan bir tasarı, isterse en geliştirilmiş tasarı olsun hiçbir değere sahip olmaz. Bazen bir araştırmacı kendisini belirli bir tasarıya öylesine adar ki, incelediği araştırma sorularının türlerini dahi dikte eder. Bu bölümde izlenen yol çok daha eklektiktir. Aile araştırmalarında kullanılan ve her birisi kendine ait zayıf ve güçlü yanları olan çeşitli alternatif tasarılar mevcuttur.

Bunların arasından birini seçme veya en iyisi olarak sayma bunların spesifik araştırma sorularına olan uygunluğuna dayanmalıdır. İnceleme tamamlandığı zaman, elde edilen sonuçlar, en az karşı veya alternatif açıklamalarla açıkca yorumlanabilmelidir.

İkinci önemli bakış açısı, pratik etkililikle ilgili olup bir incelemenin tasarlanmasında gerekli zaman, para ve becerinin de hesaba katılması gerektiğini ifade etmektedir. Bazen ideal bir araştırma, araştırmacının sahip olduğu kaynakların izin verdiğinden daha pahalı ve zaman tüketici olabilir. Düzenlenecek araştırma, araştırmacının sahip olduğu beceriler veya en azından makul danışma veya işbirliği yoluyla edinilebilen beceriler ölçüsü dahilinde olmalıdır. Özetle, araştırma tasarısı sadece sorulan soruya araştırmacının net sonuçlar çıkarılabilmesini sağlama bakımından uygun olmakla kalmamalı aynı zamanda gerekli finans, zaman ve beceri kaynakları bakımından da pratik olmalıdır.

ARAŞTIRMA TASARISI TÜRLERİ

Sosyal ve davranışsal araştırma tasarılarını sınıflamanın değişik yolları vardır ve herbir tasarı türü evlilik ve aile incelemelerinde kullanılmaktadır. Araştırma tiplerini sınıflamaya ilişkin en yaygın yollardan birisi **nitel** ve **nicel** yaklaşımlardır. Nitel yaklaşım, gözlemlerin, görüşmelerin veya yazılı materyallerin sayısal olmayan incelemesine ve analizine dayanır. Aile incelemesinde en iyi bilinen 'klasikler' den bazıları, evlilik ilişkilerinin tiplerini belirlemek için derinlemesine yapılan görüşmelerin nitel analizine dayanır (Cubér ve Harroff, 1965). Nitel araştırma yapılması yönündeki destekleyici çabalara rağmen, evlilik ve aile araştırmalarının yaklaşık % 10'dan daha azı nitel yöndedir (La Rossa ve Wolf, 1985).

Evlilik ve aile araştırmalarının o kadar büyük bir çoğunluğu nicel yöndedir (sayısal ölçme ve analize dayalı), nitel-nicel diko-tamik ayırımı, araştırma tasarısını açıklamak için yeterli bir ayırım

değildir. Bu bölümün amaçları bakımından araştırma tasarıları şu sınıflara ayrılmaktadır:

- 1) Durum Saptayıcı
- 2) Tanımlayıcı
- 3) Gelişimsel
- 4) Deneysel
- 5) Korelasyonel

Durum Saptayıcı Çalışmalar

Durum saptayıcı İncelemeler, adından da anlaşılacağı gibi, bir alan veya konu hakkında az şey bilindiği zaman yapılır. Araştırılan fenomenler hakkında hiçbir bilgimiz yoksa veya çok az şey biliyorsak değişkenler arasındaki ilişkiler konusunda belirgin hipotezler kurmamız da zorlaşır. Öte yandan kısıtlı teorik temel veya empirik örneklere dayanan hipotezler de ya yanlış ya da önemsiz olacaktır. Durum saptayıcı araştırmalarda nitel yaklaşımın kullanılması mümkündür. Ailedeki şiddet gibi, hakkında çok az şeyin bilindiği konularda yapılmış nitel görüşmeler kullanılabilir (Gells, 1974).

Durum saptayıcı araştırmanın amacı, nisbeten az anlaşılmiş bir konu hakkında fikir ve görüş üretmektir. Genellikle durum saptayıcı bir incelemenin sonunda daha kesin araştırma soruları veya sınıranabilir hipotezler üretilir, ancak bu her zaman böyle değildir. Bazen durum saptayıcı inceleme, daha katı bir incelemenin yapılıp yapılamayacağını ve eğer yapılabilirse hangi spesifik soruların ele alınması ve hangi işlemlerin takip edilmesi gerektiğini anlamak için yapılmaktadır. Durum saptayıcı incelemeler kendi başına bir amaç olabildiği gibi eğer iyi yapılırsa - muhtemelen kendisinden sonraki sistematik ve teorik olarak yönlendirilmiş başka araştırmalara yol açmış da olur.

Bazıları, durum saptayıcı incelemeleri yapılmaya değer bulmamaktadır (genellikle düzenledikleri 'daha' iyi türden bir araştırmayla karşılaştırıldığında). Bununla birlikte, bir araştırma tasarımının seçimindeki anahtar kriter, onun mevcut problem veya soruna uygunluğudur. Durum saptayıcı incelemelerin karşı itibarının düşük olmasının nedeni, bunların bazen herhangi bir planı yapılmaksızın gerçekleştirilmesidir. Durum saptayıcı inceleme bir dereceye kadar diğer araştırma tiplerinden daha az yapılmış olabilir; inceleme süresinde ortaya çıkan çıkmazları ve işlemleri ele almak için esnek kalmalıdır. Bununla birlikte, bu durum saptayıcı incelemenin körü körüne ve yönlendirme olmaksızın gelişmesi gerektiği anlamını taşımaz.

Durum saptayıcı araştırmayı güdümlüyip yönlendiren bir takım etkenler vardır (Selltiz ve diğerleri, 1976: 92-101). Bunlar konuyla doğrudan deneyimi olan kişilerle görüşmeler yapılmasını ve ilgili literatürlerin tam olarak değerlendirilmesini içerir. Elbette, literatür değerlendirmesi her incelemenin önemli bir parçasıdır. Deneyimli kişilerle yapılan görüşmeler, fenomenler hakkında birinci elden, ilgili ve zıt görüşleri sağlayacak potansiyellerine göre seçilen bireyler üzerinde odaklanmalıdır. Ebeveynler, karı-koca, akrabalar, arkadaşlar, meslek sahipleri (polis memurları, kamu görevlileri, öğretmenler) gibi çeşitli bilgi alınabilir cevaplayanlarla görüşülebilir. Durum saptayıcı araştırmayı güdümlleyenler, yabancılar veya yeni gelenler, marjinal bireyler, geçiş durumundakiler ve benzeri kişiler oldukları için bu araştırmalar özellikle dikkati çeken görüş noktaları olan bireyler üzerinde odaklanacaktır.

Durum saptayıcı incelemeler bazen eleştirilmesine rağmen, aile araştırması içinde önemli bir ihtiyacı doldururlar. Durum saptayıcı tasarımın daha subjektif ve esnek yaklaşımı hipotezlerin sınanmasına ve kesin sonuçlar çıkarılmasına pek uygun değildir, ancak iyi yürütülmüş bir durum saptayıcı inceleme, araştırma soruları hakkında fikirler uyandırabilir, belirleyebilir.

Tanımlayıcı Araştırma

Bazen durum saptayıcı ve tanımlayıcı araştırma kimi durum saptayıcı incelemeler betimleyici tarzda yazıldıkları için birlikte ele alınabilir. Bununla birlikte tanımlayıcı evlilik ve aile incelemeleri durum saptamasına yönelik değildir. Durum saptayıcı ve tanımlayıcı araştırmalar eş anlamlı değildir, çünkü durum saptayıcı incelemeler önemli değişkenlerin ve konuların ne olduğunu anlamak için yapılır, halbuki tanımlayıcı incelemeler spesifik değişkenlerle başlar ve onları ve onların belli bir insan grubu arasındaki dağılımını tanımlamaya çalışır. İkinci olarak durum saptayıcı incelemeler dikkati çeken bir esneklik gösterirken ve subjektif görüşlere ağırlık verirken, tanımlayıcı incelemeler tamlik ve doğruluk elde etmek amacıyla ve bu nedenle kendisini hatalara ve önyargılara karşı korumak için daha fazla yapılaşmış olmak zorundadır. Birleşik Devletler Nüfus Sayımı durum saptayıcı bir inceleme değildir. Nüfus sayımları yığınsal bir betimlemedir (esasen bir sayısal işlem). Nüfus sayımı verileri, aile büyüklüğü ve kompozisyonu gibi evlilik ve aile özelliklerini betimlemek için geniş çapta kullanılmaktadır. Birleşik Devletler Nüfus Sayımı verilerini kullanarak, örneğin, beş aileden birinin 1980'de tek bir ebeveyn tarafından yönetildiğini belirtmek mümkündür. Aynı şekilde kamuoyu yoklamaları ve aile üzerinde odaklanan tanımlayıcı surveyler, evlilik ve aile araştırmacılarının ilgisi doğrultusunda tutum ve davranışları doğru olarak tanımlamak için spesifik yapıya sahip sorular kullanılmaktadır.

Tanımlayıcı inceleme, tipik olarak daha çok 1. bölümde sunulan araştırma sürecinin basamak veya aşamalarını içerir. Yani bilimsel sürece ilişkin zaman içindeki değişimlere yönelik araştırma soruları (Aldous, 1978 ve Hillve Mattesich, 1979) takip edilir; verilerin toplanmasına ilişkin işlemler seçilir ve ölçekler geliştirilir; evren ve örneklemin özellikleri belirlenir; veriler toplanır, analiz edilir ve yorumlanır. Bu aşamalardan herbiri bütün araştırmalarda yaygın olduğu için, sonraki bölümlerde ayrıntılı olarak tartışılacaktır.

Tanımlayıcı bir incelemenin başarısının, tasarlanmasında ve uygulanmasında gösterilen özene ve hassasiyete önemli ölçüde bağlı olduğu açıktır. Tanımlayıcı incelemeler, herhangi bir veri toplama yöntemi ile sınırlı değildir. Örneğin, tanımlayıcı evlilik ve aile incelemeleri, ailelerin uzun zaman periyodları boyunca nasıl değiştiklerini tanımlamak için nüfus sayımı ve tarihi belge analizini (Laslett, 1971; Seward, 1978), aile yaşamının iç dinamik yapısını tanımlamak için yoğun ve sürekli ev içi gözlemlerini (Kantor ve Lehr, 1975) ve ev içindeki şiddetin miktarını ve türlerini tahmin etmek için kişisel görüşmeleri (Strass ve diğerleri, 1980) içermektedir.

Gelişimsel Değişmeleri İnceleme Tasarıları

Gelişimin incelenmesi, esas olarak, zamanla meydana gelen değişimleri anlamaya ilgilidir. Çocuk gelişimi, gelişme psikolojisi ve bireyin gelişmesindeki araştırmaların çoğu, bireylerin nasıl değiştiği konusunda odaklanmaktadır. Benzer şekilde evlilik ve aile uzmanları sıklıkla zamanla meydana gelen değişimleri incelemektedir (Aldous, 1978; Hill ve Mattessich, 1979). Örneğin evliliğin süresi ve nitelikleri arasındaki ilişki nedir? Eşler arasındaki (veya karı-koca veya ebeveynler ve çocuklar) etkileşim zamanla nasıl değişmektedir?

İleriye yönelik araştırma tasarıları, doğal olarak meydana gelen değişimleri belirleyebilmek için aynı denekler üzerinde gözlem ve değerlendirmelerin birden fazla yapıldığı tasarılarıdır. Aynı bireylere ait iki veya daha fazla gözlemler onların kaynaklarındaki değişiklikler doğrudan hesaplanabilir.

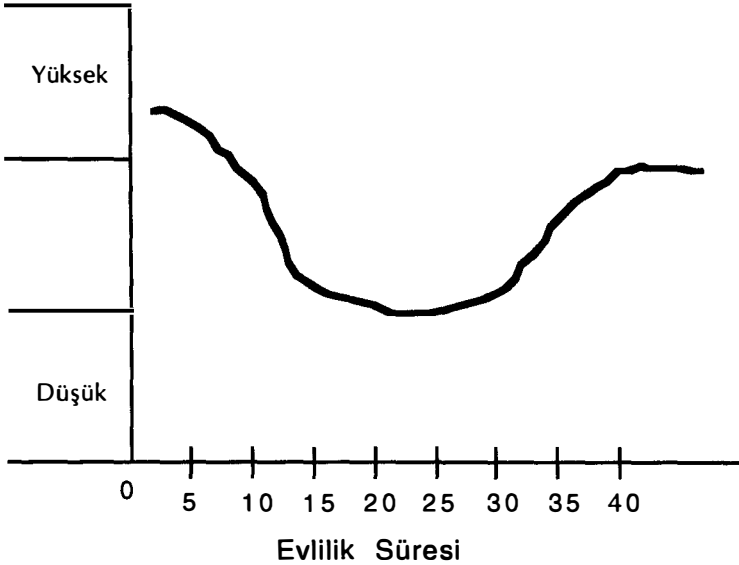
İleriye yönelik tasarımın en basit ve en yaygın biçimi deneklerin ya düzenli (örneğin, yıllık) aralıklarla veya özellikle önemli gelişme dönemlerinden (örneğin, ergenlik, evlilik, çocuk doğumu, emeklilik, vs.) önce ve sonra ölçülmesidir. Bazen aynı denekler üzerinde zamanla yapılan incelemeler, **panel** incelemeleri olarak kabul edilir. Çünkü tekrarlanan gözlemler veya ölçümler aynı bi-

rey veya aile grubundan veya panelden alınmaktadır. Michigan Sosyal Araştırma Enstitüsü'nde James Morgan ve diğerleri tarafından 1968'den beri yıllık olarak incelenen 5000 aile arasındaki gelir dinamiklerine ilişkin panel incelemesi dikkat çeken bir örnektir. Daha uzun dönemli ve daha psikolojik örnek olarak bireysel değişme üzerinde odaklanan Berkeley ileriye yönelik Büyüme İncelemesi verilebilir. Bu ileriye yönelik veriler, bireysel, evlilik ve aile değişimine ilişkin pek çok analiz için kullanılmaktadır (Elder, 1974; Liker ve Elder, 1983).

Gelişmenin incelenmesinde kullanılan ileriye yönelik tasarımın alternatifi, kesitsel incelemedir (Hill, 1964). Kesitsel bir tasarıda, veriler değişik yaşlardaki denekler üzerinden sadece bir kez toplanır ve ilgili davranışlardaki yaş farklılıklarının yaşlandıkça deneklerde, evliliklerde veya ailelerdeki değişimlerden sonuçlanmakta olduğu çıkarımı yapılır. Bu strateji genellikle çocuk gelişimi incelemelerinde kullanılmaktadır. Örneğin, Bowverman ve Kinch (1959) çocukların akranlarına ve ebeveynlerine intibaklarının çocukluğun orta döneminden ergenlik dönemine kadar, zamanla nasıl değiştiğini öğrenmek isterler. Bu yıllar boyunca aynı gruptaki (veya paneldeki) çocukları izlemek yerine değişik yaşlardaki çocuklara, akran ve ebeveyn intibakları hakkında sorular sorarlar. Verilerin farklı yaştaki çocukların cevaplarına dayanmasına rağmen, çocukların büyüdükçe akran intibakının arttığı ebeveyn intibakının azaldığı sonucuna varırlar. Benzer bir kesitsel yaklaşımı kullanan bir araştırmacı, evliliğin ilk yılları boyunca cinsel ilişkilerin sıklık ve anlamının nasıl değiştiğini incelemek amacıyla bir-altı yıl arasında evli olan karı kocalarla görüşmüştür (Greenblat, 1983).

Evlilik algılamaları ve niteliklerindeki değişiklikler konusundaki incelemeler hem ileriye yönelik hem de kesitsel tasarıları kullanmaktadır. En iddiali ileriye yönelik evlilik incelemelerinden birisi 1939'da Ernst Burgess tarafından başlatılmıştır. Araştırmacılar 1000 çiftle başlayarak, bunların nişanlılık dönemindeki, 3 yıl evlilikten sonraki ve evliliğin 20. yılındaki eş uyumunu ve eş algı-

lamalarını değerlendirirler. Hem kocaların hem de kadınların evlilik uyumunun zamanla düştüğünü gözlemleyen Pineo (1961) "evliliğin daha sonraki yıllarında meydana gelen gerileme" konusu üzerinde durur. (Kesitsel tasarıları kullanarak evliliğin değişik sürelerinde veya aile gelişiminin aşamalarındaki evliliğin niteliklerini karşılaştıran araştırmalar (Miller, 1976; Rollins ve Cannon, 1974; Rollins ve Feldman, 1970.) Şekil 2.1 evlilik süresi ile evlilik nitelği arasındaki ilişkinin genel biçimini göstermektedir.



Şekil: 2.1. Evlilik süresi ile evlilik nitelği arasındaki ilişkinin biçimini göstermektedir..

Not: Evlilikten tatmin olma ve evlilik uyumundaki farklılıklar, farklı zaman sürelerince evli olan eşleri karşılaştıran kesitsel incelemelerden genelleştirilmiştir (Figley, 1973); Miller, 1976; Rollins ve Cannon, 1974; Rollins ve Feldman, 1970). Azalmalar, çocuksuz dönemle çocuğa sahip olunan dönem arasındaki ve evliliğin ilk yirmi yılı boyunca meydana gelen değişimleri gösteren ileriye yönelik verilerden genelleştirilmiştir (Belsky ve diğerleri, 1983; Feldman, 1971; Miller ve Sollie, 1980; Ryder, 1973).

Burgess tarafından 1939'da başlatılan evlilik incelemesi, uzun dönemli ileriye yönelik yaklaşımın sınırlamalarına ilişkin iyi bir örnek teşkil etmektedir (Burgess ve Wallin, 1953). İnceleme 1000 çift ile başlamış ancak bunların sadece 666'sı kullanılabilmiştir. Üç yıl sonra görüşmeye alınan bu kişilerden sadece 400'ü yirmi yıllık izlemeye dahil edilebilmiştir (Dizard, 1968; Pieno, 1961). Uzun vadeli ileriye yönelik incelemelere ilişkin temel sorun, maliyetin yanısıra deneklerin ve araştırma personelinin yıpranmasıdır.

Ancak son zamanlarda büyük, gelişmiş ve maddi destekli projeler, yirmi yıla kadar süren ileriye yönelik aile incelemelerine katılanların % 85 - % 90'lık kısmının izlenebilmesini sağlamıştır (Call ve diğerleri, 1982; Freedman ve diğerleri, 1980; Thornton ve diğerleri, 1982).

Hem uzun dönemli ileriye yönelik hem de kesitsel bir yaklaşımın kullanılmasında bir başka alternatif, kısa dönemli ileriye yönelik incelemede, aynı deneklerin en azından iki kez ancak nispeten kısa zaman içinde ölçülmesidir (yaşam boyunun aksine bir kaç ay veya yıl). Örneğin, ilk çocuğun doğumundan sonra evliliğin algılanmış niteliğindeki tutarlı azalmalar gösteren, evlilik niteliklerine ilişkin kısa dönemli bir kaç ileriye yönelik inceleme düzenlenmiştir (Belksy ve diğerleri, 1985; Miller ve Sollie, 1980; Ryder, 1973).

Değişmelerin İncelenmesine Yönelik Deneysel Tasarılar

Evlilik ve aile araştırmasının büyük bir çoğunluğunun deneysel olmamasına rağmen, deneylerin mantığını ve araştırma sorularının belirli türleri bakımından deneylerin önemini kabul etmek gerekir. Deney, "katı bilimlerin" çoğunda tercih edilen bir tasarıdır. Bazen de belirli bir evlilik veya aile sorunu hakkındaki empirik soruları cevaplamak için tercih edilir.

Deneyler, özellikle araştırmacının bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki işlevsel veya nedensel ilişkileri çıkarmasını sağlamak amacıyla tasarlanır. Bu nedenle araştırmacı, deneyi bağımsız değişkeni yönlendirdiği, uyguladığı veya sunduğu ve bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkisini gözlediği bir inceleme olarak kullanmaktadır. Araştırma sorusu nedensel bir soru ise ve bağımsız değişkenin yönlendirilmesi, araştırmacının kontrolü altında ise (eğer evlilik ve aile araştırmasında ise bu genellikle büyük olandır) bu durumda deneyin tercih edilmesi olasılığı artar.

Örneğin, fıkraya niteliğindeki ve izlenime dayanan kanıtlar bekar olan yetişkinlere ve özellikle boşanmış kişilere karşı toplumda bir damgalamanın varlığını ortaya koymaktadır. Varsayalım ki bir araştırmacı, evlilik statüsünün (bağımsız değişken), bireylerin algılanmasını (bağımlı değişken) nasıl etkilediğini anlamak istiyor. Böyle bir araştırma deneysel olarak yapılabilir. Örneğin, bir incelemede (Etaugh ve Malstrom, 1981) deneklerden bir paragrafta tanımlanan bir bireyin kişisel özelliklerini değerlendirmeleri istenmiştir. Denekler, evlilik statüsünün (evli, dul, boşanmış, hiç evlenmemiş), deney yapan tarafından değiştirilmesi (yönlendirilmesi) dışında aynı tanıma okuduktan sonra paragraftaki kişiyi değerlendirirler. Bir başka deyişle, bazı denekler, bekar bir kişiyi, bazıları evli bir kişiyi vb., değerlendirirler. Sonuçta değerlendirilen 20 özellik bakımından, evli bireyler genel olarak evli olmayan bireylerin bütün gruplarından daha iyi bireyler olarak değerlendirildikleri görülür. Dullar ise ya boşanmış ya da hiç evlenmemiş bekarlara göre 20 maddenin 15'i bakımından daha iyi bireyler olarak görülür (Etaugh ve Malstrom, 1981).

Birçok deneysel tasarımlar, ileriye yönelik araştırmalarda olduğu gibi, aynı deneklerin (ön ve son testler) birden çok değerlendirme ve gözlemine içermektedir. Deney yapmanın nedeni, bağımsız bir değişkeni yönlendirerek değişmelere yol açmaktır. Oysa boylamsal tasarımlar, zaman boyutundaki değişmeleri (gelişmeyi) incelemeye yönelir.

Deneyel tasarıların bir çok tipi vardır, ancak sahip oldukları ortak unsur, bağımsız değişkenin yönlendirilmesidir. Bir başka deyişle, bir işlem uygulanır ve sonuçları gözlenir. Bununla birlikte, elde edilen sonuçlar için uygun bir çok alternatif açıklama bulunduğundan, sadece bir işlem ve son test gözlemine veya aynı grubun ön test-son test gözlemlerine dayalı olan sonuçları yorumlamak tehlikelidir. Belki de deneklerdeki değişimler (olgunlaşma), işlemten bağımsız olarak onların son test puanlarını etkileyen değişkenlerin dışında meydana gelmiştir. Örneğin, varsayalım ki, nişanlı çiftlere önceden bir ön test uygulansın daha sonra bu çiftler evlilik öncesi bir iletişim eğitimine tabi tutulsun, iletişim eğitiminden altı ay sonra aynı kişilere uygulanan son testte alınan puanların daha yüksek veya daha iyi olduğu görülsün. İletişime ait son test puanlarının gelişmesi iletişim eğitimine bağlı olabilir, ancak aynı zamanda bu değişme çiftlerde doğal olarak meydana gelen değişmelere (olgunlaşma), kilisenin veya toplumun genç çiftlerin evliliğe hazır olmalarını geliştirme konusunda verdikleri öneme de bağlı olabilir, eğitimden dolayı değil. Cook ve Campbell (1979), bu tür yetersiz yaklaşımları "deney öncesi" tasarımlar olarak sınıflarlar ve "doğru" bir grub deney tasarımının ön şartının, eşitlendirilmiş kontrol ve deney gruplarının oluşturulması olduğunu söylerler.

Deney ve kontrol gruplarındaki benzer özellikli denekleri eşleştirme, denk olduğu varsayılan grupları oluşturmak için sıkça kullanılmaktadır, ancak bir çok otorite bu yaklaşımın ciddi biçimde kusurlu olduğunu ileri sürmektedir (Campbell ve Stanlel, 1963; Kerlinger, 1979). Eldeki araştırma konusu bakımından önemli olduğu düşünülen bir, iki veya birkaç değişken üzerinde denekleri eşleştirme uygun olabilir, ancak deneklerin eşleştirilmesi gereken çok sayıda değişken mevcuttur. Bazen araştırmacıların önceden hakkında düşünmediği değişkenler bile sonuçların yorumlanmasını karmaşık hale getirebilir. Bu nedenlerden dolayı başarılı eşleştirmenin yapılabilmesi şüphelidir.

Hiçbir düzen, kural veya örüntünün bulunmadığı anlamına gelen "tesadüfilik" ilkesi, tesadüfi ayırma ve tesadüfi seçme olmak üzere iki ayrı şekilde araştırmada kullanılmaktadır (Campbell ve Stanley, 1963). Tesadüfi seçme, 'örnekleme' konusuna ayrılan bölümde tartışılacaktır. Denekleri tesadüfi seçme veya sonuçları örneklemeden daha geniş bir evrene genelleştirebilme **dış geçerlilik** bakımından çok önemlidir. Tesadüfi ayırma (aynı zamanda tesadüfleştirme olarak da adlandırılır) deneysel araştırmada **iç geçerliliği** garantilemek için grup oluşturulmasının en önemli ilkesidir. Eğer denekler tesadüfi bir süreçle deney ve kontrol gruplarına ayrılırlarsa bu durumda sonuçları karıştırmış olabilen deneklerin özellikleri kontrol ve deney gruplarına tesadüfi olarak dağıtılmış olacaktır. Tesadüfi ayırma, deney öncesi grup denkliliği kurmanın en güç yoludur. Bununla birlikte deneklerin gruplara tesadüfi ayrılması bazen imkansızdır. Bu durumlarda iç ve dış geçerliliğe karşı oluşabilecek tehlikeleri en az düzeye indirmek için alternatif sözde veya deneysel olmayan tasarımlar kullanılmalıdır (Cook ve Campbell 1979).

Cambell ve Stanley'in (1963) sembolik işaretlerini kullandığı en iyi bilinen gerçek deneysel tasarımların üçü Tablo 2.1 de gösterilmiştir. Bu tabloda, R, işlem başlamadan önce grup denkliliğini elde etmek için deneklerin tesadüfi geçilmekte olduğunu gösterir. X, bir grubun deneysel işleme maruz kalmasını temsil eder ve o bağımlı değişkenin gözlenmesi veya ölçülmesini gösterir. Aynı sıradaki X'ler ve O'lar aynı kişilere uygulanır. Soldan-sağa boyut zamansal düzeni gösterir. Birbirine dikey olan X ler ve O'lar aynı anda meydana gelmiştir.

Tablo : 2.1
Temel Deney Grupları Tasarıları

(1) Ön test	Son test	Kontrol Grubu	Tasarı
R	O	X	O
R	O		O
(2) Son test	Tek	Kontrol GrubuTasarısı	
R		X	O
(3) Solomon	Dörtlü Grup Tasarısı		
R	O	X	O
R	O		O
R		X	O
R			O

Not: İşaretleme sistemi Campbell ve Stanley'den (1963) alınmıştır; R=tesadüfi ayırma; O=gözlem; X=işlemi; soldan sağa zaman boyutunu gösterir.

Tablo 2.1.'de gösterilen üç deneysel tasarımın hepsi iç geçerliliğe yönelik esas tehditleri kontrol etmektedir (Cambell ve Stanley, 1963, Bak. Tablo 1.). Bu tasarıları kullanarak "X işlemi, son test puanlarındaki farklılıkların nedenidir" gibi güçlü bir çıkarımda bulunmak mümkündür. Birinci tasarı ile, deneklerin kendilerinindeki (olgunlaşma) veya dışındaki (tarih) değişmeler ön test-son test arasında meydana gelebilir. Fakat bu sonuçlar deney ve kontrol gruplarında eşit olarak görülebilir. Çünkü gruplar tesadüfi ayırma yolu ile oluşturulmuştur. Grupların sistemli olarak birbirinden farklı olmasını sağlamanın tek yolu, bu gruplardan birine X deneysel işlemi uygulamak, diğerine uygulamamaktır. Test etmenin sonucu (ön test uygulama) birinci tasarıdaki her iki grubu da benzer şekilde etkilemelidir ve bu muhtemelen onların elde ettikleri son test puanlarında bir dereceye kadar yansıtılabilir. Sınavın sonucu ön testi kullanmayan 2. tasarımı kullanarak elenebilir; eğer gruplar tesadüfi oluşturulursa ve yeterince büyük olursa, ön test yapmaya gerek kalmaz. Solomon dörtlü grup tasarısı olan 3. tasarı 1. grup ile 3. grubu ve 2. grup ile 4. grubu karşılaştırma yoluyla ön test yapmanın sonucunu değerlendirmeyi sağlayarak önceki iki tasarımı birbirine bağlamaktadır.

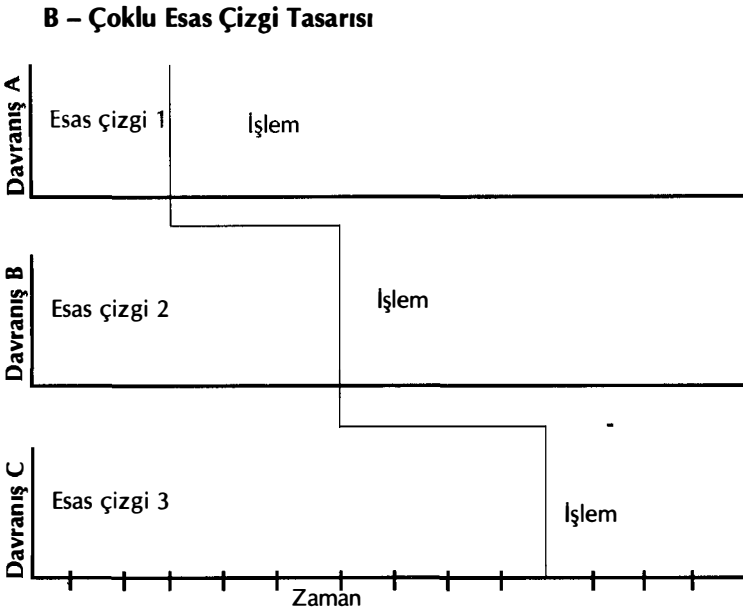
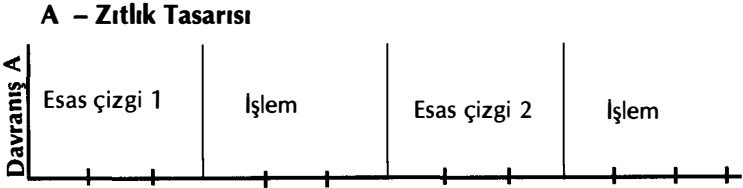
Beşeri bilimlerdeki deneysel incelemelerin büyük çoğunluğu grup deneyleri şeklinde yapılır; bağımsız değişken deney grubundaki bütün deneklere verilir (işlem uygulanır) ve sonuçlar da bağımlı değişken üzerindeki ortalama puan ve işleme tabi tutulmayan kontrol grubundaki deneklerin ortalama puanı ile karşılaştırılarak değerlendirilir. Bununla birlikte, tek deneklerle yapılan deneyler de vardır. Bazan tek denekle deney yapmak özellikle tercih edilir (Hersen ve Darlow, 1976). Tek denekle yapılan deneyin mantığı grup tasarılarına benzer. En azından bağımsız değişkeni yönlendirme ve sonuçları gözleme mantığı bakımından olanlarla aynıdır.

Tek hücreli deney tasarılarında, gözlemin süresi, inceleme altındaki hedeflenmiş davranışın (bağımlı değişken) doğal sıklığının tekrarlanan ölçümünü içermektedir. Hedef davranışın doğal olarak meydana gelen sıklığı **esas çizgi** olarak kabul edilir ve hedef davranışın daha sonraki düzeylerinin karşılaştırılabileceği bir standart olarak işlev görür. Örneğin, gözlemlerle bir ebeveynin çocuğuna bağırma veya vurma sıklığı kaydedilebilir. Bir davranış asgari üç gözlemlerde de tespit edilebiliyorsa o zaman o davranış örüntüleşmiş olarak kabul edilir. Esas çizgi örüntünün sabitlik gösterdiğinin tesbit edilmesinden sonra gerçekleştirilen gözlemlerle belirlenir. Bir işlemin bireysel davranış üzerindeki sonucunu değerlendirmek için kullanılan tekli-denek deney tasarılarının temel iki çeşidi şekil 2.2.'de gösterilmektedir.

Bir zıtlık tasarısında (Bakınız Şekil 2.2.A), işlem (örneğin, dinlenme terapisi) hedef davranışa ilişkin (örneğin, ebeveynin bağırması) **esas çizgi** gözlemlenden sonra uygulanmaktadır. 2. esas çizgi süresince işlem, davranışın 'tersine' dönüp dönmediğini veya önceki (esas çizgi) düzeyine dönüp dönmediğini görmek için kaldırılmakta veya geri çekilmektedir. İşlem ile ebeveynin olumsuz davranışı arasında işlevsel bir ilişki kurmak için din-

lenme terapisi 2. işlemde yeniden uygulanabilir. Şekil 2.2.A, 1. işlemin hedef davranışın yarısından daha fazlasını azalttığı ancak davranışın, işlem kaldırıldığında önceki düzeyine döndüğü bir durumu göstermektedir.

Tek-denekli zıtlık tasarısının alternatifi, çoklu esas çizgi tasarısıdır (Bkz. Şekil 2.2.1) Ya.etik ya da pratik nedenlerden dolayı işlemin geri çekilmediği veya çekilmemesi gerektiği zamanlardaki ilişkileri inceleme bakımından oldukça faydalıdır. Deneğin birkaç davranışı için kurulan esas çizgilerle, araştırmacı deneysel işlemi davranışlardan birisine uygular ve belki de diğer davranışlarda az veya hiç bir değişme görmeksizin o davranışta bir değişme arar (Bu tasarının önemli bir sayıltısı hedef davranışların birbirinden bağımsız olduğudur). Örneğin, davranışça klinik psikologlar ciddi davranış problemleri olan (çığlık atma, dövme, altını ıslatma vs.) bir çocuğun tedavisi için çoklu esas çizgi yaklaşımını kullanabilirler. İlk hedeflenen davranış (çığlık atma) bir tür ters uyarıcı (yüze sıkılan soğuk su) ile tedavi edilebilir. Hedeflenen davranış azaltıldığı zaman, daha sonra diğer davranışa (övme) geçilir ve işlem böylece devam eder.



Şekil: 2.2. Tek Denek Deney Tasarıları

Korelasyonel Tasarılar

Korelasyonel incelemeler ismini, incelenen değişkenler arasındaki ilişkinin veya korelasyonun derecesini ölçmek için kullanılan istatistiklerden almaktadır. Korelasyonel incelemeler, iki veya daha fazla değişkenin karşılıklı farklılık gösteren veya birlikte bulunma derecesini değerlendirir. Örneğin, başarı veya zekaya bağlı pek çok önemli inceleme yapılmaktadır. Durum saptayıcı incelemeler ve tanımlayıcı araştırmaların tersine, korelasyonel incelemeler, değişkenler arasındaki spesifik ilişkileri incelemek için yola çıkmaktadır.

Korelasyonel incelemeler, her ikisi de iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkileri değerlendirdikleri için deneysel incelemeler gibidir. Esas farklılık korelasyonel tasarıların, araştırmacıların kontrolü altında olmayan değişkenler arasındaki ilişkileri incelemek için kullanılmasıdır. Araştırmacılar, aile büyüklüğü, doğum düzeni, evlilik statüsü ve benzeri konuların sonuçları hakkında sadece korelasyonel incelemeler yapabilirler. Başka bir deyişle, korelasyonel tasarılar, bağımsız değişkenin deneysel olarak yönlendirilemediği veya yönlendirilmemesi gerektiği ilişkileri değerlendirmek için kullanılır. Korelasyonel araştırma sıkça 'ex post facto' (olgudan sonraki anlam) diye terimlendirilmektedir. Çünkü bağımsız değişkenler (cinsiyet, ırk, evlilik statüsü, aile büyüklüğü gibi) zaten kendi sonuçlarına sahiptir.

Evlilik ve aile incelemelerinin çoğunluğu korelasyonel veya ex post facto'dur. Bunun bir nedeni alanının betimlemesinden bir adım sonrasını gerçekleştirme isteğidir. Aynı zamanda çoğu evlilik ve araştırma sorularını deney halinde tasarlamak son derece zor veya imkansızdır, çünkü denekleri işlem ve kontrol gruplarına tesadüfi ayırmak, bağımsız değişkeni yönlendirmek ve etkilerini gözlemek her zaman uygun değildir. Evlilik ve aile araştırmasındaki korelasyonel tasarılar ağır basmaktadır. Çünkü bunlar, bu alandaki bilim adamlarını ilgilendiren araştırma sorularına uymaktadır.

Korelasyon yaklaşımı çeşitli veri toplama yöntemlerini (gözlemler, anketler, görüşmeler) kullanabilir. Önemli farklılık, sorulan araştırma sorularında, bazen de, incelemenin düzenlenme tarzındadır. Bir deneyin ve bir 'ex post facto' incelemenin düzenlenmesi birbirinden oldukça farklıdır (birinde değişkenlerin yönlendirilmesi diğerin de ise değişkenlerin birbiriyle bağıntılı ilişkisi vardır). Tamamlayıcı ve korelasyonel incelemeler arasındaki anahtar farklılık işlemde değil verilerin nasıl analiz edileceği ve yorumlanacağını belirleyen araştırma sorularının türünde yatmaktadır. Esasen, içerilen değişkenler, ölçme ve veri toplama işlemleri tanımlayıcı ve korelasyonel bir incelemede benzer olabilir. Ancak korelasyonelde değişkenler birbiriyle bağıntılı olacaktır.

Korelasyonel araştırma yapmanın yollarından birisi, daha önceki bir başka incelemede toplanan verileri yeniden analiz etmektir. İkinci analizler özel olarak amaçlanmayan genellikle bir başka amaçla toplanmış verilerin analizi şeklinde gerçekleşir (Hyman, 1972; Stewart, 1984). Mevcut verilerin ikinci analizi evlilik ve aile incelemelerine önemli katkılarda bulunmaktadır. Bunlara örnek olarak birey ve aile gelişimi üzerinde **kohort** ve süre sonuçlarının analizini (Elder, 1974); çocukların özellikleri ile ilgili olan aile kompozisyonları ve aile büyüklüğü analizleri (Blake, 1981; Kidwel, 1982); çocukların evliliğin niteliği (Glenn ve McInahan, 1982) boşanma olasılığı üzerindeki etkilerine (Cherlin, 1977) konu eden araştırmalar verilebilir. Bu tür ikincil analizler öncelikle tanımlayıcı tarama veya nüfus sayımı verilerini dayanmaktadır. Örneğin, Ulusal Kamuoyu Araştırma Merkezi (UKAM) tarafından düzenlenen Genel Sosyal Surveyler, basitçe evlilikleri ve aileleri tanımlamak için kullanılabilen çok miktarda verileri içermektedir. Ancak bu veriler aynı zamanda korelasyonel incelemelerde de kullanılabilir (Davis, 1978). Örneğin, Reiss ve meslektaşları, evlilik dışı cinsel izinle dindarlık, cinsiyet eşitliği, evlilik öncesi cinsel izin ve evlilik mutluluğu gibi değişkenler arasındaki ilişkileri incelemek için UKAM veri arşivini kullanmışlardır.

TASARI GÜÇLENDİRİCİ TEKNİKLER

Araştırma tasarılarını güçlendirecek bazı tekniklere yukarıda değinilmişti (örneğin, deneylerdeki iç geçerliliği artırmak için tesadüfi ayırma ve genelleştirilebilirliği artırmak için tesadüfi seçme gibi). Araştırma tasarısını güçlendirecek diğer yollardan birkaçı bu kısımda kısaca sunulmaktadır.

Bir araştırmacı, bir babanın çocuğunun doğumunda bulunması ile babanın daha sonra bebekle etkileştiği zamanki ilgi, sevgi ve bağlılık gösterileri arasında ilişki olduğu hipotezini öne sürebilir. Bazı kişiler doğumdan bulunmanın olumlu babalık davranışlarını artırdığını bile düşünebilir. Teorik olarak bazı babaların doğumda bulunmasını bazılarının da bulunmamasını planlamak mümkündür. Böyle bağımsız değişkenin etkilerinin ayrıştırılabileceği düşünülebilir. Ne var ki pratik ve ahlaki olarak konuşmak gerekirse, elbette bu tür doğru bir grup deneyi hemen hemen imkansızdır. Bu nedenle, böyle bir hipotezi test etmek için daha az inandırıcı tasarılar kullanılmaktadır (Miller ve Bowen, 1982). Bununla birlikte, eğer babalık davranışlarını değerlendiren gözlemciler önceden hangi babaların doğum anında bulunmuş olduğunu bilseydi, bu incelemenin bütünlüğü açısından ciddi bir tehdit oluştururdu. İncelenen araştırma sorusunu ve hangi babaların bulunduğunu bilen gözlemciler bilinçli ve bilinçsiz olarak beklenen yönde babaların davranışlarını değerlendirebilir. Bu durumda tasarı güçlendirici teknikleri babanın davranışını gözlemleyenlerin araştırmanın amacında veya en azından babaların doğum esnasında bulunmuş olup olmadıklarından habersiz olmasını gerektirebilir (Miller ve Bowen, 1982).

Diğer taraftan bir incelemede araştırmacıların istediklerini veya belediklerini bilen denekler bazen davranış veya tepkilerini o doğrultuda ayarlarlar. Bunun problem olabildiği incelemelerde, araştırma tasarısı, araştırmanın amaçlarından habersiz deneklere sahip olarak güçlendirilebilir. İki bilinmeyenli bir incelemede

hem araştırma personeli hem de denekler hipotezlerinden veya hangi işlemin alınmakta olduğundan habersiz tutulmaktadır. Deneysel incelemelerde kontrol deneklerine yapmacık işlem (placebo) uygulanır. Böylelikle iki farklı denek grubunun tepkileri karşılaştırılır.

Tasarı güçlendirme tekniklerine ilişkin yukarıdaki örneklerden bazıları genel tepkime probleminin çözümünde kullanılan stratejilere ilişkin özel durumlardır. Tepkime, incelendiklerinin farkında olan deneklerin araştırma sonuçlarını etkileyerek ve engelleyerek normalde davrandıklarından farklı biçimde davrandıkları anlamına gelir. Araştırma tasarılarının güçlendirilmesi tepkimenin kontrol edilmesi ve azaltılması yoluyla gerçekleştirilir. Bazen kullanılan işlemler ve ölçüler, cevaplayan kişinin işbirliğini veya belki de haberdar olmalarını bile gerektirmediği için, engelleyici veya tepkisel olmayabilir (Webb ve diğerleri, 1966). Denekler incelendiklerinin farkında oldukları zaman, yukarıda sözü edilen tasarı güçlendirme teknikleri kullanılabilir.

ARAŞTIRMA TASARISINDAKİ ANAHTAR İLKELER

Araştırma tasarımının anahtar ilkelerinden biri temel hipotezdeki değişkenleri, hem bağımsız hem de bağımlı değişkenleri, ilişkilerin belirlenebileceği bir tarzda ölçmektir. Bir deneyi tasarlarlarken, işlemin bizi sonuca ulaşacak kadar güçlü olmasına dikkat etmek gerekir. Yani deneyi yapan kişi, deneysel değişkenlerin gerçekten birbirinden farklı olmasını sağlamalıdır. Korelasyonel araştırmada mantık aynı kalır; eğer bağımlı ve bağımsız değişkenlerin birbirinden farklılık gösterip göstermediği ölçülmezse, aralarında bir ilişkinin olup olmadığını belirleme şansı da çok az olur. Örneğin, sosyal sınıf (bağımsız değişken) ile çocuk eğitiminde fiziksel cezalandırma arasındaki ilişkinin korelasyonel incelemesinde, örnekleme orta-sınıf ebeveynlerden seçmek uygun değildir. Çünkü sosyal sınıf değişkeni, son derece sınırlı bir varyasyon alanına sahiptir. Eğer incelenen değişkenler arasında bir ilişki mev-

cutsa, bu ilişki ancak değişkenlerin uygun biçimde ölçülmesi ile bulunabilir. Bu, deneysel işlemleri beklenen değişmeyi sergileyecek kadar güçlü kılarak veya deneysel olmayan değişkenleri, kendilerine tam bir varyasyon alanı bırakacak şekilde ölçerek yapılabilir.

Bağımlı değişkendeki değişmelerin hepsi incelenen bağımsız değişkenlerden kaynaklanmaz; puanlardaki farklardan bazıları sadece gürültüden veya hatadan kaynaklanmış olabilir. Bu nedenle tesadüfi dalgalanmalar (hata) sonunda ortaya çıkan puanlardaki değişkenliğin, mümkün olduğunca azaltılması gerektiği ortaya çıkar. Bir başka deyişle hata **varyansı** en aza indirilmelidir. Tesadüfi **varyans**, bireysel farklılıklardan, geçici dikkat kaynaklarından, yorgunluktan, kodlama ve veri toplama hatalarından, ölçme aletinin veya işleminin güvenilirliğinin düşük olmasından ileri gelebilir. Araştırmalarda bu tür hata kaynaklarını mümkün olduğunca azaltmak gerekir.

Tablo : 2.2

MAXMINCON İlkesinin Özeti

- MAX Temel değişkenlerin varyasyonunu maksimum düzeye çıkarın.
- İstenilen değişme sergilenene kadar deneysel işlemleri sürdürün.
 - Temel değişkenin ne zaman maksimum varyasyona ulaştığını ölçerek belirleyin.
- MIN Hata varyansını minimum düzeye indirin.
- Bireysel farklılıklardan kaynaklanan değişkeni ortaya çıkaran bir tasarı kullanın.
 - Şartları kontrol ederek ve kalite kontrol işlemlerini yaparak ölçme hatalarını azaltın.
 - Verileri toplamak için kullanılan ölçeklerin güvenilirliğini artırın..

CON Harici değişkenleri kontrol edin.

- (a) Homojen örnekleme oluşturarak harici değişkenleri eleyin.
- (b) Deneydeki denekleri ve işlemleri tesadüfi olarak ayırın.
- (c) Denekleri eşleştirin.
- (d) Tasarıya harici değişkenleri yerleştirin.
- (e) Dışsal değişkenlerin etkilerini ortadan kaldırmak için istatistiksel kontrol işlemlerini kullanın.

Kaynak: Hem deneysel hem de korelasyonel tasarıları uygulamak için Kerlinger (1973)'den uyarlanmıştır.

Eğer hata **varyansı** toplam **varyanstan** miktar bakımından büyükse, incelenen ilişkilerin farkedilmesi güçleşir.

Üçüncü önemli ilke harici değişkenlerin kontrol edilmesi gerektiridir. Harici değişkenler, azaltılması, sınıflanması veya sonuçlarının araştırma tasarısı yoluyla ayrıştırılması gereken potansiyel olarak bozucu etkiye sahip olan değişkenlerdir. Bu değişkenlerden kaynaklanan bağımlı değişkenlerdeki varyasyon ya sifıra indirilmeli veya sonuçları incelenen bağımsız değişkenlerin varyansından analitik olarak ayrılmalıdır. Harici değişkenleri kontrol etmenin bir yolu homojen örneklemedir. Homojen örneklemede denekler, kontrol edilecek değişken üzerinde eleştirilerek seçilirler. Örneğin, sadece beyazları inceleyerek harici bir değişken olan ırkı saf dışı bırakma, sonuçların genelleştirilebilmesini geniş çapta azaltır. Deneysel araştırmalarda harici değişkenliği kontrol etmenin en iyi (ancak her zaman pratik olmayan) yolu, denekleri gruplara tesadüfi olarak ayırmaktır. Grup karşılaştırılmalarındaki harici değişkenliği kontrol etmenin daha az tatmin edici bir yolu, her bir gruptaki denekleri değişkenler üzerinde eleştirmektir. Başka bir yol potansiyel olarak bozucu ilgili etkisi olan harici değişkenin araştırma tasarısı içine yerleştirilmesidir. Böylece hem doğrudan

sonuçları hem de etkileşim sonuçları kontrol altında tutulmuş olur.

Harici değişkenler genellikle, korelasyonel veya 'ex post facto' incelemelerde istatistiksel işlemler kullanılarak kontrol edilmektedir.

Kerlinger'in (1973) MAXMINCON ilkesi **varyansı** kontrol ederek ilişki sınavıcı tasarıların araştırma sorularını nasıl cevaplayabildiğini özetlemeye yardım eden faydalı bir araçtır. MAXMINCON ilkesi deneysel araştırmaya önem veren bir dille yazılmıştır. Ama ben MAXMINCON'un mantığının korelasyonel tasarılarla da uyduğunu göstermek istedim. MAXMINCON ilkesi şu üç kısımdan oluşur: Araştırmacı (1) temel araştırma hipotezindeki değişkenlerin varyansını maksimum düzeye çıkarıcı, (2) hata varyansını veya tesadüfi varyansı minimum düzeyde tutucu ve (3) sonuçları etkileyebilen harici değişkenlerin varyansını kontrol edici bir araştırma tasarısı oluşturmalıdır. MAXMINCON ilkesinin özeti Tablo 2.2'de görülmektedir.

ÖZET

Araştırılacak olan spesifik probleme uygun bir çalışma plânı tasarlanır. Araştırma tasarısı, özel araştırma sorularına mümkün olduğunca etkili ve ekonomik cevaplar üretecek olan araştırma işlemlerinin plânı, yapısı ve düzenlemesi demektir.

Araştırma tasarılarını sınıflamanın değişik yolları vardır. Bazı tasarılar özellikle keşfedici iken bazıları doğru betimlemeyi amaçlamaktadır. Bir çok evlilik ve aile incelemesinde ve özellikle insan gelişimine ilişkin incelemelerde zamanla oluşan değişimleri değerlendirmek için boylamsal ve kesitsel tasarılar kullanılmaktadır. Değişkenler arasındaki ilişkiler deneysel olarak (değişken manipule edilerek) veya korelasyonel olarak (değişkenler doğal bir birliktelik içindeyse) incelenebilir.

Daha güvenilir sonuçlara ulaşabilmeyi sağlayacak iyi bir araştırma tasarısının geliştirilmesi çalışmaları sürdürülmektedir. Sözelimi tasarı güçlendirme teknikleri arasında tepkimenin etkisini yok edici ölçüler, karşı denge oluşturma teknikleri, araştırma sorularının habersiz olan değerlendirilmecileri kullanma ve benzerleri sıralanabilir.

Değişkenler arasındaki ilişkilere ait bütün empirik incelemelerde, araştırmacıların MAXMINCON ilkesine dikkat etmeleri yararlı olacaktır. MAXMINCON ilkesinin koşulları ise bağımsız değişkenin **varyansını** en yüksek düzeye çıkarma, hata **varyansını** mümkün olduğunca küçültme ve analizleri bozacak olan harici değişkenleri kontrol etme olarak özetlenebilir.

ANAHTAR KAVRAMLAR

Uygunluk
Etkinlik
Nitel-nicel araştırma
Araştırmacı tasarı
Tanımlayıcı tasarı
Gelişimsel tasarılar
 İleriye yönelik (panel)
 Kesitsel
Grup deneyi
 İşlem
 Kontrol
 Tesadüfilik
 Tesadüfi ayırma
 Eşleştirme
 İç ve dış geçerlilik
Tek denekli deney
 Esas çizgi

Zıtlık

Çoklu esas çizgi

Korelasyonel tasarı

İkincil analiz

Ex post facto (sonradan yapılmış olup öncelikleri de kapsayan)

Tepkime

Engelleyici-Engelleyici olmayan

Bilinmeyenli-iki bilinmeyenli

Polacebo (yapmacık işlem)

MAXMINCON

BÖLÜM III

ÖLÇME

Bir şeyi ölçüp ölçemeyeceğimizin, o şeye değil onu nasıl kavramsallaştırdığımıza, ona ilişkin bilgimize, dahası ölçme sürecinde uygulayabileceğimiz beceri ve maharete dayandığını söylemek istiyorum.

Abraham Kaplan

Ölçme, teorik fikirleri (kavramları) empirik göstergelere (değişkenlere) bağlama sürecidir. Hem eski (Straus, 1964) hem de daha yeni çalışmalarda (La Rossa ve Wolf, 1985) evlilik ve aileye ilişkin çalışmaların nitel yaklaşımdan uzaklaştığı, nicel ölçmelere doğru gittiği gözlenmektedir. Genellikle sayıları kullanmak kişiye daha büyük kesinlik sağlar; küçük, orta veya büyük aileler gibi nitel sınıflandırmaları kullanmak yerine aile bireylerinin gerçek sayısını kullanma gibi. Bazı evliliklerde "çok fazla" çatışma varken, bazılarında "neredeyse hiç" çatışma yoktur. Ancak bu gibi genel nitel sınıflandırmaları kullanmak yerine, olayları saymak veya şiddet algılamalarını ölçmek daha iyi kesinlik sağlar. 'Yaşlı', 'varlıklı' veya 'aptal' gibi kategoriler yerine yaş, gelir veya zeka ile ilgili ölçümler kullanmak daha elverişlidir.

Nicel ölçüleri kullanmak kendi başına iyi bir araştırmanın garantisi olmakla birlikte, miktar ölçümünün (nicel) aile araştırmalarındaki yerini ve önemini de gözardı etmemek gerekir. Nicel araştırmanın tehlikelerinden biri ölçülemeyen herşeyi önemsiz görmeye yol açabilmesidir ki bu "araçların kanunu" olarak terimlendirilmektedir (Kaplan, 1964). Bazı araştırmacıların evlilik ve aile ilişkilerinin sayılara indirgemesine karşı çıktığı görülmektedir (La Rossa ve Wolf, 1985). Tüm bu eleştirilere rağmen, bu bölüm nicel ölçüm üzerinde odaklanmaktadır. Çünkü bu, aile incelemelerinde kullanılan en etkili yaklaşımdır.

TANIMLAR

Ölçmeye ilişkin en yaygın bilinen tanımda şöyle denir: "Ölçme, sayıların kurallara göre nesnelere veya olaylara ayrılmasıdır" (Stevens, 1951: 22). Bu, aile araştırmacısı için basit ve güçlü ancak biraz kusurlu olan bir tanımdır. Öncelikle ölçme, sayıları kurallara göre ayırmakla ilgilenir. Tanımın "kurallar" kısmı özellikle önemlidir. Çünkü ölçmenin, değişme ve tesadüfi hatalara dayalı puanlardaki farklılığı mümkün olduğunca küçültmesi gerektiğine işaret etmektedir. Basit bir örnek verirsek, ölçmeye ilişkin kuralımız 1'i erkeklere ve 2'yi kadınlara tahsis etmek olabilir. Ya kendi beyanlarına ya da gözlemlenmiş özelliklere dayalı olduğu için biyolojik cinsiyeti ölçme bakımından bu kural nispeten doğru olup hatasız ölçmeye yol açabilir. Bununla birlikte çiftler arasındaki pozitif duygu ve düşünceleri ölçmek için, kuralların bulunduğu bir gerçektir.

Aile araştırmacıları için Steven'in tanımındaki esas problem, ölçülen "nesnelere veya olayların" kapsamı ile yetinmek zorunda kalınmasında doğmaktadır. Genel anlamda, muhtemelen evlilik uyumu ebeveyn-çocuk çatışması ve diğer daha az somut kavramlar birer nesne olarak düşünülebilir. Ancak bu kavramsal bulanıklıkların olmasını engellemez. Nesnelere veya olaylarla birlikte ölçmeyi araştırdığımızı diğer özellikleri de dahil edecek olursak, Steven'in tanımını biraz daha genişletmemiz gerekecektir. Kısmen bu güçlükten dolayı bazı sosyal bilim araştırmacıları (Blalock, 1979: 1982; Bohrstedt ve Borgatta, 1981; Carmines ve Zeller, 1979; Zeller ve Carmines 1980) son zamanlarda bu bölümün açılış cümlesine benzer daha genel bir ölçme tanımı ileri sürmektedirler. Bu yeni tanıma göre ölçme soyut kavramları, empirik göstergelere bağlayan sistematik bir süreçtir.

Kavramları ve göstergeleri birbirine bağlamak için çoğu kez **işevuruksal** tanımlar kullanılmaktadır. Ölçme kuralları ve **işevuruksal** tanımlar, incelenen şeyleri puana dönüştürebilme "işlemleri"ni tanımlamaktadır. Örneğin, çocuğun ebeveynine bağlılığı

kavramı, ebeveynin yokluğunda çocuğun yakınlık kurma isteğini veya üzüldüğünü gösteren davranışlarını saymak yoluyla işe **vu-ruklaştırılabilir**. İşevuruksal tanımlar, değişkenlerin nasıl ölçülmesi gerektiğini belirtir. Oysa ölçme, puanlaştırma sürecidir. Ölçme için bazan tek bir madde (item) veya gözlem dahi yeterli olabilir. Örneğin, cinsiyet, ırk, yaş, çocukların sayısı, evlilik yılları ve benzeri özellikleri ölçmek için tek bir soru yeterli olabilir. Ne var ki tutumları, algılamaları ve diğer "gizli" veya gözlenmemiş değişkenleri konu eden bir araştırmadaki ölçme işlemi çok daha karmaşıktır.

Evlilikten tatmin olma gibi değişkenleri ölçmek için bazan tek bir madde kullanılır (Rüllins ve Feldman, 1970) ancak genellikle tek tek maddelerin puanlarından oluşan tek bir bileşik puan kullanma yoluna gidilir. Ölçülecek olan kavram bazan tek boyutlu, bazan çok boyutlu olabilir (McIver ve Carmines, 1981; Kruskal ve Wicsh, 1978). Örneğin, evlilikten tatmin olma konusundaki bazı incelemeler de evlilikten tatmin olmanın tek bir boyutunu ölçmek için bir kaç madde kullanılmıştır (Miller, 1976). Diğer bazı araştırmacılar (Spanier, 1976) ise fikir birliği, bağlılık tatmin olma gibi birden fazla boyutu içeren çalışmalar yapmışlardır. Tatmin olma, bağlılık, uyum ve hoşlanma gibi karmaşık yapıları ölçmede bileşik puanları kullanmanın önemli bir nedeni vardır: Esas olarak, tek bir madde bu tür karmaşık fenomenlerin anlamının sadece bir kısmını yansıtır. Bileşik puanlar, tek bir maddeye kıyasla kavramın daha tam bir ölçüsünü verirler. Çok maddeli bileşik puanları kullanmak bu bölümde daha sonra açıklanacağı üzere, ölçmenin hem güvenilirliğini hem de geçerliliğini artırır.

Gösterge ve gösteren, ölçülen kavramın bir kısmını açıklayan, yansıtan veya ona işaret eden neredeyse eş anlamlı terimlerdir. Gösteren, ölçülen şeyin toplam veya bileşik puanını işaret eden bir indekstir. Gösterge terimi madde teriminden daha fazla kavramsal duyarlılığa sahip olmasına rağmen, madde terimini kullanma eğilimi daha yaygındır. Öte yandan sayıdaki maddelerden oluşan bir testin başarı, yetenek veya kabiliyeti daha iyi düşünülür.

Ölçme ile ilişkili sıkça kullanılan diğer bir terim, ölçektir. Ölçek de bir kaç anlama sahiptir. Ölçek, bir kişinin "ölçek dışı" puan aldığı söylendiğinde ima edilmiş olan, sayısal nitelikteki olası cevaplar alanını ifade eder. Ölçmeleri değerlendirmede izlenen bir kaç yol vardır. En basit ve yaygın olanı, tutumların "hemfikir olma" ve "zıt fikirde olma" arasında yer alan bir cevabı işaretleyerek gösterildiği, özet değerlendirme ölçeği veya Likert tipi ölçektir (ISR Newsletter, 1981; Likert, 1932). Guttman's tipi ölçek de evlilik ve aile incelemelerinde yaygın olarak kullanılmaktadır. Reiss'in (1976) evlilik öncesi cinsel münasebete izin vermeye ilişkin kendi teorik formüllemelerinde kullanmış olduğu ölçek de diğer bir örnektir (Reiss ve Miller 1979). Son zamanlarda evlilik ve aile uzmanları Osgood'un semantik farklılık ölçeğinin iki kutuplu-sıfat formatını (Osgood ve diğerleri, 1957; Snider ve Osgood 1969) evlilik ve aile tecrübelerinin değerlendirilmesinde kullanmaktadırlar (Campbell ve diğerleri, 1976; Gecas, 1971; Miller ve Sollie, 1980). Yeni ölçeklerin geliştirilmesi işlemleri devam etmektedir (Lodge, 1981). Günümüzde ölçek terimi neredeyse ölçme aletinin kendisini ifade etmektedir (Marenelle, 1974). Ayrıca ikili uyumu (Spanier, 1976) aile uyumluluğunu ve bağlılığını (Olson ve diğerleri, 1982) vb. durumları ölçmek için kullanılan başka bir takım ölçekler de vardır.

ÖLÇME DÜZEYLERİ

Evlilik ve aile araştırmacılarının ölçme düzeyleri hakkında bilgilerinin bulunması gerekir. Aksi halde uygun istatistiksel analiz seçiminde güçlüklerle karşılaşılır. Bazı kavramlar kendi tabiatları itibarıyla kategoriktir; örneğin, kişinin cinsiyeti, ırk veya evlilik statüsü böyledir. Oysa hoşlanma, bağlılık veya bağdaşma gibi sürekli değişkenler ya o ya öteki olarak görülmezler. Bunlar bir süreklilik boyunca derece derece farklılık gösterirler. Sürekli değişkenlerin değerleri, farklı bir kategori veya tipe ait olmanın aksine, daha aşamalı veya ince sıralamalarla birbirinden farklılaşır. Kategorik ve sürekli değişkenler ölçme türlerini tanımlamakta kullanılan faydalı ve yaygın bir yoldur. Ancak daha yaygın olanı ölçmeyi dört sınıfa ayırarak incelemektir: sınıflama, sıralama, aralıklı, oranlı.

Sınıflama

Sınıflama, adlandırmayı ifade eder. Sınıflama düzeyindeki değişkenlerle bağdaşan bir ölçme işlemi yoktur. Onun yerine bu tür değişkenlerin değerleri adlarıyla bilinir. Gerçekten de "bir şeyi adlandırma (nominal) onu bir kategoriye (kategorik) koymaktır" (Kerlinger, 1973; 159). Cinsiyet, sınıflayıcı veya kategorik bir değişkendir ve cinsiyetlerin adları da erkek ve kadındır. Bu kategoriler sadece tür bakımından farklıdır, miktar veya derece bakımından değil. Sınıflayıcı ölçmede sayılar kategorilere ayrıldığı zaman yalnızca grupta amacıyla kullanılmaktadır (örneğin, erkek=1, kadın=2). Bunların hiç bir sayısal anlamları veya nitelikleri yoktur (sıralanamazlar, toplanamazlar vs.).

Sıralama

Sıralama düzeyinde ölçme, ölçülen değişkendeki puanlar tarafından denekleri (veya değerlendirilen diğer birimleri) sıralamanın mümkün olduğu anlamına gelir. Sınıflayıcı ölçmede kadınlara 2 sayısını vermek onların "daha yüksek" cinsiyete veya "daha fazla" biyolojik cinsiyete sahip olduğunu söylemek anlamına gelmez. Eğer ölçülen kavram sıralamaya ait bir özelliğe sahip olursa o zaman denekleri sıralamak mümkün olabilir. Örneğin evliliklerde daha fazla çatışmanın olduğunu bildiren eşler daha az çatışma olduğunu bildirenlerden daha yüksek puanlara sahip olabilirler. Ancak sıralamanın sayılarının sadece sıra düzenini gösterdiğini, başka bir şeyi göstermediğini unutmamak gerekir.

Sayılar kesin miktarları göstermezler, rakamlar arasındaki aralıkların eşit olduğunu da göstermezler. Örneğin, sayılar eşit olarak pyerleştirildiği için temsil ettikleri temel özelliklerin de eşit olarak yerleştirildiği varsayılmaz. Aynı zamanda, herhangi bir bireşiyin ölçülen özelliğini hiçbirine sahip olmadığını bilmenin de bir yolu yoktur. Sıra düzen ölçeklerine eşit aralıklı bir ölçektir ne de sıfır noktasına sahiptir
(Kerlinger, 1973: 437)

Eşit Aralıklı Sıralama

Eşit aralıklı ölçme, adında da anlaşılacağı gibi ölçme noktaları arasında eşit aralıkların bulunduğu ölçme tipidir. Yıllar bakımından evlilik süresi veya bir aile içindeki çocukların sayısı, aralık özelliklerine sahip değişkenlerdir. Ölçme noktaları arasındaki "mesafe eşittir; yani bir ve üç yıllık evlilik arasındaki zaman uzunluğu 27 ve 29 yıllık evlilik arasındaki zaman uzunluğu ile aynıdır (iki yıl, ölçüğün her yerinde iki yıldır). Benzer şekilde, bir ve iki çocuğa sahip olma arasındaki fark (bir çocuk) iki ve üç çocuğa sahip olma arasındaki fark ile aynıdır. (Bir keresinde hayatından bezmiş üç çocuklu bir ebeveynin üç çocuğa sahip olmakla iki çocuğa sahip olmak arasında da fark olmadığını vurgulayarak, bu konudaki mantığımı eleştirdiğini itiraf etmeliyim).

Oranlı Ölçme

Oranlı değişkenler ölçme mesafeleri arasında eş mesafelere sahip olmanın yanında, ölçülen niteliğin olmadığı anlamına gelen mutlak bir sıfır noktasına da sahiptir. Eşit aralıklı ölçmeyi göstermek için verilen örnekler (evlilikte geçen yıllar ve çocukların sayısı) esasen oranlı değişkenlerdir. Çünkü kişiler sıfır çocuğa sahip olabilir veya sıfır yıllık evli olabilirler. Çarpma ve bölme ile ilgili aritmetik işlemler oranlı ölçmeyi doğal olarak daha anlamlı hale getirir (örneğin iki katı evlilik süresine sahip olmak gibi).

GÜVENİRLİK

Bir ölçme aracının veya sürecinin güvenilir olduğunu söylemek, onun istikrarlı veya güvenilebilir olduğunu söylemektir. Güvenirlik en temel ölçme özelliğidir, çünkü güvenilir olmayan ölçüler anlamsız sonuçlar doğurur. Hatta verilerde hiçbir anlam bulamamaktan daha da kötüsü ve sosyal bilim araştırmalarındaki esas problemlerden birisi, güvenilir olmayan verilerin yanlış yorumlanması ve hatalı sonuçlar çıkarılmasıdır. Bundan kaçış yoktur. Güvenilir ölçme, araştırma sonuçlarının anlamlı olması için son derece önemlidir.

Güvenilirliği anlamının bir diğer yolu onu ölçme hatasının tersi veya zıttı olarak görmektir. Amaç, mümkün olan en iyi ölçmeyi elde etmek olmasına rağmen, şimdiye kadar hiç bir şey mükemmel bir tarzda ölçülmemiştir. Ölçmede daima bazı hatalar vardır ve ne kadar çok hata olursa, güvenilirlik o derecede düşük olur. Bir dizi puandaki toplam **varyans**, gerçek değişimlere ve ölçmedeki hataların neden olduğu değişime bağlanabilir. Bir başka deyişle güvenilirlik, "gerçek" **varyansın** toplanan verilerin toplam **varyansına** oranıdır. Anastasi (1976) herhangi bir güvenilirlik katsayısının, farklı kaynaklardan elde edilen puan **varyansının** yüzdesi üzerinden yorumlanabileceğini yazar. Örneğin, 85'lik güvenilirlik katsayısı, test puanlarındaki varyansın % 85'inin ölçülen özelliğin kendisindeki gerçek varyanstan, % 15'in de hata varyansından ileri geldiği anlamına gelmektedir.

Ölçmenin güvenilirliği çeşitli şekillerde hesaplanabilir. Güvenilirlik katsayısı genellikle korelasyon katsayısı gibi (uygulamada asla elde edilemeyen) mükemmel güvenilirliği gösteren 1.00 ile ifade edilmektedir. Güvenilirlik katsayılarını hesaplamının bir kaç yolu bulunmasına rağmen, hepsinin ortak yanı puan dizileri arasındaki tutarlılık veya anlaşma üzerinde durmalarıdır. Güvenilirlik ölçüleri iki sınıfta toplanabilir: (1) istikrar ölçüleri (2) denklik ölçüleri.

Ölçmenin İstikrarlılığı

Güvenilir bir ölçme aracı farklı zamanlarda değerlendirilen denekler için benzer veya istikrarlı puanlar vermelidir. Ölçülen özellik veya niteliğin değişmediğini varsayarak, testi yeniden test etme adı verilen bu tip güvenilirlik, benzer bir testi veya ölçüyü iki kez uygulayarak ve iki uygulama bakımından aynı deneklerin elde ettikleri puanların bağıntısını kurarak elde edilir. Sonuçta elde edilen korelasyon, ölçünün zaman içinde ne derece tutarlılık veya "istikrar" gösterdiğini ifade eder. Testi yeniden test etme işlemlerindeki hata **varyansı**, ölçünün uygulanmasındaki tesadüfi

dalgalanmalara (konsantrasyon bozuklukları, farklı şartlar, vs.) ve bitkinlik, stres veya hastalık gibi deneklerdeki tesadüfi değişimlere karşılıktır.

Testi yeniden test etme ile ilgili üzerinde durulması gereken konular testler arasındaki zaman uzunluğu, hatırlama, tepkime ve gelişimsel değişimlerdir. Genel olarak konuşmak gerekirse, testi yeniden test etme sonunda elde edilen korelasyonun büyüklüğü, testler arasındaki zaman uzunluğu arttıkça düşmektedir. Sonuç olarak, testi yeniden test etme uygulamaları, birkaç hafta veya nadiren 6 aylık bir süre içinde tamamlanmalıdır. (Anastasi 1976). Elbette, testler arasındaki aralık ne kadar uzun olursa, güvenilirliğin değerlendirilmesinde deneklerin hatırlamasının etkisi o derece az olur. Tersine testler arasındaki aralık ne kadar uzun olursa, deneklerde gerçek değişimlerin meydana gelmesi de o kadar fazla olur.

Alternatif ve panel formlar, deneklerin önceki uygulamadaki soruları veya cevapları hatırlamasının yol açtığı problemlerden kaçınmanın bir yoludur. Alternatif formlar talimatları, formatı vs. tamamen aynı olan, aynı sayıda maddeden oluşan, içeriği aynı ama ifade tarzı farklı formlardır. Ne var ki bu tür alternatif formları hazırlamak son derece zordur. İki alternatif formun birlikte uygulanması halinde(birinden hemen sonra diğeri) formlardan elde edilen puan dizileri arasındaki korelasyon sadece formlar arasındaki güvenilirliği ve tutarlılığı yansıtacaktır (güvenirliğe ilişkin denklik nosyonu). Öte yandan eğer alternatif formlar iki ayrı zamanda uygulanırsa elde edilen puanlar arasındaki korelasyon istikrarlığı yansıtacaktır. Deneğin hatırlamasından kaynaklanan sorunun çözümü için alternatif formların iki ayrı zamanda uygulanması en iyi yol olarak görülmektedir.

Tepkime, güvenilirliğe ilişkin testi yeniden test etme tahminlerinde sürekli karşılaşılan bir sorundur. Örneğin, belli bir tutumun değerlendirilmesi kişiyi öyle etkileyebilir ki, kişi o tutumunu gerçekten değiştirir. Bu deneklerde meydana gelen gerçek gelişimsel

değişmeler konusuyla da ilgili bir noktadır. Elbette, testi yeniden test etme işlemleri, ölçülen özelliğin ölçüm yapılan zaman süresi içinde değişmediği varsaymaktır ki bu sık sık tartışılan bir konudur. Daha da ciddi olanı, her iki testten alınan puanların, denklemin gerçek puanlarıyla ne derece bağlı olduğunu ve ne kadarının güvenilir ölçüme bağlı olduğunu anlamının mümkün olmamasıdır. Belki de bu problemten dolayı aletin güvenilirliği konusundaki çakışmalar, son zamanlarda istikrarlılıktan çok denkliğin sağlanmasına doğru yöneltilmektedir. Ancak denklik konusuna geçmeden önce bir başka istikrar ölçüsü üzerinde durmak gerekmektedir ki o da iç güvenilirliktir.

İç güvenilirlik, gözlemci veya değerlendirmeci ile ilgilenir. Gözlemcilerin veya kodlayıcıların yaptıkları değerlendirmelerin zaman içinde tutarlı kalıp kalmadıklarını bilmek önemlidir. Özellikle haftalar, aylar veya yıllar içinde toplanan veriler sözkonusu olduğunda, gözlemcilerin (ölçme aleti olarak) tutarlılığını sürdürmesi gerekir. İlk değerlendirme ile sonraki değerlendirmelerin gözlemcinin sıkılması veya dikkatsizliğinden dolayı birbirinden farklı sonuçlar vermesi mümkündür. Değerlendiricilerin tutarsızlıklarının puan farklılıkları, deneklerin davranışlarındaki değişimlere değil ölçme hatalarına bağlanmalıdır. Bu sorunun çözümü için deneklerin davranışlarının bir şekilde kaydedilmesi (film, video, teyp, yazma vs.) düşünülebilir. Böylece değerlendiriciler denekleri periyodik olarak yeniden puanlayabilme imkanına kavuşturulmuş olurlar. Önceki ve sonraki değerlendirmeler arasındaki uyum ve eşitlikler (korelasyon katsayıları veya yüzde uyumu bakımından) iç güvenilirliğin veya istikrarın önemli bir göstergesi olarak kabul edilir.

Ölçümlerin Denkliği

Güvenirlige ilişkin denklik nosyonu hem genel hem de spesifik anlamlara sahiptir. En genel düzeyde, güvenilirliğe ilişkin denklik tahminlerinin hepsi, ölçme aracı veya ölçme işleminin

parçaları arasındaki eşitliğin veya uyumun karşılaştırılmasıyla ilgilenmektedir. Örneğin bir testin önce ikiye ayrılması, sonra bu iki parça arasındaki denkliğin kontrol edilmesi gibi. Diğer bir iç tutarlılık tahmininde, maddeler arası denklik veya her bir maddenin, bir ölçünün toplam güvenilirliğine nasıl katkıda bulunduğu veya bulunmadığı değerlendirilir. Değerlendiriciler arası güvenilirlik ise aynı bir değişkeni ölçen iki veya daha fazla kişinin değerlendirilmesinin denkliği ile ilgilidir. Denkliğe ilişkin bu ölçülerin özellikleri ayrı ayrı incelenecektir.

Güvenilirliğin, testin ikiye bölünmesiyle sınanması, sadece bir kez uygulanan bir ölçünün güvenilirliğinin değerlendirilmesinde kullanılır. Cevaplar iki ayrı kümeye ayrılarak her denek için iki puan üretilebilir. Daha sonra testin her bir kümesinden alınan puanların arasındaki korelasyona bakılır. Burada asıl önemli olan nokta maddelerin iki gruba nasıl ayrılacağına kararlaştırılmasıdır. Bir testin birinci ve ikinci yarısının denkliğini karşılaştırma, genellikle ikinci yarıda yorgunluk veya denek yanlılığı daha çok etkili olabileceği için tavsiye edilmez. Bu durumda en çok uygulanan, maddelerin tek-çift rakamlı olmalarına göre diğerlerinden ayrılmasıdır.

İç tutarlılığın sağlanabilmesi için testin ikiye bölünmesinde daha iyi olan birtakım işlemler geliştirilmektedir. Daha yeni iç tutarlılık tahminleri, ikiye bölünmüş maddelerin korelasyonundan ziyade, bütün maddelerin eş zamanlı birlikte değişiminin (co-variance) incelenmesine dayanmaktadır. Herbir madde veya gösterge, toplam bileşik ölçü ile ayrı ayrı değerlendirildiği için, iç tutarlılık işlemleri sonunda hem mevcut ölçme aletinin ne derece güvenilir işlediği değerlendirilmekte hem de güvenilir bir aletin geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır. Örneğin, madde analizi, bir veya daha fazla maddenin bütün ölçekle olan ilişkilerinin zayıf olduğunu gösteriyorsa, daha iyi bir ölçüyü elde etmek için zayıf maddeyi bırakmak gerekir. Sonuçta elde edilen ölçek çok daha fazla iç tutarlılığa sahip olacaktır. Evlilik ve aile alanında iç

tutarlılığa ilişkin en yaygın kullanılan ölçü, "alfa" katsayısıdır. (Cronbach, 1951; Cronbach ve diğerleri, 1972).

Değerlendiriciler arası güvenilirlik iki (veya daha fazla) değerlendiricinin birer ölçme aracı olarak ne derece tutarlı olduğu ile ilgilenir. Burada, değerlendirilen ölçme aracı değerlendirici veya kodlayıcıların kendileridir. Ölçme, davranışı kategorilere kodlayan gözlemcilerin değerlendirmesine dayandığı zaman, araştırmacı, ölçme sisteminin (insan değerlendiriciler) fenomeni tutarlı olarak puanlayıp puanlamadığını bilmek zorundadır. Zaman içinde herbir değerlendiricinin tutarlılığı (iç değerlendirici istikrarı) yukarıda ele alınmıştı. Ancak farklı gözlemcilerin fenomenleri benzer bir şekilde gördüğü de bilinmelidir (denklik). Gözlemciler genellikle, analiz edilecek olan verileri toplamaya başlamadan önce değerlendirmelerinde (belki de % 85 veya % 90'lık anlaşma) anlaşmaya varıncaya kadar eğitilirler. Filme veya video bandına alınmış, tekrar gösterilebilen davranış sahneleri yüksek düzeyde anlaşma sağlamak için özellikle gözlemcileri yetiştirmede faydalıdır. Yukarıdaki terimoloji, davranışı gözlemleyerek puanlayan gözlemcilerle ilgilidir. Ancak değerlendiriciler arası güvenilirlik diğer türden verilerin kodlayıcıları arasındaki tutarlılık için de geçerlidir (Cohen 1960).

GEÇERLİLİK

Geçerliliğin en yaygın tanımı, ölçme aletinin ölçülmesi amaçlanan şeyi ölçme derecesidir. Araştırmada faydalı olmak için aletler sadece tutarlı sonuçlar üretmekle kalmamalı (güvenilirlik) aynı zamanda amaçlanan yapıyı da yansıtmalıdır (geçerlilik). Geçerlilikle güvenilirlik arasında önemli bir ayırım vardır. Güvenilirlik veya güvenilirliğin eksikliği, ölçme aracının kendi özelliğidir. Oysa geçerlilik, aracın kendi özelliği değildir, ancak ölçmenin kullanılacağı yerin uygunluğunu tanımlar.

Böylece, güvenilirlik empirik göstergelerin belirli bir özelliği üzerinde odaklaşırken- tekrarlanan ölçmeler yoluyla tutarlı sonuçlar sağlama derecesi- geçerlilik kavram ve gösterge arasındaki o çok önemli ilişki ile ilgilenir.

(Carmines ve Zeller, 1979:12)

Bir ölçünün güvenilir olması (tutarlı sonuçlar üretmesi) oldukça mümkündür, ancak o ölçünün verilen bir araştırma probleminde kullanılması geçerli olmayabilir. Örneğin kültürel olarak farklı özgeçmişlere sahip deneklere zeka testleri uygulandığında testlerin gerçekten ölçmeyi amaçladığı şeyi ölçüp ölçmediği (zeka, öğrenme yeteneği) veya tutarlı puanlar toplamaya yarayıp yaramadığı konusunda sorular ve tartışmalar ortaya çıkar.

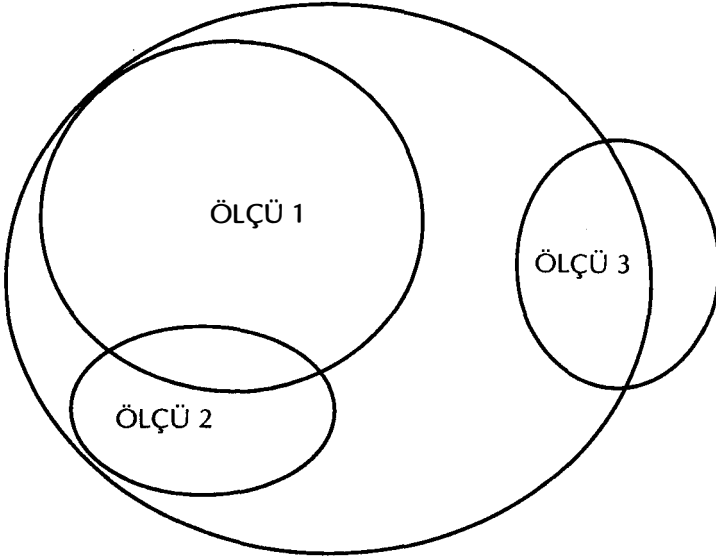
Ölçmenin geçerliliğini sağlamak için kullanılan yaklaşımlardan biri de aynı ve farklı kavramların ölçülmesinde çoğul yöntemlerin (örneğin, görüşmeler ve gözlemler) kullanılmasıdır (Althausen ve Haberlein, 1970; Campbell ve Fiske, 1995). Evliliğin ve ailenin gücünün geçerliliğine ilişkin incelemeler de bazen çoğul nitelikli matriksi kullanılmaktadır (Cromwell ve diğerleri, 1979; Olson ve Rabunsky, 1972). Evlilik ve aile ölçülerinin geçerliliğine ilişkin sorular, incelenen kavramlar farklı kültürel bağlamlarda kullanıldıkları zaman artabilir. Örneğin, evlilik uyumu ve gücü için farklı kültürlerde farklı puanlar elde edilebilir. Çünkü bu kavramlar farklı kültürlerde farklı biçimlerde düşünülmektedir.

Eğer bir ölçü geçerli ise (varsayılanı değerlendiriyorsa) aynı zamanda güvenilir de olmalıdır (nisbeten tesadüfi hatadan uzak). Hiç bir ölçü, fenomenleri güvenilir bir biçimde ölçmedikçe geçerli değildir. Diğer taraftan, bir aracın güvenilir olması o aracın herhangi bir şeyin ölçülmesinde kullanılabileceği anlamına gelmez. Burada kritik bir noktaya geliyoruz: Ölçüler güvenilir olabilir, ancak geçerli olmayabilir. Ama güvenilir olmayan araçlar da geçerli olamazlar. Bundan sonraki kısımlar geçerliliğe ilişkin daha spesifik kavramları ve bu kavramların nasıl değerlendirildiklerini tanımlamaktadır.

İçerik Geçerliliği

İçerik geçerliliği, ölçme aletiyle incelenen içerik alanını kapsama derecesi ile ilgilenir. Eğer Şekil: 3.1.'deki en büyük çemberle temsil edilen A kavramını ölçmek isteseydik, içerik geçerliliğinin konusu, ölçülerin amaçlanan kavramı ne dereceye kadar tam yansıttığı olacaktır. Belki de göstergeler (indicator) kavramın sadece bir kısmını yansıtmaktadır (ölçüler 1 ve 2), veya göstergeler amaçlanan kavramın dışındaki (ölçü 3) birşeyi ölçmektedir. Gösterilen örnekte, ölçü 1, diğer iki ölçünün içerdiğinden daha fazlasını içerdiği için, en iyi ölçü olacaktır. İçerik geçerliliği, gösterenlerin içerik alanını tamamen ve temsil edici bir biçimde kapsama derecesi ile ilgilenir.

KAVRAM - A



Şekil: 3.1. Üç ölçünün içerik geçerliliğinin gösterilmesi

İçeriğin sınırları özellikle kesin olduğu zaman içerik geçerliliği ölçme araçlarının geliştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Örneğin, bir aritmetik başarı testi geliştirirken eğer toplama, çıkarma ve bölme maddeleri dahil edilip de çarpma maddeleri dışta bırakılıyorsa içeriğin sınırı yeterli biçimde kapsanmış olmazdı. Ne yazık ki çoğu evlilik ve aile kavramları, aritmetik yeterlilikle karşılaştırılamayacak kadar bulanık bir biçimde tanımlanmaktadır. Evlilik uyumunun içerik sınırını ölçmede neler ele alınmalıdır? Cinsiyet-rol inançları mı? Bağlılık mı? Stres mi?

Sosyal ve davranışsal bilimin ölçüleri bakımından, içerik geçerliliği ile ilgili iki problem vardır (Carmines ve Zeller; 1979: 21-22). İlk problem, ölçülecek kavramlar için içeriğin genel olarak kabul edilmiş evrensel ve sınırını belirlemenin (imkansızlığı değilse de) güçlüğüdür. Basitçe , sosyal-davranış (veya evlilik ve aile) kavramlarının neyi dahil edip, neyi etmemesi gerektiği konusunda genel bir anlaşma yoktur. Oysa temel aritmetik becerilerindeki başarı ölçüsünün, toplama, çıkarma, çarpma ve bölmenin dört boyutunu içermesi gerektiği konusunda genel bir anlaşma vardır. Evlilik uyumu ölçüsü, anlaşma, anlaşmazlık, çatışma, uyum veya bağlılık boyutlarını içermeli midir? (Sharpley ve Cross, 1982; Spanier ve Thompson, 1982). Bu problemin arkasından ikincisi gelir ki o da ölçme yapabilmek için tesadüfi bir örneklem içeriği temin edebilmenin imkansızlığından kaynaklanır. İçeriğin sınırları üzerinde anlaşamadığı sürece herbir boyutu veya sınırı temsil edecek maddeleri tesadüfen örneklemek de mümkün olmayacaktır.

İçerik geçerliliği fikrinin önemli olmasına ve araştırmacıların genellikle herhangi bir şekilde bu konuyu ele almaya çalışmalarına rağmen, bunu elde etmede anlaşmaktan akıl ve mantığa başvurmaktan başka bir yolu yoktur. Bazı araştırmacılar, içerik alanındaki "uzmanlardan" göstergelerin ve toplam ölçünün yeterliliği hakkında değerlendirmeler yapmalarını istemektedir. Ancak bu girişimler oldukça sınırlıdır. İçerik geçerliliği işlemlerini ve onların

olmasını destekleyen bazı sosyal bilimciler bile içerik geçerliliği kavramını reddetmektedirler. Çünkü içerik geçerliliğini empirik olarak değerlendirmenin güvenilir bir yolu yoktur (Bohrstedt, 1983). Bunun sonucu olarak, araştırmacılar ve eleştirmenler, sık sık ölçümü amaçlanan kavramın bunu ne derece iyi karşıladığı konusunu tartışmaktadırlar.

Ölçütle İlgili Geçerlilik

Genel olarak geçerlilik bir aracın ölçüleceği düşünülen şeyi değerlendirme derecesi ise, bu durumda, ölçütle ilgili geçerlilik de, ölçme aracı ile onun ölçtüğü düşünülen dış ölçüt arasındaki ilişkidir. Örneğin, ölçütle ilgili geçerlilik, bir mesleki yetenek testinin, meslekteki performansla ne derece yakın ilişki kurduğunu veya eş uyumu testinin evlilik istikrarı ve evlilik uyumu ile ne derece ilişkili olduğunu göstererek değerlendirilebilir.

Bazan ölçütle ilgili geçerlilik, ölçütün ölçme aracı gibi aynı zamanda (eş zamanlı geçerlilik) veya bir gelecek zamanda (kestirimci geçerlilik) değerlendirilip değerlendirilemeyeceğine göre farklılaşmaktadır. Örneğin, bir evlilik uyumu aracı, bir kliniği ziyaret eden stresli çiftlere aracın eş zamanlı geçerliliğini sınamanın bir yolu olarak verilebilir- eğer araç gerçekten mevcut evlilik uyumlarını ölçüyorsa puanları farklı almalıdır. Kestirimci geçerlilik, evlilik uyumu aracını yeni evlenmiş çiftlere vererek ve hangi evliliklerin en çok boşanma ile bitebileceğini tahmin eden puanlar bazında gösterilebilir. Eş zamanlı geçerlilik durumunda ölçme aleti zaman içinde aşağı yukarı aynı noktada ölçütle bağlantılıdır. Kestirimci geçerlilikteki önemli husus, ölçme aracındaki puanların bir sonraki ölçüt davranışına eşit olma derecesidir.

Verilen evlilik uyumu örneğinde olduğu gibi, bir test veya aracın değerinin belirlenmesinde ölçütle ilgili geçerlilik çok önemli bir yer tutar. Örneğin, Fournier ve arkadaşlarının geliştirdiği **Hazırlık** adındaki evlilik öncesi ilişki aracı (Fournier ve diğerleri, 1983) kestirimci geçerliliği gösteren bir araçtır. Yani bu araç-

lar evliliğin geleceğini kestirmeye yarayabilmeli, evlilik istikrarı hakkında bir fikir verebilmelidir. Fowers ve Olson, nişanlılıkları süresince incelenen ve evliliklerinin üç yılı boyunca izlenen 148 çifte ilişkin bir inceleme raporu hazırlarlar. Nişanlılık döneminde alınan **Hazırlık** puanlarının, üç yıl boyunca izlenmesi sonunda bu puanların boşananlar ile evliliğini mutlu bir şekilde sürdürenleri ayırmakta kullanılabileceği saptanmıştır.

Ne var ki ölçütle ilgili geçerliliğin değerlendirilmesi her zaman kolay olmamaktadır. Özellikle evlilik ve aile ile ilgili kavramlar için bu daha da zordur.

Ölçütle ilgili geçerliliğin mantığı son derece açıksa da, bu tip geçerliliğin sosyal bilimlerdeki kullanımında oldukça ciddi sınırlamalar söz konusudur. Sosyal bilimlerde kullanılan ölçülerin çoğunluğu için olmasa bile bir çoğu için bir ölçüt değişkeni mevcut değildir. Örneğin, "kendine saygı ölçüsü" için uygun olan ölçüt değişkeni nedir?

(Zeller ve Carmines, 1980: 80).

Eğer ölçme aleti üzerindeki puanlar belli bir ölçütle mantıklı bir bağlantı sergileyebilirse (evlilik uyumu ve istikrarı gibi), bu durumda, ölçütle ilgili geçerliliği değerlendirmek mümkün ve uygun olabilir. İçerik geçerliliğinin tersine, ölçütle ilgili geçerlilik oldukça ileriye yönelik empirik bir konudur. Ölçme ve ölçüt arasındaki korelasyon, geçerlilik katsayısı olarak adlandırılır.

Yapı Geçerliliği

Yapı geçerliliği, bir ölçünün gerçekleşmesiyle ilgili teorik beklentilere dayalıdır. Teorik olarak tahmin edilen ilişkiler empirik olarak doğrulanırsa ölçüye ait yapı geçerliliği için de kanıt elde edilmiş olur. Önceden bahsedilen hem içerik geçerliliğinin hem de ölçütle ilgili geçerliliğin sınırlamaları nedeniyle, yıllar önce "Hiç bir ölçütün veya içerik evreninin ölçülecek niteliği ta-

nımlamak için tam olarak yeterli kabul edilmediği durumlarda yapı geçerliliğinin incelenmesi gerektiği" farkedilmişti (Cronbacak ve Mechl, 1955: 282). Sosyal bilimlerde ölçmeye ilişkin son çalışmalar, yapı geçerliliğinin de çok önemli olduğunu vurgulamaktadır (Carmines ve Zeller, 1979; Zeller ve Carmines, 1980, Bölüm 4).

Örneğin, bir araştırmacının, cinsiyet-rol uyumuna ilişkin yeni geliştirilmiş bir ölçünün geçerliliği konusunda birşeyler söyleyebilmek istediğini varsayalım. Cinsiyet-rol uyumunun, kadın ve erkeklere özgü uygun davranışları belirlemek için kullanılan bir ölçü olduğunu düşünün. (Bu kavram erkek ve kadınların birbirinden farklılığını, ya da benzemelerini veya kişisel cinsiyet rol kimliğini açığa çıkarmamaktadır.) Ne var ki, ölçmenin içerik yeterliliğinin en yüksek düzeyde çıkarılması istenmekle birlikte, bu kolaylıkla gerçekleştirilemez. Zira içinden maddelerin seçileceği ve üzerinde anlaşmaya varılmış bir içerik evreni mevcut değildir. Benzer şekilde, böyle bir ölçeğin teşhis etmesi veya tahmin etmesi gereken herhangi bir ölçüt davranışı veya özellik de yoktur. Ancak araştırmacılar, teorik akıl yürütme ve literatürün taranması sonunda (Brogan ve Kunter, 1976), cinsiyet-rol uyumuna ilişkin geliştirilecek ölçünün, cinsiyetle (daha geleneksel olanlar erkeklerdir) eğitim başarısıyla (en geleneksel olanlar yaşlı kişilerdir), dinle (en geleneksel olanlar Katoliklerdir) ilişkili olabileceğini tahmin etmişlerdir. Ölçeğin ölçmesi düşünülen şeyi ölçtüğüne ilişkin iddialar, teorik bakımdan önceden tahmin edilen yukarıdaki ilişkileri empirik olarak doğrulamakta ve kuvvetlendirilmektedir. Bu örnek, yapı geçerliliğinin, bir ölçünün, teorik beklentiler doğrultusunda gerçekleşmesi derecesince kuvvetlendirilmekte olduğunu açıklığa kavuşturmaktadır.

MEVCUT ÖLÇÜLERİ KULLANMA

Şimdiye kadar ölçmedeki kimi sorunlar üzerinde duruldu. Sonuçta iyi ölçmenin kolaylıkla elde edilmediği ortaya çıkmıştır. Araştırmacılar, yeterli olduğunu düşündükleri bazı ölçülerin altında hiç de yeterli olmadığını düşünmeye başlayabilirler. Bir

aracı geliştirme ve inceltme çok zaman aldığından ve aracın kalitesi ancak zamanla geliştirilebildiğinden, önceden geliştirilmiş ölçüleri kullanma genellikle akıllıca bir karardır. Aynı ölçüleri kullanma, aynı zamanda daha uygun kanıtların birikmesine, tekrarlanabilmesine veya bazen de çürütülebilmesine imkan sağlar. Araştırma sonuçlarının karşılaştırılabilmesini kolaylaştırır. Elbette sadece elde mevcut olduğu için kötü bir aracı kullanmanın bir yararı olmaz. Bununla birlikte, önceden geliştirilmiş araçların araştırmayı daha kuvvetli yapacağı da dikkate alınmalıdır. Bazı "yeni" ölçülerin dikkatsizce geliştirildiğini düşünmekteyim. Bu alanda titizce çalışan sosyal bilimcilerin dikkatle izlenmesi gerekmektedir.

Araçların Kaynakları

Tablo 3.1 evlilik ve aileleri değerlendirmede yararlı olabilecek ölçme envanterlerinin alfabetik listesini göstermektedir. Bu envanterlerden çoğu insan davranışının ölçülmesiyle ilgilenenler tarafından zaten bilinmektedir. Örneğin Buros bunların en ünlüsüdür. Diğerleri evlilik ve aile ölçümü (özellikle Olson ve diğerleri, 1982; Straus ve Brown, 1978); çocukları değerlendirme (Johnson ve Bommarito, 1971; Walker, 1973) veya yaşlı yetişkinler (Mangen ve Peterson, 1982) üzerinde odaklaşmaktadır. Straus ve Brown (1978) tarafından yazılan kitap aile ölçümü konusunda mevcutların en kapsamlısıdır.

Mevcut araçların her zaman iyi ölçüler olmadıkları da hatırlanmalıdır. Ama yine de yeni araç geliştireceklerin eskilerin birikimini değerlendirmeleri yararlı olacaktır.

Tablo : 3.1
Ölçme Araçlarının Kaynakları

- Bonjean, C.M., R. J. Hill, and S. D. McLemore (1967) *Sociological Measurement: An Inventory of Scales and Indices*. San Francisco: Chandler.
- Buros, O. K. (1972), *Seventh Mental Measurements Yearbook*. Highland Park, NJ: Gryphone Press.
- Buros, O.K. (1974) *Tests in Print II*. Highland Park, NJ: Gryphone Press.
- Chun, K., S. Cobb, and R.P. French, Jr. (1975). *Measures for Psychological Assessment*. Ann Arbor: University of Michigan.
- Cromwell, R. E. and D.C. Fournier (forthcoming). *Diagnosing Relationships: A Measurement Handbook for Marital and Family Therapists*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Johnson, O. G. and J.W. Bommarito (1971) *Tests and Measurements in Child Development: A Handbook*, San Francisco: Jossey-Bass.
- Lake, D. G., M. B. Miles, and R.B. Earle (1973) *Measuring Human Behavior*. New York: Teachers College Press.
- Mangen, D.J. and W.A. Peterson (1982a) *Research Instruments in Social Gerontology: Vol. 1, Clinical and Social Psychology*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Mangen, D.J. and W.A. Peterson (1982b) *Research Instruments in Social Gerontology. Vol. II, Social Roles and Social Participation*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Miller, D.C. (1970) *Handbook of Research Design and Social Measurement (2 nd ed.)*. New York: David McKay.

- Olson, D.H., H. I. McCubbin, H.Barnes, A. Larsen, M. Muxen, and M. Wilson (1982) Family Inventories, St. Paul: Department of Family Social Science, University of Minnesota.
- Robinson, J. P. and P.R. Shaver (1969) Measures of Social Psychological Attitudes Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Shaw, M. W. and J.M. Wright (1967) Scales for the Measurement of Attitudes San Francisco: McGraw-Hill.
- Straus, M.A. (1969) Family Measurement Techniques. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Straus, M.A. and B.W. Brown (1978) Family Measurement Technique: Abstracts of Published Instruments 1935-1975 (rev. ed.) Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Walker, D.K. (1973) Socioemotional Measures for Preschool and Kindergarten Children, San Francisco: Jossey-Bass.

ÖZET

Ölçme, fikirlerle realite, kavramlarla veriler arasındaki önemli bir bağlantıdır. İşevuruksal tanımlar nitel verileri puanlaştırmak için gerekli olan işlemleri tanımlamaktadır. Ölçmenin sonuçlarının geçerli, yorumlanabilir ve anlamlı olması için mümkün olduğunca sistematik ve hatadan uzak olması gerekir.

Bazı değişkenler tek bir madde ile ölçülebilir, ancak birçok yapı bileşik endekslerle en iyi şekilde ölçülmektedir. Bunun nedeni birleştirilen çoklu göstergelerin incelenen şeyin daha tam ve doğru yansımısını sağlayabilmesidir.

Bazı değişkenler (cinsiyet veya evlilik statüsü gibi) kategorik olarak farklılık göstermektedir ve ölçme, basitçe, herbir kategoriye adlandırmayı ve belki de onun bir sayı ile eşleştirmeyi içermektedir. Sınıflayıcı ölçme, farklılıkları miktar veya derece bakımından

değil tür bakımından değerlendirmektedir. Diğer ölçme düzeyleri, miktar veya derece bakımından bir süreklilik boyunca yer alan sürekli değişkenleri elde etmek için tasarlanmaktadır. Sıralama ölçüsü, ölçülen niteliğin "aşağı yukarı" bir varlığının olduğunu ifade eder; denekler ölçülen değişken üzerinde bir düzen halinde sıralanabilir. Eşit aralıklı ölçme sadece sürekli verilerin sıralanabileceğini değil aynı zamanda ölçme noktaları arasında (aralıklar için) doğal olarak meydana gelen eşit mesafelerin olduğunu da ifade etmektedir. Oranlı ölçme, ölçeğin tam bir sıfır noktasına sahip olmasının dışında ölçmenin aralıklı düzeyi ile aynıdır.

Ölçmede kritik olarak önemli olan iki konu güvenilirlik ve geçerliliktir. Güvenilirlik, ölçme aracı veya işleminin kendi özelliğidir. Doğru puanın ölçmeyle elde edilen derecesidir. Araştırmanın anlamlı olması için ölçülerin güvenilir olması gerekir. Geçerlilik, ölçünün amaçlanan yapıyı yansıtmaya veya ölçülmesi düşünüleni içermeye derecesidir. Ölçülerin geçerli olması için güvenilir olması gerekir.

Önemli evlilik ve aile değişkenlerini ölçmek için geliştirilen yüzlerce (belkide binlerce) yazılı araçlar vardır. Çoğu durumlarda araştırmacıların sıfırdan başlamakansa kendilerinden öncekilerin çabalarından yararlanmaları ve en azından onlara itibar etmeleri tavsiye edilebilir.

ANAHTAR KAVRAMLAR

Ölçme

İşe vuruksal tanım

Madde, gösterge, gösteren

İndeks, bileşik puan

Ölçek

Ölçme düzeyi

Sınıflama

Sıralama

Eşit Aralıklı

Oranlı

Güvenilirlik

İstikrarlılık (testi yeniden test etme, iç değerlendirici)

Denklik (ikiye bölünmüş, iç tutarlılık, değerlendiriciler arası)

Geçerlilik

İçerik, yüz, sosyal

Ölçütle ilgili (eş zamanlı, kestirimci)

Yapı

Mevcut araçlar

ÖRNEKLEME

*Her insan belli yönlerden
Diğer bütün insanlar gibidir,
Bazı diğer insanlar gibidir
Hiç kimse gibi değildir*

Kluckholm ve Murray

Ölçmede, incelemek için kimin(veya neyin) seçildiği ile ilgilenmek zorundadır. Bazen araştırmacılar belli özellikleri veya problemleri olan evlilikler veya aileler hakkında birşeyler bilmek isterler. Bazı araştırmacılar evlilikleri ve aileleri genel olarak incelemek isteyebilirler; bu durumda konuların (evlilikler ve ailelerin) daha geniş belki de yurt ölçüsünde ele alınması gerekebilir. Çoğu durumlarla incelenebilecek bütün aileleri incelemek imkansızdır. Bu oldukça uzun sürebilir, pahalı olabilir ve elde edilen bilginin kesinliğini azaltabilir. Bu nedenlerden dolayı -etkililik, ekonomi ve doğruluk- temsil edici alt grupların seçilmesi yoluna gidilmektedir. Bunun için sosyal bilimciler tarafından çeşitli yöntemler geliştirilmektedir.

Alt grupların nasıl seçildiğinin veya örneklemenin, araştırmanın sonuçlarının yorumlanabilme tarzı üzerinde önemli bir etkisi vardır. Eğer incelenen kişiler kesin ve amaçlı bir strateji izlenerek seçilirse araştırma daha değerli olacaktır. Örneklemin nasıl seçilmesi gerektiği araştırmanın amaçlarına bağlıdır.

Evlilik veya aile konusuna ilişkin çabuk, hazırlayıcı bir araştırmanın yapılması veya nadiren meydana gelen bir olayın incelenmesi veya kamu politikalarının gereksindiği verilerin temin edilmesi gibi konularının herbiri, farklı örnekleme stratejilerinin kullanılmasını gerektirebilir.

Örnekleme işlemlerindeki sistemli ilerlemeler, siyasal bilim ve sosyoloji gibi sosyal bilim disiplinlerinde çok hızlı bir biçimde meydana gelmektedir. Belki de bunun nedeni, bu disiplinlerin genel evrene ilişkin büyük ölçekli surveylerden sık sık faydalanmasıdır. Evlilik ve aile uzmanları, bu temel disiplinlerin kullandığı örnekleme işlemlerinden çok şey öğrenmişlerdir. Evlilik ve aile uzmanları evlilik ve aile araştırmasındaki örnekleme durumu üzerinde ancak son yıllarda odaklanmaktadır.

TANIMLAR

Genel olarak örneklem terimi, bütünü bir alt dizisini veya kısmını ifade eder. Bir aşçı, bir kaşığı yudumlayarak bir çorbayı örnekleyebilir. Bir aile araştırmacısının örnekleme araştırmaya çalıştığı kişilerin nisbeten küçük bir sayısını içermektedir. Daha bilimsel terimlerle, örneklem incelenecek olan toplam evrenden seçilen bir alt dizi, bir gruptur. Seçilen bir örneğe (bireyler, evlilikler veya aileler) **örneklem unsuru** adı verilir. Başka bir deyişle, incelenmek için seçilen örneklem unsurları grubu, daha büyük bir evrenin parçası olan örnekleme oluşturur. Bazen incelenen denekler grubu, önceden belirlenmiş bir evrenden amaçlı olarak seçilmiş olup olmadığına bakılmaksızın, örneklem olarak kabul edilir. Evren, örnekleme inceledikten sonra, kişinin sonuçlarını genelleştirebilmeyi istediği gruptur.

Örneklem bulgularını evrene genelleştirebilmek amacıyla, örneklemin, yanlış olmaması veya sistemli olarak evrenden farklı olmaması son derece önemlidir. Örneğin, yeni evli gençler arasında evliliğe karar verme süreçlerinin inceledikten sonra sonuçların orta yaşlı eşlere ve genelde tüm eşlere genelleme uygun olmayacaktır. Bir örneklemden evrene yapılan genellemedeki önemli olan konu, örneklemin temsil edici olmasıdır. Örneklem, evreni temsil etmeli veya onun gibi olmalıdır. Temsil edici örneklem, yanlış örneklemin tersidir; eğer özellikleri evrende olduğu gibi dağıtılıyorsa, o örneklem temsil edicidir.

ÖRNEKLEME YAKLAŞIMLARI

Örneklemler iki esas sınıfta gruplandırılabilir (Kitson ve diğeri, 1982). **Olasılıklı örneklemler**, bilinen bir evrenden seçilirler. Burada her bir durumun olabilirliliğini (bundan böyle "olasılık") hesaplamının mümkün olmasına dikkat edilir. Olasılıklı örneklemler, bütün evren incelendiğinde bulunacak olan şey ile örneklem verileri arasındaki hata sınırını tahmin etmeyi de mümkün kılar (Sudman, 1976). **Olasılık dışı örneklemler** ise bunun dışındakilerin hepsidir. Başka bir ifadeyle tanımlanmamış bir evrenden seçilirler ve örnekleme yönteminin yol açtığı potansiyel yanlılığın tahmininin imkansız olduğu örneklemlerdir. Olasılıklı örneklemlerin daha büyük kesinliğe ve tamlığa sahip olmasına rağmen, olasılık dışı örneklemlerin, evlilik ve aile araştırmalarında önemli bir yeri vardır.

Olasılık Dışı Örneklemler

Olasılık dışı örneklemler bazı araştırma durumları için tek seçenektir. Belki de diğerlerinden daha iyi bir seçenektir. Eğer evren açık bir şekilde belirlenemezse, bu durumda olasılık dışı olmayan bir yaklaşım izlenmelidir. Örneğin, bir doktora öğrencisi, bir keresinde çift cinsiyetlilere ilişkin keşfedici bir inceleme yapmak ister (farklı cinsel veya homoseksüel tercihleri olmayan kişiler). Bu tür bireyler nisbeten nadir olduğundan, bilinen ve belirlenebilen herhangi bir evrenden gelmedikleri için, öğrencinin, bulup görebileceği az sayıda çift cinsiyetlileri incelemekten başka bir seçeneği yoktur. İncelemesinde denekleri tanımlayabildiği ve tanımladığı halde, görüştüğü kişilerin genelde çift cinsiyetliler olup olmadıklarını belirlemesi imkansızdır; bu nedenle incelemiş olduğu küçük grubun ötesinde, çift cinsiyetlilerin özelliklerine ilişkin bulduğu sonuçları genellestememiştir.

Belirlenebilir bir evrenin temsili örnekleme çıkarılabilirse dahi, eğer incelenen fenomen örnek unsurlar arasında nadiren meydana geliyorsa, bu pratik bir yaklaşım olmayabilir. Zelnik ve mes-

lektaşları 15 ile 19 yaşları arasındaki gençler arasındaki ergenlik hamileliğini incelemek için olasılıklı bir örneklem oluşturmuşlardır. Ancak hamile olan ergenler üzerinde odaklaşmak istediklerinden bu yaklaşım etkisiz kalmıştır (Zelnik ve diğerleri, 1981). 15-19 yaş arasındaki gençlerin bir çoğu böyle bir deneyime sahip olmadıkları için araştırmacıların yaptığı görüşmelerin çoğu boşa gitmiştir.

Genelde, olasılık dışı örneklem araştırmacının tanımlanmamış veya tanımlanamayan bir evrendeki denekleri incelemek istediği zaman, en uygun olan örneklemdir. Bu incelemeler genellikle daha keşfedici, nitel, hipotez test edici olmaktan ziyade hipotez üreticidir. Olasılık dışı örneklem de eğer araştırmacı çok sık rastlanmayan bir olay (grup evliliği veya çocuksuzluk gibi) üzerinde odaklanıyorsa, o zaman daha masraflı ancak örneklem genişliği daha büyük olan bir surveye başvurulmalıdır.

Olasılık dışı örneklem birçok isimle bilinirler: "gelişi güzel" veya "elverişli" örneklem gibi. Burada denekler, elverişli oldukları ve genellikle elimizin altında buldukları için kullanılırlar. Gelişi güzel örneklemdeki denekler genellikle öğrenciler arasından temin edilirler, bazen de bunlar özel ilanlarla bulunabilirler.

Kartopu örnekleme: Özellikle potansiyel denekleri belirlemenin zor olduğu zaman en çok kullanılan bir başka olasılık dışı tekniktir. Kartopu örnekleme, deneklerin tanıdıkları diğer kişiler araştırmacıya göndermesiyle gerçekleştirilir. Denek olarak kullanılan bu diğer kişiler de diğerlerine gönderim yapar ve bu böyle devam eder. Tepeden aşağıya yuvarlandıkça büyüyen kartopu gibi. Yukarıda sözü edilen iki cinsiyetlilerin incelenmesinde, denekler, kartopu örnekleme tekniği yoluyla belirlenmiştir. Denekler ağını kullanmanın hem avantajları hem de sınırlamaları vardır. Bu, elde edilmesi güç olan denekleri belirlemenin olası yollarından biri olabilir. Birbirine bağlı olan bir ağına parçası olanlar incelemeye daha fazla katılabilirler. Ancak örneklemin bilinmeyen bir dereceye kadar yanlı olması riski de vardır.

Çünkü sosyal ağın parçası olmayan bireyler araştırmacıya bildirilmeyecek ve örnekleme dahil edilmeyecektir.

Kota örnekleme: Kamuoyuna ilişkin verileri elde etmenin uygun bir yolu olarak geliştirilmiştir. Ve günümüzde oldukça doğru sonuçlar veren politik anketlerin temeli olmuştur. Kota örnekleminde cinsiyet, yaş ve ırk gibi spesifik özellikleri olan denekleri içeren kotalar oluşturulur. Bu kotalar genel evrendeki bilinen belirgin özelliklerin dağılımına yaklaştırılmaya çalışılır. Bilinen evren özelliklerini ve önemli değişkenlere ilişkin bilgileri kullanan anketçiler, kota örneklemeden önemli derecede pratik yararlar sağlayabilecektir. Kota örneklemleri evlilik ve aile araştırmacıları tarafından nadiren kullanılmaktadır.

Amaçlı örnekleme: daha büyük evrenin temsilcisi olarak dükürüldüğü için araştırmacı tarafından seçilen denekleri içermektedir. Özelliklerinden dolayı denekler amaçlı olarak seçilmektedir. 1970'lerde evlilik ve aile incelemelerinde teori oluşturma aletlerinin formüle edilmesi konusuna büyük oranda ilgi gösterilmiştir. Örneğin aile teorisyenlerinin ilgilerini ve faaliyetlerini değerlendirmek için Klein ve diğerleri (1971), teorik çalışmaları bulunan veya yayınlanmış teorik makaleleri veya kitapları olan kişileri amaçlı olarak seçerek, onlara birer survey göndermişlerdir. Amaçlı örneklemeden elde edilen sonuçların ilgili daha büyük bir evreni, ne derece iyi karakterize veya temsil ettiğini bilmenin hiç bir yolu yoktur.

Olasılıklı Örneklemeler

Eğer takip edilen işlemler herhangi bir örneklem unsuruna eşit seçilme fırsatı tanır, basit tesadüfi örneklem elde edilebilir. Gerçek uygulamada bütün örneklem unsurlarının (hane halkı, aileler veya denekler) bir defasında bir durum için tesadüfi işlem yoluyla listelenmesi ve numaralanması gerektiği için bu yol nadiren kullanılmaktadır. Evrenin büyük olması durumunda bu sıkıcı bir süreç olacağı için bazı kısaltmalar kullanılmaktadır.

Basit tesadüfi örneklem gibi sistematik tesadüfi örneklem de evren unsurlarının tam bir listelemesini gerektirmektedir. Örneklem oranına karar verildikten sonra (evrendeki sayıya bölünen örneklemde içerilecek olan unsurların sayısı) yapılacak sistematik işlem sadece birinci örneklem unsurunu seçmektir. Evrendeki birinci tesadüfi seçmeden sonra, her N. ci durum (örnek aralığının genişliği) örneklemde otomatik olarak içerilmektedir. Birinci seçim tesadüfi yapıldığı için her bir durum sistematik olarak tesadüfi örneklemde içerilme şansına sahiptir. Sistematik örneklemenin, basit tesadüfi örneklem üzerindeki pratik avantajı açıktır: Tesadüfi seçimin her bir örneklem unsuru için ayrı ayrı yapılması gerekmez, sadece bir kez yapılması yeterlidir. Bu, daha sonra bütün örneklem unsurlarının yeniden tesadüfi olarak sayılması ve listelenmesi ile uğraşmak zorunda kalınmayacağı ve her N. ci durum, örneklemde içerildiği için zaman ve çaba tasarrufu sağlamaktadır.

Tabakalı örneklem, örneklem incelenen evreni doğru olarak temsil etme olasılığını artırmak için yapılmaktadır. Örneklem, sadece çalışmanın odak noktası ile ilgili olduğu düşünülen veya bilinen değişkenler üzerinde tabakalaştırılır. Örneğin, eğer örneklem cinsiyet-rolleri hakkındaki tutumları incelemek üzere çıkarılıyorsa hem erkeklerin hem de kadınların cevaplarının temsil ediciliğini en yüksek düzeye çıkarmak çok önemli olacaktır. Geçmişte kadınlar survey çalışmalarına daha fazla duyarlıydılar ve basit tesadüfi örneklemde kadınlar görüşmeleri erkeklerden daha fazla tamamlayabiliyordu. Bununla birlikte, çalışan kadınlar surveylere daha az katılmaktadır ve muhtemelen istihdamın kadınların cinsiyet-rol tutumları ile önemli bir ilişkisi vardır. Bu tür bir incelemede önce cinsiyet ve istihdam statüleri ile evreni tabakalaştırmak ve daha sonra her bir gruptan ve tabakadan tesadüfi örneklem çıkarmak bir anlam ifade edebilir. Eğer durumlar evrendeki sayılarına orantılı olarak seçilirse, örneklem orantılı tabakalaştırılmış tesadüfi örneklem olabilir veya seçilen durumların az olması nedeniyle genel evrendeki sayılar orantılı örneklem yüksek derecede örneklem hatası riskini ifade edeceği kadar küçük olduğu için oransız tabakalaştırılmış örneklem seçilebilir.

Çok büyük evrenleri incelerken gerek sistematik gerek basit tesadüfi örneklemeler, bütün örneklem unsurlarını listelemek ve tek olarak belirlemek gerektiği için pek uygun değildir. Ayrıca verileri toplamak için doğrudan görüşmeler kullanılacak olursa, yayılmış yerleşim olanlarının yüzlercesi (hatta binlerce), görüşmeci göndermek çok masraflı olacaktır. Büyük olasılıklı örneklemeler çıkarmak için küme, alan ve çok aşamalı örneklemeler kullanılmaktadır. Bu işlemler eyalet, bölge veya büyük metropoloiten alanlar gibi coğrafik alanlar arasında yapılan örneklemeler ile başlar. Seçilen alanların herbiri, içerisindeki daha küçük coğrafik birimlerden örneklemeler yoluyla seçilir. Daha sonra örneklemeler, komşuluklardan ve sonuç olarak da hane halklarından ve ailelerden seçilmektedir. 1976'da Campbell ve yardımcıları tarafından Amerikan yaşam niteliği üzerine yapılan inceleme çok sayıda evlilik ve aile verilerini içermektedir. Çok aşamalı örneklem teriminin ve ortaya koyduğu gibi bu işlemler, sonuç olarak, hane halkları ve gerçek cevaplayanlar belirlenene kadar bütünü kapsayan büyük alanlardan daha küçük ve daha azı kapsayıcı örneklem birimlerine doğru gelişmektedir.

ÖZET

Bir evrenin örnekleme veya alt grubu, incelenmek için seçilen denek grubudur. Örneklem unsurları, seçme benzerliği bilinsin veya hesaplanabilsin diye kesin olasılıklı örneklem tekniği ile seçilebilir. Olasılıklı örneklem yaklaşımları, basit tesadüfi, sistematik tesadüfi, tabakalı tesadüfi ve alan, küme veya çok aşamalı örneklemeleri içermektedir. Bilinmeyen bir evren için olasılık dışı örneklemeler seçilmektedir. Ve sonuç olarak seçilen örneklem unsurunun olasılığı belirlenememektedir. Olasılık dışı örneklem yaklaşımları ise geliş güzel, elverişli, kartopu, kota ve amaçlı örneklemeleri içermektedir.

Eğer birisi örneklemeler ile elde edilen sonuçları daha büyük evrene genelleyleyebilmek isterse (bu sıkça böyledir) dikkat etmesi gereken konu temsil ediciliktir. Eğer örneklem yanlı değil de temsil edici olursa (her yönden evren gibi), örneklem bulguları evrene genelleştirilebilir.

ANAHTAR KAVRAMLAR

Örneklem

Evren

Örneklem Unsuru

Yanlı Örneklem

Temsil edici Örneklem

Örnekleme Çerçevesi

Örnekleme Aralığı

Olasılık dışı örneklem

Elverişli, gelişigüzel örneklem

Kartopu örnekleme

Kota örnekleme

Amaçlı örneklem

Olasılıklı Örneklem

Basit tesadüfi örneklem

Sistemik tesadüfi örneklem

Tabakalı tesadüfi örneklem

Küme, alan, çok aşamalı örneklem

Genelleştirilebilirlik

BÖLÜM V

VERİLERİN TOPLANMASI

Gözle, ayrıntıları

Göz önüne ser

Doğanın sırlarının kekeleyerek

Yeniden söylenmesine izin ver

Goethe

Önceki bölümlerin herbiri, verilerin sistematik olarak toplanmasından önce atılan ön adımlar konusundaydı. Neyi anlamaya çalıştığımıza ve ona nasıl yaklaşacağımıza ilişkin oldukça açık bir fikre sahip olana kadar, verileri toplamak fazla anlam ifade etmez. Araştırma soruları ve nedenleri bir fikre, görüşe veya teorik beklentiye dayalı olarak belirlenmelidir. Araştırma sorularının, hedeflerinin veya hipotezlerinin belirlenmesi araştırmacının nasıl tasarlanacağı, önemli değişkenlerin nasıl ölçüleceği konusunda etkili olur. Kavramlara, tasarıma, ölçme ve örneklemeyle ilişkin işlemler bir kez tanımlandıktan sonra atılması gereken bir sonraki mantıklı adım, verilerin toplanmasıdır (Çevirenin notu: Yazar bu kitapta survey terimini Türkçe'deki alan araştırması terimi karşılığında kullanmaktadır).

Herhangi bir incelemede, veriler toplanmadan önce, hazırlanmak gerekir. Verileri toplama aşamasında araştırmacılar artık gerçek dünyadaki pratik konularla yüzyüzedirler. Verilerin toplanması esasen kişilerle görüşmeyi veya onları gözlemek için alana girmeyi veya daha kontrollü gözlemler için onları laboratuvara getirmeyi ve dosyaların, mikrofilmlerin veya resmi mahkeme kayıtlarının arasına girmeyi gerektirebilir. Geniş çapta zihinsel olan hazırlık aşamasındaki faaliyetlerin aksine, verilerin toplanması aşaması fiziksel olarak "ellerini kirlenme" aşamasıdır.

Verileri toplama aşamasında, araştırmacı, kullanılabilir bilgilerin mümkün olduğunca sistemli ve yumuşak bir şekilde edinilebilmesi için hazırlıklar yapmak zorundadır. Bu aşamada yapılacak önemli görevler, rneklemeye ulaşabilmek, deneklerin işbirliğini ve rızasını elde etmek, aletleri ntest etmek, mümkün olan en iyi verileri gerçekten edinmek için hazırlanmak olarak sıralanabilir.

İşBİRLİĞİ GELİşTİRME

Bazen toplanacak olan veriler kamunun bir parçasıdır. Burada işbirliğini kazanma bir tartışma konusu haline gelebilir. Örneğin kamuya açık yerlerde çocuklu ve çocuksuz çiftlere ilişkin herhangi birinin izni olmaksızın gözlem yapılabilir. Resmi kayıtlardan veri toplanması gerektiğinde ise izin alınması gerekir. Örneğin, boşanma dosyaları gibi resmi kayıtlardan veriler alınmak isteniyorsa resmi bir görevli ile konuşmak ve onun onayını almak gerekir.

 çocuğu olan bir baba olarak, bakkal dükkanlarında özellikle kontrol tezgahı çevresindeki ebeveyn-ocuk etkileşimini sistemli olarak sık sık gözlemeleme imkanı bulurum (Müşterilerin ve çocuklarının geçmek zorunda oldukları boşlukların şeker dizileriyle doldurulduğuna siz de dikkat etmiş olabilirsiniz). Yönetici, izin almadan benim veya gzlemcilerimin uzun süre gözlem yapmamıza veya teyp kaydedicilerimizle etrafta dikilmemize müsaade etmeyebilir. Bakkal dükkanı gözlemimizi yaparken, yöneticinin dükkan hırsızlarını gözetlemek için kullandıkları kulübeyi kullanmamıza, ebeveyn-ocuk davranışlarını buradan kaydetmemize izin vermesi bizim için en iyisi olurdu. Ne var ki böyle bir talep dükkanın işleyişine, mekanına, zamanına ve düzenli programlarına bir müdahale demektir. Bu rnek bizi ulaşabilirliği sağlamaya ilişkin bazı önemli konularla yüzyüze getirir. Niçin bazı kişiler katılmayı red ederken bazıları araştırmacılarla işbirliği yaparlar? Araştırma ekibimizle bir defasında lise ğrencilerinin aile ilişkileri, cinsel tutumları ve davranışlarına ilişkin bir

survey yapmıştık. Hazırlık çalışmalarından sonra ne yapmak istediğimizi ve en etkili biçimde nasıl yapabileceğimizi zihnimizde açıkça oluşturmuştuk. Surveylerimizi hazırladık ve eyaletimizdeki on iki liseden tesadüfi bir örneklem (okul büyüklüğüne göre tabakalaşmış) seçtik. Kamu okullarının eyalet düzeyindeki yöneticisi bir üst yazıyla on iki okulun bölge idarecilerine araştırmayı açıklayan mektubumuzu gönderdi ve onların işbirliğini istedi. Eyalet Eğitim Bürosu bizi desteklediği ve eyalet idarecisi, projemizi tasvip ettiği için 12 okula ve öğrencilerine ulaşmada fazla güçlüklerle karşılaşmayı beklemiyorduk. Fazla yanılmış olamazdık. Ne varki 12 bölge idarecisinin 4'ü, okullarında cinsel tutum ve davranışa ilişkin incelemenin düzenlenmesini kibarca reddetti. Okullara ilişkin tesadüfi örneklemeyi ciddi olarak tehlikeye düşüren bu durum karşısında veri toplama işlemlerimizi değiştirmeye karar verdik. Öğrencilerin resmi okul kayıtlarından örnekleme ve öğrencilerle okulda görüşme yerine daha iyi bir plan kullandık. 12 okulun hepsinden öğrenci isimlerini adreslerini ve telefon numaralarını listeleyen öğrenci rehberlerini elde ettik. Bu rehberlerden öğrencilere ilişkin tesadüfi örneklememizi çıkardık. Sonra kendilerine bir sunuş mektubu postaladık ve daha sonra da öğrencilerin ebeveynlerine doğrudan telefon ettik. Hem ebeveynin hem de öğrencinin iznini aldıktan sonra, örneklenen bütün öğrencilerin yaklaşık dörtte üçü ile evde görüşmeleri tamamladık.

Üst düzey yöneticilerin okullara girişi reddedeceklerini beklememiştik. Okulda bu tür duyarlı soruları sorulmasından son derece rahatsız olmuşlardı. Riskteydiler veya kendilerini risk altında olarak algılıyorlardı. Oysa ebeveynler yöneticilerden çok daha fazla işbirliği davranışı içindeydiler. Aslında görüşmenin evde yapılması bizim açımızdan daha iyi olmuştu, zira öğrenciler evde kendilerini daha rahat hissediyorlardı.

Aile araştırmacıları deneklerin katılımını sağlamadan önce çoğu kez geçiş veya giriş görevlileri, okul yöneticileri, iş yöneticileri, acenta görevlileri, ebeveynler veya çeşitli diğer görevliler ile

uzlaşmak zorunda kalmaktadırlar. Hem görevlilerin hem de deneklerin araştırmaya katılma konusunda gönülsüz olmalarının bir kaç nedeni vardır. Değerli zamanlarının birazının alındığı ve alışılmış programlarının kesildiği doğrudur. Denekler için özellikle evlilik ve aile araştırmalarının sonuçları itibarıyla rahatsız edici, tecavüz edici veya riskli olma ihtimali vardır. Örneğin evlilikteki çatışmaların incelenmesi, evlilik mahremiyete veya evlilik dışı ilişkilerin incelenmesi, deneğin işbirliği olmadan gerçekleştirilemez. Ancak sorun deneğin bu işbirliğine nasıl razı edileceğidir.

Tablo 5.1
İşbirliğindeki Engeller Ve Bunların Olası Çözümleri

Engeller	Olası Çözümler
Zamanımı alır	Bilgi, para, mal veya hizmetler gibi teşvik edici şeyler teklif edin.
İlgilenmiyorum	Özelliğe başvurun (bilimin ilerlemesine yardım eden her cevap önemlidir) Teşvik edici şeyler teklif edin.
Bana paraya mal olacak	Bütün masrafları peşin ödeyin
Programımı aksatacak	Araya girmelerini ve çalışan personel katılımını en düşük düzeye indirin.
Sorularınız oldukça kişisel	Güven ve anonimliği garantileyin
Riskte olacağım	Güven ve anonimliği garantileyin. Kazançları garantileyin.

Bazı incelemeler için deneklerin ve kamu görevlilerinin işbirliğini elde etmek, diğerlerinden daha zordur. İşbirliğini elde etmeye ilişkin bu güçlük, araştırılan konunun, duyarlı tabiatından veya katılan kişilerin belirsizliklerinden kaynaklanabilir. Tablo 5.1, işbirliğini elde etmeye ilişkin kimi engelleri ve bunların üstesinden gelmeye yarayabilecek bazı olası yolları göstermektedir.

INSAN DENEKLERİN KORUNMASI

Görevlilerin ve deneklerin işbirliğini kazanma konusunda yukarıda değinilen açıklamalar 'bilgi vererek rıza alma' şeklinde özetlenebilecek önemli bir konuyu ortaya çıkarmaktadır. Bilgi vererek rıza alma, inceleme hakkında bireylere yeterli bilgi verip katılıp katılmama konusunda kendilerinin karar vermesini beklemek anlamına gelir. Bilgi vererek rıza alma düzenlemeleri esasen bilgilendirilmemiş veya rıza göstermemiş kişilere test edilmemiş ilaçları verme, incinebilir topluluklardaki deneklerle (sosyal yardım alanlar, mahkumlar, akıl hastaları) deney yapma gibi tıbbî ve biyolojik araştırma suçlarını engellemek için ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte geniş kapsamlı düzenlemeler insan denekleri içeren bütün araştırmalarda uygulanmaktadır. Bilgi vererek rıza almanın esas unsurları: (1) incelemenin amaçlarının ve işlemlerinin açıklanması (2) potansiyel risklerin tanımlanması, (3) potansiyel kazançların tanımlanmasını (4) deneklere yarar sağlayabilen alternatif işlemlerin tanımlanmasını (5) istediği soruları cevaplama teklifi; ve (6) deneklerin herhangi bir nedenden dolayı herhangi bir zamanda araştırmadan çekilme konusunda serbest olduğunu garantilenmesini içermektedir.

Bilgi vererek rıza alma düzenlemeleri, şüphesiz araştırmadaki insan deneklerinin haklarını korumaya ve sosyal bilim araştırmacılarının işlemlerindeki muhtemel etik problemlere duyarlılıklarını yükseltmeye yardımcı olmaktadır (Amerikan Psikoloji Derneği, 1973; Amerikan Sosyoloji Derneği, 1969). Ancak bunlar aynı zamanda sosyal bilimciler için (Dianer ve Crandall, 1978; Reynolds, 1979) ve özellikle evlilik ve aile araştırmacıları için bazı zor problemler de yaratmaktadır (La Rossa ve diğerleri, 1981). İnsan deneklerinin korunmasına yönelik düzenlemeler öncelikle denekleri fiziksel zarardan korumak için geliştirildiğinden bu düzenlemeleri bazen alan araştırmasına uygulamak zor olmasa bile güçtür (Duster ve diğerleri, 1979). Deneklere neyin inceleneceğini veya neyin beklendiğini söylemek onların cevaplarını çarpıtacağı

ve incelemeyi değersiz kılacağı için özel bilgi gerektirir. Diğer taraftan, denekler, potansiyel olarak kendilerine zararlı olabilen şeyleri yapmaya zorlanmama hakkına sahiptir (Thompson, 1981).

Bilgi vererek razı etme problemi nitel aile araştırmacıları için daha etkili olmaktadır. Çünkü burada beklenmedik fikir ve anlayışların ortaya çıkarılması amacıyla, araştırmacı esnek davranmak için çaba harcamaktadır. Kısaca, nitel araştırmacı, verilerin toplanmasına, meydana gelecek şeylerin hepsini bilmeyerek yaklaşır. Konular genellikle son derece kişiseldir. Diğer kişiler ve faaliyetler beklenmedik şekilde bir görüşme oturumu esnasında denek tarafından tartışmaya sokulabilir. "Dolayısıyla nitel bir aile araştırmacısı, ne diğer araştırmacılardan daha fazlasını bilebilir ne de deneklere başlangıçta araştırmanın parçası olarak kimin veya neyin inceleneceğini tam olarak açıklayabilir" (LaRossa ve diğerleri, 1981:305).

Evlilik ve aile araştırmalarının büyük bir kısmı çocukları da kapsar. Onların katılımı ise bilgi vererek rıza alma konusunda ek sorular yaratır. Çocuklar strese karşı daha hassas olabilir, daha az bilgiye ve tecrübeye sahip olabilir ve araştırmaya katılımlarının ne anlama gelebildiğini değerlendirmede daha az başarılı olabilirler. Çocuklar üzerindeki araştırmaları yönlendiren spesifik bazı düzenlemeler vardır (ABD Sağlık ve İnsan Hizmetleri Bölümü, 1983). Ancak esas olarak yasal zorunluluk araştırmacıların araştırma kapsamına girecek küçük çocukların ebeveynlerine bilgi vererek onların rızasını almalarını gerektirir. Yaş ve anlayış düzeylerine bağlı olarak çocukların da bilgilendirilmeleri ve rızalarının alınması ayrıca gereklidir. Unutmayalım ki çocukların hakları daima araştırmacıların haklarından önce gelir (Çocuk Gelişimi Araştırma Cemiyeti, 1973).

Özetle, verileri toplama işlemi en azından etik bir bakış açısını ve insan deneklerin haklarına saygıyı gerektirir. Amerika'da federal fonlardan desteklenen araştırmalar Kurumsal Değerlendirme Meclisi (KDM) tarafından değerlendirilir. Bu meclis insan

deneklerin haklarının koruyucusudur. Deneklerin haklarıyla ilgili en önemli nokta, özellikle veri toplama işleminde deneklerin bilgilendirilerek rızalarının alınmasıdır. Bazı aile araştırmacılarının yazdığı gibi, "esas problem aile yaşamının özel ve duygusal yönlerine nüfuz etmeye çalışırken aile mahremiyetine saygılı davranmayı unutmamak, ailenin konukseverliğini suistimal etmemektedir" (LaRossa ve diğerleri, 1981: 312).

PILOT İNCELEMELER VE ÖN TESTLER

Karşılaştırmaya imkan vermesi için verilerin mümkün olduğunca sistemli veya tekdüze olarak toplanması gerekir. Verileri toplarken gerçek dünyada bir çok şey ters gidebilir. Küçük veya büyük herhangi bir problemle karşılaşmaksızın veri toplama neredeyse imkansızdır. Verilerdeki yaygın bir hata kaynağı veri toplama işlemlerinde dikkatsiz davranmaktır. Bu durumda verilerin tamamı dahi boşa gidebilir.

Verilerin toplanmasında karşılaşılan çeşitli lojistik zorluklardan kaçınmanın veya en azından onları azaltmanın bir yolu, pilot inceleme veya ön test yapmaktır. Pilot inceleme, daha geniş, daha kompleks ve pahalı ve araştırma projesinin öncesinde yapılan küçük bir incelemedir. Pilot inceleme, araştırma işlemlerinin, aletlerinin ve hatta ön analizlerin denenebilmesi için daha büyük bir incelemenin planlandığı tarzda düzenlenir. Pilot inceleme, izlenecek daha büyük incelemede zaman, enerji ve paranın israf edilmemesi için olası problemleri belirlemeye ve sorun yaratacak olan şeyleri önceden öğrenmeye yardımcı eder. Bir geminin okyanuslara açılmadan önce kıyı yakınında bir süre yüzdürülmesi gibi.

Pilot inceleme bir anlamda ön test olarak kabul edilebilir, ancak ön test teriminin çok spesifik iki anlamı vardır. II. Bölümde önceden açıklandığı gibi, bazen ön test, deneysel veya sözde deneysel bir tasarıdaki bir işlemde veya herhangi bir son testten önce verilebilir. Pilot inceleme ile birlikte düşünüldüğünde ön-test, kullanılacak olan ölçme aletinin, gerçek veri toplama önce-

sinde ön test edilmesi veya denenmesi anlamına gelmektedir. Gerçek incelemeye katılacak olan deneklerle aletleri ön testten geçirmek anlamlı bir araştırma uygulamasıdır. Bu bağlamda ön testin amacı, esasen verileri toplamak değildir, ancak verilerin toplanması başlamadan önce aletleri geliştirmek, güçlendirmek, kusursuzlaştırmaktır. Gözlemci değerlendirmeleri için belirsiz olan kodlama kategorileri, survey protokollerindeki çapraşık veya uygun olmayan dil, aletlerin veriler toplanmadan önce denenmesiyle tesbit edilebilir (Çevirenin notu: Burada geçen 'ön test', Türkçe'de yöntembilim literatüründe ön deneme olarak adlandırılmaktadır).

VERİ TOPLAMA BİÇİMLERİ

Veri toplama oldukça zor ve karmaşık bir işlemdir. Çünkü denekler veri toplandığından haberdar olunca incelenen tutum ve davranışlarını değiştirebilirler. Buna karşılık bazen veri, deneklerin haberi olmadan, el altından toplanabilir (Örneğin, ebeveyn ve çocuklara ilişkin hipotetik bakkal dükkanı gözlememiz). Engelleme olmayan ölçme konusunda ileri sürülen bir görüş (Webb ve diğerleri, 1966, 1981), veri toplamada sadece görüşme ve ankete dayanılmaması şeklindedir. Görüşme ve anket gibi survey aletleri "tanımlayacakları sosyal ortam içine yabancı bir unsur olarak girerler, ölçü tutumları yaratırlar, alışılmamış roller ve tepkiler çıkarırlar ve ulaşılabilir ve işbirliği yapacak kişilerle sınırlıdırlar" (Webb ve diğerleri, 1981:1). Adı geçen yazarların önerdiği yol ise başka bazı yöntembilimsel zayıflıklarla doludur.

Bazı işlemler, örneğin bir hedef davranışın sıklığını sayma, oldukça doğrudandır (örneğin, "hayır" diyen ebeveyn). Oysa yazılı bir cevaptaki ilişkinin niteliklerini çıkarmak gibi işlemler çok daha dolaylıdır. Bazı veri toplama biçimleri cevaplayanların kendi algılamalarına ilişkin beyanlarına dayanmaktadır (Olson, 1977).

Verilerin toplanmasına ilişkin bir çok yöntemin bulunmasına rağmen bu bölümde seçici olacağız, evlilik ve aile araştırmacıları

için en büyük önem taşıyan yöntemler üzerinde odaklaşacağız. Aile araştırmacıları daha çok survey tipi çalışmalar yapmaktadır (Hudgson ve Lewis, 1979). Gelişim psikologları ise doğrudan gözlemlere dayanma eğilimi göstermektedirler (Brody ve Endsley, 1981; Furstenberg, 1985). Aile incelemelerinde tarihsel (Elder, 1981; Laslett, 1972; Wrigley ve Schofield, 1981), ve demografik (Blake, 1981; Teachman, 1983) işlemler giderek daha yaygın hale gelmektedir. Burada surveyler ve gözlemler üzerinde odaklaşacağız.

Tarama Yoluyla Verileri Toplama

Bütün surveyler kişilerin kendi beyanına dayanır; insanlara soru sormayı içerir. Eğer araştırma konusu cevap verenlerin bilgisi dahilinde olan veya sadece onların bilebileceği bir konu hakkında ise o zaman survey güvenilir bir teknik olarak kullanılabilir. Bazen surveylerde sadece evlilik, akrabalık veya ebeveynlik ve benzeri konular üzerinde odaklaşmaktadır. Ancak çok daha geniş sosyal bilim surveylerinde hatta nüfus sayımında bile, evlilik ve aileye ilişkin bir çok önemli değişken, -evlilik statüsü, evlilik süresi, çocukların sayısı vb. - tesbit edilebilmektedir. Özetle, evlilik ve aileler hakkında bir survey verileri bolluğundan söz edilebilir.

Survey verilerinin toplanmasına ilişkin birkaç yaklaşım vardır, bunlar; (1) anketler, (2) doğrudan (yüzyüze) görüşmeler, (3) telefon görüşmeleridir. Bu tekniklerin herbiri evlilik ve aile surveylerinde kullanılmasına rağmen, telefon görüşmeleri gerçekte sadece yaklaşık 1980'den beri kullanıma girmiştir. Herbir yaklaşımın stratejileri, kuvvetleri ve sınırlamaları aşağıda sırayla ele alınmaktadır.

Anketler: Cevaplayanların, kendi cevaplarını işaretledikleri surveylere anket denir. Evlilik ve aile araştırmalarında yaygın bir biçimde kullanılmaktadır, çünkü nisbeten basit, hızlı ve ucuzdurlar. Anketler, genellikle cevap verenlere postalanır veya sınıf gibi bir grup ortamında uygulanır. Aileleri ile uyumları, flört etme,

kur yapma tecrübeleri, cinsel tutumları ve diğer çeşitli evlilik ve aile konularındaki görüşleri surveyeye tabi tutulmuş binlerce yüksek-
kokul öğrencisi vardır.

Hızlı ve ekonomik olmalarının yanı sıra anketler cevaplayanların anonim kalmalarını sağladıkları için de uygulanabilir. Anonimlik, cevaplayan kişinin tanınmamasını ifade eder. Anket üzerinde belirleyici işaretler ve sayılar olmazsa ve cevaplayanlara izlenmeyecekleri söylenirse, cevapların daha tam olması ihtimali artar. Postalanan anketler spesifik adreslere gönderilmek zorun-
dadır ve genellikle cevapsız kalma durumunda izlenebilmeleri için kodlanırlar, ama yine de üstlerinde hiç bir belirleyici olmaksızın, isimsiz olarak geri gönderilebilirler. Anonim anketleri daha yaygın bir uygulama tarzı anketlerin bir grup içerisinde uygulanmasıdır. Burada cevaplar karışık olarak toplanır (daha çok öğretmen değerlendirmeleri gibi). Anonimliği garantileme, özellikle incelenen şeyin sosyal olarak duyarlı olduğu (evlilik öncesi seks, homoseksüellik) veya yasal olmadığı (uyuşturucu kullanımı, suç davranışı) zaman cevapların tam olarak verilmesini teşvik etmede önemli bir avantaj olabilir. Görüşmecilerin toplanıp, eğitilip cevapları elde etmek için gönderilmesi gerektiği için, anket verilerinin toplanması nisbeten hızlı ve ekonomik bir işlemdir. Anketler, görüşmenin önemli bir parçası olan personel masraflarını da büyük ölçüde azaltırlar. Postalanan anket surveyelerini kullanan araştırmacılar son yıllarda oldukça özelleşmiş bir yöntem geliştirmişlerdir (örneğin, bkz. Dillman, 1978). Bu çabalar, postayla gönderilen surveyelere cevap oranını en yüksek düzeye çıkarmada başarılı olmaktadır (Goyder, 1982: Heberlein Baumgartner, 1978).

Yukarıda bahsedilen avantajları nedeniyle, anketler, belki de veri toplamanın bir başka stratejisinin daha uygun olduğu durumlarda bile, geniş çapta kullanılmıştır. Anketler, görüşmecilerin, verilerin niteliğini denetlemesine izin vermez. Örneğin, postalanan surveyeye cevap verenler yazılı bir soruyu anlamazlarsa, o soru

açıklanamaz. Eğer cevaplayanın cevabı tam değilse, veya uygun değilse, daha yeterli bir cevap için derinlemesine bir inceleme yolu yoktur. Eğer bazı sorular önceki cevaplara bağımlı ise veya başka karmaşıklıklar varsa anket, cevaplayanı sıkabilir veya şaşırtabilir. Bir başka deyişle, anket, cevaplayanı sıkabilir veya şaşırtabilir. Bir başka deyişle, anket sadece okuyazar ve en çok, daha iyi eğitim almış olanlar için faydalıdır. Ayrıca, karışıklıktan kaçınmak için soruların ve survey formatının mümkün olduğunca basit ve açık olması gerekir.

Anketler, derin ve kompleks konulardan ziyade daha basit araştırma konuları için uygundur. Anketlerin "çabuk" ve "kirlili" olduğunu söylemek abartma olmasına rağmen, anketlerin hızlı olduğu ve verilerinin niteliğinin endişe yaratmaya aday olduğu da inkar edilemez.

Doğrudan (yüzyüze) görüşmeler: Anket ile görüşme arasındaki önemli farklılık, görüşmecidir. Görüşmeler, bir görüşmecinin sorular sorup cevapları kaydettiği surveylerdir. Yetmiş personel tarafından düzenlenen yüzyüze görüşmeler çoğu büyük survey araştırma merkezlerinin tercih ettiği bir veri toplama tekniğidir (Schuman(1982: 27). Son yıllardaki büyük ölçekli örnekleme surveylerinin başarıyla tamamlanma oranlarının % 85'lerden son 20 yılda % 60'lara kadar düştüğü söylenebilir. Doğrudan görüşmeler anketlerden çok daha pahalı olmasına rağmen, daha büyük esneklik sağlarlar. Bunlarla çok daha büyük bir derinlik ve karmaşıklık elde edilebilir ve böylece araştırma daha tam ve doğru verilerle sonuçlanabilir. Bunlar, yüksek maliyetine karşılık hesaba katılması gereken önemli avantajlardır.

Evlilik ve aile araştırmalarında bazen yüzyüze görüşmeler özellikle tercih edilir. Örneğin, yukarıda değinilen araştırmacının konuyu derinlemesine inceleme isteği durumunda olduğu gibi. Yüzyüze görüşmeler, araştırmacının sorulacak sorulardan tam olarak emin olmaması durumunda seçilebilir. Görüşmeci, sabit alternatiflerle cevaplandırılacak olan standartlaştırılmış sorular

sorma yerine, tartışma konuları açarak yarı yapılaşmış bir şekilde araştırmasını yürütür (La Rossa ve La Rossa, 1981; Gelles, 1974).

Eğer gerek duyulursa, görüşmeciler soruları açıklayabilir, daha ince ayrıntılara ve özel konulara girebilir ve itirazlar ortaya çıktığı zaman sürekli işbirliğini sağlayacak önlemleri alabilir. Profesyonel survey merkezleri, görüşmecileri eğitmek ve onların performansını değerlendirmek için uzun zaman harcarlar, çünkü bunlar verilerin niteliğinde önemli farklılıklar yaratır (Sosyal Araştırma Enstitüsü, 1976; Thornton ve diğerleri, 1982).

Telefon Görüşmeleri: Telefon görüşmeleri, yüksek nitelikli, ancak pahalı olan yüzyüze görüşme ile çabuk, ucuz ancak daha yapay olan anket arasında pratik bir seçenek olarak ortaya çıkmıştır. Telefon görüşmeleri dikkate değer hızı ve nisbeten ekonomik avantajları ile görüşmeci kontrolünü ve cevaplayan etkileşimini birleştirir. Sonuçta nisbeten ucuz ve yüksek nitelikli veriler elde edilebilir. Cevap oranlarını ve telefonla elde edilen verilerin niteliğini ile yüzyüze görüşmeleri karşılaştıran incelemeler, genellikle telefon surveylerinin gerçekte her iki bakımdan da diğerlerine denk olduğunu göstermektedir (Jordan ve diğerleri, 1980). Telefon surveyleri daha çok görüşmelerin konusuna veya içeriğine bağlı olarak sınırlandırılırlar.

Telefonların neredeyse hemen her evde bulunması nedeniyle bu veri toplama tekniğini genel evrene ilişkin incelemelerde kullanmak oldukça uygun olmaktadır. Ne var ki telefon sayısı arttıkça listelenmemiş telefon numaraları da artmaktadır. Bu problemin teknik çözümü rasgele numara çevirmedir, böylece listelenmiş veya listelenmemiş telefon numarası olsun ya da olmasın telefonu olan her hane halkının örneklemin parçası olarak araştırmaya dahil edilme şansına sahip olunur (Klecka ve Tuchfarber, 1978).

Çok az evlilik ve aile araştırmacısı, çalışmalarında telefon surveyleri kullanmaktadır, ancak avantajları daha yaygın biçimde anlaşıldıkça bu durumun değişmesi mümkündür. Erken ilişki geli-

şimine ait ileriye yönelik bir inceleme yürütülen bir ekip (Hutson ve diğerleri, 1985) genç çiftlerdeki zaman içindeki değişimleri takip etmek için sık aralıklarla telefon surveylerini kullanmıştır. Son zamanlarda yapılan bir başka çalışmada (Gelles, 1984), ülke çapındaki bir örnekleme telefonla survey uygulaması yapılmıştır. Bu araştırma ile Birleşik Devletler'deki çocuk kaçırma olaylarının tahmin edilmesini mümkün kılan veriler sağlanmıştır. Ailedeki süs hayvanlarına ilişkin bir telefon incelemesinde cevap verenlerin konuyla çok ilgilendikleri ve hayvanları hakkında uzun süre konuşmaya istekli oldukları saptanmıştır (Albert, 1985, kişisel iletişim).

Özetle evlilik ve aile incelemelerinde kullanılabilecek her bir veri toplama biçiminin kendine özgü avantajları ve sınırlamaları vardır. Bunlar Tablo 5.2'de gösterilmektedir. Survey incelemelerindeki gelişmeler gelecekteki surveylerin uygulanma tarzını etkileyebilir. Örneğin son zamanlarda postalanan anketlere verilen cevap oranlarını etkileyen faktörleri (Dillman, 1978; Heberlein ve Baumgartner, 1978), açık ve kapalı soru formatlarının kullanılmasını (Schuman ve Presser, 1979), ve elde edilen cevaplar üzerine sözlü ifadede bulunmanın etkilerini (Schuman ve Presser, 1981) konu eden ilginç çalışmalar yayımlanmıştır. Belki de aile ve evlilik ile ilgili bir survey araştırmasını düzenlemedeki en önemli değişkenler - telefon görüşmesi ve yüzyüze görüşmeler yoluyla elde edilen verilerin farkının incelenmesi şeklindeki yönetsel çalışmaların sonucunda ortaya çıkacaktır (Groves ve Kahn, 1979).

Tablo 5.2
Surveye Veri Toplama Biçimleri

Biçim	Avantajları	Dezavantajlar
Anket	en az masraflı; hızlı; isimsiz olabilir	açıklayamaz, soruları cevaplayamaz veya ayrıntıya giremez.
Yüzyüze görüşme	geçerliliği kontrol ede- bilir (sözel olmayan işa- retler yoluyla); çok kompleks olabilir; de- taylı; esnek	en pahalısı; görüşmeci seçimini, yetiştirmeyi, kalite kontrolünü ge- rektirir.
Telefon görüşmesi	çok hızlı; isimsiz olabi- lir.	sürenin sınırlı olması

Telefon görüşmeleri esas itibarıyla daha hızlı olup maliyetleri yüzyüze veri toplamanın maliyetinden yaklaşık dörtte bir daha düşüktür (Klecka ve Tuchfarber, 1978).

Gözlem Yoluyla Verileri Toplama

Bir çok araştırmada deneklere sorular sorma yerine onları gözleyerek daha iyi veriler edinilebilir. Bebekleri ve çocukları konu eden araştırmalar için gözlem, surveyden daha yararlıdır. Bazı davranış etkileşimleri öyle karmaşıktır ki ancak dikkatli gözlem yoluyla anlaşılabilir. Eğer araştırmacının hedefi gözlenebilir herhangi bir davranışın (gülümseme, dokunma) sıklığını bilmekse gözlem yaparak gerçekleştirilecek bir sayma işlemi kişinin kendi beyanına göre daha iyi bir sonuç verecektir. Sorulan sorulara denekler ne cevap vereceklerini bilmiyorlarsa veya gerçeğin söylenmemesi ihtimali varsa (Normal bir konuşmada eşinizi ne kadar zamanda bir susturursunuz?) gözlemin tercih edilmesi gerekir.

Gözlem yöntemleri, davranışı izlemek ve meydana gelen şeyi kaydetmek için yapılan sistemli işlemlerdir. Gözlemler oldukça genel kapsamlı veya molar yaklaşımlardan, spesifik davranış un-

surlarının son derece ayrıntılı moleküler analizlerine kadar uzanır. Çok genel bir gözlem örneği olarak şu gösterilebilir: Önce kolej öğrencilerinden bir diğelerini yazılı olarak değerlendirmeleri ister. Her öğrenci anket formunu doldurup araştırmacılara geri verirken araştırmacılar bir yandan sınıftakilerin anketini geri veren öğrenciye ne kadar dikkatle baktığını da tespit ederler. Böylece her öğrencinin anketteki cevaplarından başka bir de arkadaşları tarafından izlenme derecesi de tespit edilmiş olur (Kaats ve Davis, 1970). En çekici bulunan kızların daha sonradan karşı cins tarafından en çok taciz edilen kızlar olduğu saptanır. Bu hem yazılı beyan hem de gözlemin birlikte kullanıldığı bir araştırmadır. Evlilik ve aile gözlemlerine ilişkin daha moleküler yaklaşımlar iki başlık altında toplanabilir (Filsinger ve Lewis, 1981; Gottman, 1979; Lamb ve diğeleri, 1979). Birincisi **olay örnekleme**si adını alır ve spesifik hedef davranışların meydana gelme sıklığını saymayı içerir. 20 - 30 dakikalık bir gözlem boyunca deneklerin sergilediği bütün davranışlar gözlenir, daha sonra hedef davranış, diyelim çocukların paylaşma davranışları veya ebeveynlerin çocuklarını övme ve teşvik etme davranışları diğeri davranışlara oranlanır. Gözlemcilerin olayı güvenilir şekilde kodlayabilmeleri için bu tür hedef davranışların yeterince açık bir şekilde tanımlanması gerekir.

İkincisine, **aralık** veya **zaman örnekleme**si tekniği adı verilir. Burada gözlemler küçük birimlere genellikle 10 saniyeye bölünürler. Her bir aralığın sonunda gözlemciler meydana gelen davranışları kaydeder. Burada da kodlanacak olan her bir davranış gözlemciler için önceden dikkatlice tanımlanmalıdır. Kısa aralıklar, değerlendirmecilerin fikir birliğini sağlamayı daha kolaylaştırmaktadır. Bazen zaman örnekleme gözlemleri, seyretme, kaydetme ve seyretme-kaydetme gibi birbirini izleyen bölümlere ayrılır. Sergilenen davranış, zamanlanmış aralık sonunda çabucak kaydedilerek ve daha sonra bir sonraki aralığa başlanarak mümkün olduğunca tam olarak kodlanır. Aslında bu tür gözlemler için en iyisi elektronik kodlama araçlarını veya video kaydı kullanmaktır.

Evlilik ve ailelere ilişkin gözlemsel incelemelerde bir çok önemli alt konular vardır. Örneğin, gözlem, ev gibi "doğal bir çevrede" mi (Kantor ve Lehr, 1975; Steinglass, 1980) yoksa bir tür laboratuvar gibi "yapay bir ortamda" mı (Reiss, 1981); yapılacaktır? Engelleyici ve engelleyici olmayan gözlemler kullanılacak mı? Deneğin gözlemlendiğinden haberdar olması tepkime konusunu yeniden gündeme getirmektedir. Örneğin, yeni doğmuş bir bebekle babasının etkileşimini konu etmek isteyen bir araştırmada baba önce gözlenmeye karşı çıkmıştır (Miller ve Bowen, 1982). Gözlemci hemşire içeri girdiğinde baba kucağındaki bebeği yatağa bırakmış ve televizyon seyretmeye dönmüştür. Genelde sosyal etkileşime ilişkin gözlemsel veya davranışsal değerlendirmeler konusunda (Lamb ve diğerleri, 1979). (Filsinger ve Lewis, 1981), (Riskin ve Faunce, 1970, 1972) çeşitli işlemler geliştirilmiştir. Bunlardan bazıları birbirini etkileyen davranışları puanlamak için kullanılan kategorileri kapsamakta, bazıları da aile üyeleri arasındaki rutin etkileşimi uyandıran veya yoğunlaştıran tekniklerden oluşmaktadır.

Etkileşim Süreci Analizi ve ESA (Bales, 1950) özellikle evlilik ve aile incelemeleri için tasarlanan kodlama sistemlerinin ilk örneğidir. Sosyal psikologların özel grup etkileşimine ilişkin incelemeler yoluyla geliştirdiği 12 kategorili ESA kodlama şeması eşlerin karar vermesiyle ilgili bazı gözlemsel incelemelerde kullanılmıştır. Gözlem süresinde en çok konuşan eşin aynı zamanda evdeki kararların verilmesinde de daha etkili olduğu bulunmuştur. Bu incelemeler ilk başladığında kadınların kocalarından daha fazla duygusal ve sosyo-duygusal davranışlar gösterdiği saptanmıştı (Kenkel ve Hoffman, 1956; Strodtbeck, 1950, 1951). Aileye ilişkin ilk üç grup gözlemlerin ve görev rolü ile sosyo-duygusal rolün küçük gruplardaki en önemli iki pozisyonu temsil ettiği saptanmıştır ki bu keşif, evlilik ve ailedeki rol farklılaşmasının doğasına ilişkin bugün artık klasikleşmiş bazı çalışmalara esin kaynağı olmuştur (Parsons ve Bales, 1955).

Bazı araştırmacılar inceleyecekleri değişkenleri daha önce-den gözlemlerini mümkün kılacak çeşitli durum ve oyunlar ge-liştirmiştir. Evlilik ve aile terapisi ile ilgili uzmanlar bu tür gözlem-sel incelemelere özel bir ilgi göstermektedir (Reiss, 1981; Reskin ve Faunce, 1971; Winter ve Ferreira, 1969). Aile Faaliyeti Öl-çümü ve Kariyer Örutüsü Örneği araştırmacıların değişkenleri deneysel olarak yönlendirebilmesini ve aile davranışı ve etkileşi-min değişik yönlerini doğrudan gözleyebilmesini sağlamak için kullanılmaktadır (Straus ve Tallmn, 1971; Tallman ve diğerleri, 1974). Bir diğer yaklaşım ilk kez Strodbeck (1951) tarafından kul-lanılmış olan çiftlerin daha önceden farklı cevaplar verdiği konu-ların tespit edilip karşılaştırılması şeklinde uygulanan "ortaya çıkarılmış farklılıklar tekniği"dir. Bu teknik, Renk Uyuşumu İşleminde (Goodrich ve Boomer, 1963) ve daha sonra da Evlilik Çatışması Envanterinde (Olson ve Ryder, 1970) kullanılmıştır.

ÖZET

Verilerin toplanması, araştırma sürecinin el emeği kısmını oluşturur. Yüksek kaliteli veriler elde edilmedikçe araştırma soru-ları cevaplanamaz ve teorik olarak beklenen ilişkiler de tespit edilemez.

Ön test ve pilot inceleme, verilerin toplanmasının mümkün olduğunca yumuşak ve problemden uzak bir şekilde yürütölme-sini garantilemenin önemli bir yoludur. Verileri toplamak için izin alma ve işbirliğini sağlama evlilik ve aile araştırmalarında sıklıkla karşılaşılan hassas konular arasında yer alır. İnsan deneklerin hak-ları ve onuru korunmalı, resmi düzenlemelerle emniyete alınma-lıdır. Çoğu durumlarda denekler, araştırmanın amaçları ve kimlik-lerinin korunacağı, kendilerine gelecek riskin en düşük düzeye indirildiği gibi konularda bilgilendirildikten sonra katılmayı kabul ederler. Bununla birlikte, bazen özellikle yapılaşmamış alan gö-rüşmelerinde, çeşitli sorunlar beklenmedik şekilde ortaya çıkabil-diğinden, denekleri tamamen bilgilendirmek imkansızdır. Bazı

durumlarda ise denekleri araştırmanın amaçları hakkında tamamen bilgilendirmek, tepkimeye yol açacağından yani deneklerin kendilerini daha iyi göstermelerine veya araştırmacının aradığı şeyi bulmasına yardım etmek için cevaplarını ve davranışlarını değiştirmelerine yol açabileceğinden dolayı, incelemenin geçersiz kalmasına neden olabilir.

Kayıtlardan, belgelerden ve arşivlerden mevcut bilgileri edinmekten, insanlara sorular sormaya, insanların davranışını gözlemeye kadar uzanan çok çeşitli veri toplama biçim ve teknikleri mevcuttur. Anketler, kişisel görüşmeler ve telefon görüşmeleri yoluyla toplanan survey cevapları bunların en yaygın türleridir. Burada canlı ve kaydedilmiş gözlemler de geniş bir kullanım alanına sahiptir. Böylece özellikle araştırmacının sorularına sözlü cevap vermeyecek veya veremeyecek olan deneklerin (bebekler ve küçük çocuklar) incelenmesi imkan dahiline girer. Uygun veri toplama biçim veya biçimleri, para, zaman ve işbirliğinin sağlanması gibi faktörler kadar, araştırmada sorulan soruların biçim ve içeriğine de bağlıdır.

ANAHTAR KAVRAMLAR

Ulaşılabilirlik

İşbirliğini elde etme

İşbirliğini engelleyen faktörler

İşbirliğinin sağlanmasında karşılaşılan sorunlara getirilen çözümler

İnsan deneklerin korunması

Bilgi vererek rıza alma

Kazançlar / Riskler

İstenmeyen soruları cevaplamama hakkı

Geri çekilme hakkı

Pilot inceleme

Ön test

Veri toplama biçimleri

Mevcut kayıtlar ve belgeler

Surveyler

Anket

Yüzyüze görüşme

Telefon görüşmesi

Gözlemler

Molor

Moleküler

Olay Örneklemesi

Zaman Örneklemesi

Davranış akışı

Verilerin Niteliği

BÖLÜM VI

VERİLERİN ANALİZİ

Bir bilgisayarın düşündüğü tek şey sizin yaptığınızı şeyi bilmenizdir.

Jane Post

Verilerin içinde kaybolmak mümkündür. Verilerin analizi incelemenin sonuçlarının yorumlanabilmesi için verilerin organize edilmesi ve düzenlenmesi sürecidir. Son görüşmenin tamamlandığı, son gözlemin kaydedildiği veya son rakamların elde edildiği zamana kadar araştırmacı verilerle ne yapacağını bilmek zorundadır. İdeal olarak, verilerin toplanmasından önce incelemeye rehberlik eden araştırma sorularına ilişkin analiz planlarının ortaya konmuş olması gerekir. Örneğin, master öğrencisinin tez önerilerinde veya çeşitli kurumlara sunulan araştırma önerilerinde genellikle veri analizinin nasıl yapılacağını belirtmesi gerekmektedir. Bununla birlikte yine de sonradan çeşitli sorunlarla karşılaşmak adeta kaçınılmazdır. Her şeye rağmen verilerin önceden planlanmış bir analiz çerçevesinde değerlendirilmesi yoluna gitmek gerekir.

Verilerin analizinde takip edilen spesifik aşamalar verilerin türüne ve sorulan soruların tipine bağlıdır. Derinlemesine görüşmelere dayanan nitel veri analizinde sadece veya çoğunlukla notlar veya transkriptler incelenir, olaylar ve konular sınıflandırılır ve genel temalara veya tiplere ilişkin örnekler verilir. En iyi bilinen "klasik" evlilik ve aile incelemelerinde izlenen yol budur. (Gelles, 1974; LaRossa ve LaRossa, 1981) (Cuber ve Haroff, 1965).

Çağdaş evlilik ve aile araştırmalarının büyük çoğunluğu nicel veri analizlerinde bilgisayar teknolojisini ve istatistiksel işlemleri kullanmaktadır. Bu, evlilik ve aile araştırmalarının yayınlandığı herhangi bir profesyonel derginin incelenmesinde derhal açıkca görülür. Özetle, bu bölüm nicel veri analizini konu etmektedir. Verilerin analiz edilmesinde izlenen ortak aşamalar verilerin hazırlanmasını, veri girişini, verilerin dönüştürülmesini ve istatistiksel analizleri içermektedir.

VERİLERİN HAZIRLANMASI VE KAYIT

Toplanan verilerin bir bilgisayara yüklenmesinden önce "hazırlanması" gerekir. Bunun nedeni genellikle veri toplama formatının (örneğin, survey kitapçığı veya gözlemcilerin değerlendirme kağıdı) verilerin doğrudan bilgisayara aktarılabilmesi için tasarlanmayışıdır. Örneğin, sözlü cevaplar veya gözlemsel kategoriler genellikle bilgisayarın daha etkili şekilde işleyebileceği sayılar olarak "kod"lanır. Cevap verenlerden meslek ünvanlarını ve ne yaptıklarını yazmaları istenmiş olsa bile bu genellikle 1 - profesyoneller (doktorlar, avukatlar, vs.) 2 - yöneticiler, 3 - teknisyenler, vb. şekilde kodlanan bir mesleki statü değişkenine dönüştürülebilir. Benzer şekilde, gözlem kağıtları üzerindeki çetele işaretlerinin, her birinin spesifik bir davranışa, davranış dizisine veya bir eylem süresine karşılık gelen bir sayı olması için, kodlanması gerekir.

Bazı incelemelerde, işlenmemiş verilerin kodlanması son derece zaman tüketici olabilir. Ve elbette kodlama ne derece kompleks veya sıkıcı olursa yanlış yapma olasılığı da o derece fazla olur. Kodlama, zaman tüketici, pahalı ve hataya yol açabilecek karakterde olduğu için bu konuda çeşitli teknolojiler geliştirilmektedir. Örneğin, evlilik ve aile surveylerinde cevaplar çoğu kez "önceden kodlanmaktadır" Cevaplayanlara "Medeni haliniz nedir?" diye sormak yerine, "şunlardan hangisi sizin durumunuza uygundur?" diye sorulabilir :

- (1) Bekar, hiç evlenmemiş
- (2) Evli (ilk evlilik)
- (3) Tekrar evlenmiş (ikinci veya sonraki)
- (4) Boşanmış
- (5) Dul
- (6) Başka

Gözlemsel araştırmada, ileride kodlama gerekmesin diye, gözlemsel verileri kaydetmek için mekanik ve elektronik teknolojiler geliştirilmektedir. Evlilik ve aile araştırmalarında giderek artan bir şekilde kullanılan bu araçlar, gözlemcilerin meydana gelen yüzlerce davranışı hızlı bir şekilde kodlayarak yazmalarını sağlayan sayısal bir kılavyeden oluşmaktadır. Bu gözlemsel kodlama makineleri, çok miktarda verileri tam bir davranışsal sıra içinde depolama kapasitesine sahiptir; bu veriler daha sonra doğrudan (elektronik olarak) bilgisayara aktarılabilir. Teknolojik ve teknik ilerlemeler, verilerin hazırlanmasında karşılaşılan hata yapma potansiyelini azaltmaktadır. Yine de, analiz edilmeleri için bilgisayara sokulmadan önce verilerin hazır ("hazırlanmış") olduğundan emin olmamız gerekir. Herbir durumun tek bir kimlik numarası olmalıdır ve çift kodların, okunaksız sayıların ve basit yanışların olmaması için veriler kontrol edilmiştir.

Verileri bilgisayara girmenin birkaç yolu vardır. Önceleri kodlama kağıtları, verileri 80 sütunlu kartlar üzerine işleyen bilgisayar operatörlerine verilir, daha sonra da bilgisayara elektronik olarak okunurdu. Şimdilerde Doğrudan Veri Giriş (DVG) sayesinde verileri bilgisayara terminalden doğrudan yüklemek ve elektronik olarak depolamak mümkündür. Modernize edilmiş diğer veri girişi biçimleri arasında özel cevap kağıtları üzerinde kurşun kalemle yapılan işaretlerin yerini okuyan optik okuma işlemleri sayılabilir. Verileri bilgisayara girmede kullanılan bu yolların hepsi evlilik ve aile araştırmacıları tarafından kullanılmaktadır.

VERİLERİN YÖNLENDİRİLMESİ VE DÖNÜŞÜMÜ

İşlenmemiş veriler bilgisayara bir kez yüklendikten sonra analize geçmeden önce birtakım işlemlerin yapılması gerekir ki bu yönlendirmedir. Verilerin belli bir formata göre düzenlenmesi, değişkenlerin düzenli olarak ayrılması veya bir veri dosyasının içerdiğinden daha fazla verinin içerilmesi için özel programların yazılması gerekebilir. Evlilik ve aile araştırmacıları tarafından en yaygın biçimde kullanılan paket bilgisayar programları (örneğin, SPSS ve SAS), dosyadaki değişkenler üzerinde aritmetik hesaplar yaparak yeni değişkenler oluşturma, değişkenleri yeniden kodlama, eksik değerleri elde etme gibi işlemleri yapmaktadır.

Eksik Veriler

Çoğu incelemelerde bazı deneklerin cevapları eksik olabilir. Bir başka ifade ile o deneye ilişkin verilerin eksik olduğu anlamına gelmektedir. Ya amaçlı olarak ya da gözden kaçma yoluyla cevap veren kişi ve görüşmeci bir soruyu cevapsız bırakmış olabilir. Eğer bir durum için eksik olan veri miktarı çoksa, bu deneye ilişkin veriler bütün analizlerden çıkarılabilir. Ancak bazı durumlar için eksik veri miktarı az olabilir, bu durumda verilerin toplanmasında harcanan çabaların israf edilmemesi için bütün durumları tamamen analizden çıkarmayabiliriz. Hesaplamaların sadece geçerli verilere sahip olan durumları içermesi için araştırmacı her bir değişken açısından "eksik değeri" (veya değerleri) açıklamalıdır. Analizler esnasında eksik verilerin sonuçları bozması için açıklanmış eksik değerli durumları bir kenara ayırırız. Bu işlem, bir durumu tamamen kaybetmektense, sadece incelenen değişkenlere ilişkin geçerli verilerin incelenmesini sağlar.

Değişkenleri Yeniden Kodlama

Verilerin işlenmemiş şekilleriyle bilgisayara kaydedilmesi mutlaka tavsiye edilmektedir, ancak bazı durumlarda araştırmacı, bir değişkene oldukça farklı bir şekilde yaklaşabilir. "Çocukların

sayısı" değişkeni (doğmuş, hayatta olan veya evde) genellikle, 0'dan 5, 6 veya 7'ye kadar sıralanan işlenmemiş bir sayı olarak bilgisayara kaydedilmiş olmalıdır. Yüksek doğurganlık gruplarını içeren büyük ölçekli surveylerde ve incelemelerde (örneğin, Hutterites, Mormons) 10 veya daha fazla çocuğa sahip olan ebeveynler için tam değerin içerilebilmesi amacıyla çocukların sayısı iki rakamlı değişken olarak (00, 05, 06, 07) kodlanmalıdır. Eğer araştırmacı çocukların tam sayısını değil de, (1) hiç çocuğu olmayanlar veya sadece birtane çocuğu olanlar (küçük aileler); (2) 2 veya 3 çocuğu olanlar (kabaca ortalama); (3) 4 veya daha fazla çocuğu olanlar (büyük aileler) gibi birkaç belirgin kategoriye göz önüne almak isterse, sayıları yeniden kodlamak gerekebilir. Bu 00 ve 01 in 1'e, 02 ve 03'ün 2'ye ve 04'ün örneklemedeki çocukların en büyük sayısı yoluyla 3'e denklenmesi için çocukların sayısı değişkenini tekrar kodlayarak yapılabilir. Bundan sonra, tekrar kodlanan çocukların sayısı değişkeninin, küçük, orta ve büyük olmak üzere üç değeri olmalıdır. Ancak işlenmemiş verilere geri dönebilmek ve hiç çocuğu olmayan, veya sadece bir çocuğu olan veya çok fazla çocuğu olan (yedi veya daha fazla), deneklerin nasıl olduğunu görebilmek kritik öneme sahip olabileceğinden, araştırmacı bunun sadece geçici bir işlem olmasını yeğlemektedir.

Değişkenleri Kurma

Evlilik ve aile araştırmacıları çoğu kez aritmetik olarak oluşturulan değişkenleri kullanmaktadır. Bu değişkenler iki temel grupta toplanır. Birinci olarak, aynı global yapıyı (örneğin evlilik uyumu ve cinsiyet rol uyumu) ölçmek için amaçlanan birkaç (veya bir çok) maddeyi birleştiren bileşik endeksler vardır. İkincisi ise bazı yapılandırılmamış değişkenler, endeksler veya bileşik ölçekler değil fakat oranlar veya orantılar gibi önemli bir aile veya evlilik yapısını işe vuruklaştırmak için kullanılan değişkenlerin matematiksel bileşimleridir.

Tanım itibariyle oranlar, evren birimi başına meydana gelen oluşların sayısıdır. Evrende bazıları farklılık göstereceğinden (farklı zamanlarda aynı yeri veya aynı zamanlarda farklı yerleri

karşılaştırma) olayların (doğumlar, evlilikler, boşanmalar) toplam sayısını değil de evreni sürekli tutan bu olayların sayısını karşılaştırabilmek son derece yararlıdır. Çeşitli evlilik ve aile oranları çoğu kez aşağıdaki gibi formülle hesaplanmaktadır :

$$\frac{15-19 \text{ yaşındaki kadınların doğum sayısı}}{15-19 \text{ yaşındaki kadınların toplam sayısı}} \times 1000$$

Bu hesaplamanın sonucu ise 15-19 yaşın doğurganlık oranıdır. Veya evrendeki 15-19 yaşındaki her 1000 kadın başına 15-19 yaşındaki kadınlar arasında gerçekleşen doğumların sayısıdır. Bu hesaplanan değişken farklı zaman ve farklı yerler arasındaki karşılaştırmaları mümkün kılar.

Bazen evlilik ve aile araştırmacıları, orantı değişkenleri ile ilgilenirler. Örneğin çocukların evlilik üzerindeki etkisi incelenirken, çok kısa sürede oldukça çok çocuk sahibi olmanın bir tür biriktirme etkisine sahip olabileceği hipotezi ileri sürülmüştür (Herley ve Palonen, 1967). **Çocuk yoğunluğu** adı verilen bu kavram, hem çocukların sayısını hem de zamani hesaba katmayı gerektiriyordu. Sezgisel olarak ilginç bir değişken olmasına rağmen, çocukların sayısını evlilik yıllarına bölme fazla dikkate değer sonuçlar ortaya koymamaktadır (Figley 1973; Miller 1975).

Değişkenlerin yapılaştırılmasındaki bir diğer konu, analiz birimi ile ilgilidir. Evlilik ve aile incelemelerinde yalnız karı-kocanın puanlarının hesaba katılması ile anlaşılabilen bir çift ilişkisi anahtar değişken olabilir. Yapılaşmış değişkenler, çeşitli aile bireylerinin bileşik puanlarından elde edilen bütün aileye ait bir niteliği yansıtabilir. Çift veya aile grubu niteliklerini ölçerken, ortalama bir puanı veya farklı bir puanı hesaplamak en iyi yol gibi görülebilir. Ancak bu hem kavramsal olarak hem de istatistiksel olarak karmaşık bir konudur (Schuman ve diğerleri, 1985; Thomson ve Williams, 1982; Tiggel ve diğerleri, 1982).

Bileşik ölçekler veya endeksler evlilik ve aile araştırmalarında sık sık kullanılmaktadır. Basit toplama işlemlerinden birkaç aritmetik işlemi içeren çok kompleks şemalara kadar ölçekleri yapılaştırmanın birçok yolu vardır. Bileşik ölçekleri yapılaştırma gerçekten bir ölçme faaliyetidir, ancak bu iş gerçek istatistiksel analizler öncesinde ve işlenmemiş veriler bilgisayara geçtikten sonra yapılabilir (ve genellikle, yapılmalıdır).

İSTATİSTİKSEL ANALİZLER

Verilerin karmaşıklığını basitleştirmeye ve azaltmaya yardım etmelerine rağmen istatistikler, birçok kişiyi yıldırmaktadır. Gerçekten, birisi bir kez "eğer dünyadaki istatistikçilerin hepsi uc uca eklenseydi iyi bir şey olurdu" demişti. İstatistikler verileri anlamak için birer araçtır. Araştırmacıların veriler hakkında sonuçlar çıkarabilmeleri için, yüzlerce, binlerce, hatta milyonlarca ayrı bilgi parçasını daha basit ve yorumlanabilir şekilde sokarak, onları araştırmalarda kullanılabilir hale getirmektedirler. Bu bölümde evlilik ve aile araştırmalarında en yaygın biçimde kullanılan istatistiklere ilişkin çok basit bir değerlendirme sunulmayacaktır. Daha fazla bilgi edinmenin iyi bir yolu, davranış bilimleri için yazılmış istatistik kitaplarından birisini okumaktır. İstatistiklerin kullanılması ve yorumlanmasına ilişkin birçok teknik karmaşıklık vardır. Örneğin, sert sayılıları olan daha güçlü istatistik tekniklerin, nispeten zayıf sıralama ve sınıflandırma düzeyindeki verilere uygulanıp uygulanmaması gerektiği konusu öteden beri tartışılmaktadır. Son yıllardaki incelemeler de bu tür zayıf veriler güçlü istatistik işlemlere konu edilip izlemektedir (Bollen ve Barb, 1981; Labovitz, 1970, 1972). Ancak, birçoğundan burada sadece kısaca bahsedilen oldukça gelişmiş istatistiksel kavramların kullanılması ve anlaşılması daha uzun bir incelemeyi gerektirir.

Tek değişkenli Analizler

Tek değişkenli, "bir değişken" anlamına gelir. Tek değişkenli istatistikler, bazen tek bir değişkeni tanımlamak için kullanıldığından **betimsel istatistikler** olarak da adlandırılır. Betimsel istatistikler, sıklık dağılımları, merkezi eğilim ölçüleri ve yayılma ölçüleri adıyla üç geniş sınıfta ele alınabilir.

Herhangi bir kompleks istatistiksel analize başlamadan önce, evlilik ve aile araştırmalarının incelenen örneklemedeki önemli değişkenlerin nasıl olduğunu betimleyebilmesi gerekir. Örneğin çocukların sayısının önemli olduğu bir araştırmada Tablo 6.1'deki gibi bir sıklık dağılımını oluşturmak gerekir.

Tablo 6.1, örneklemedeki çocukların sayısını oldukça basit ve kolay anlaşılır bir tarzda betimlemektedir. Hemen hemen eşit oranlardaki denekler bir (% 14,8) veya üç çocuklarının (% 15,8) olduğunu bildiriyordu. İki çocuklarının olduğunu bildirenlerin yüzdesi (% 22), hiç çocuklarının olmadığını bildirenlerin yüzdesinden (% 28) daha azdır. 4 veya daha fazla çocuğu olan deneklerin yüzdesi daha da düşmektedir. Bu basit tablo, 1500'ün üzerindeki cevabı etkili bir tarzda özetlemektedir. Hem işlenmemiş sayılar hem de yüzdeler Tablo 6.1'de verilmektedir. Bazen aynı temel bilgi, histogram veya sıklık poligonu ile gösterilebilir. Betimsel araştırmalar için en önemli veriler, durumlara ilişkin işlenmiş rakamlardan ziyade yüzdeler şeklinde ifade edilen verilerdir.

Tablo : 6.1

Tesadüfi Örnekleme Yoluyla Seçilmiş Evlenmiş veya Evli 18 veya Daha Büyük Yaşlardaki Amerikalıların Çocuklarının Sayısı

Çocukların Sayısı	S (sayı)	%
Sıfır	430	28.1
Bir	226	14.8
İki	349	22.8
Üç	241	15.8
Dört	132	8.6
Beş	76	4.9
Altı	28	1.8
Yedi	17	1.1
Sekiz veya daha fazlası	31	2.0
	1530	100.0

Merkezi eğitim ölçüleri, bir değişkenin değerlerinin nasıl birlikte gruplandırıldığını veya puanların bir merkezi veya ortalama değer etrafında nasıl toplanma eğilimi gösterdiğini ifade etmektedir. Merkezi eğitimin üç ölçüsü vardır: Mod, medyan, ortalama. Mod (tepe), en sık görünen sayıdır. (Tablo 6.1'de mod 'sıfır' çocuktur). Medyan, orta puandır; puanların yarısı sıfırın üstünde, yarısı da altındadır (Tablo 6.1'deki medyan 2.1. dir). Ortalama, bütün puanların toplanıp puanların sayısına bölünmesi ile elde edilen aritmetik ortalamadır (eğer bütün "sekiz ve daha fazla" cevaplarını sekiz çocuk olarak ele alırsak, tablo 6.1'deki ortalama, 2.33'tür. Mod., sınıflama düzeyindeki veriler için en uygun merkez eğilim ölçüsüdür. Aşırı uzak puanlar olmadıkça, sürekli veriler için (aralıklı ve oranlı ölçme) genellikle ortalama tercih edilir. Bu aşırı puanlar, ortalamayı (aritmetik ortalama) bozacağından, eğer dağılımda aşırı puanlar varsa medyan kullanılmalıdır. Eğer aritmetik ortalama kullanılırsa, çok yüksek geliri olanlar ortalama geliri olanları yukarı çekecektir. Gerçekte bütün resmi kayıtlarda medyan aile geliri kullanılır.

Yayıma ölçüleri, puanların nasıl yayıldığını gösterir. Bu istatistikler, puanların nasıl dağıldığını veya yayıldığını yansıtan (mod, medyan, ortalama gibi) basit değerler veya sayılardır. Yayımanın veya değişkenliğin en düşük ölçüsü ranjdır. Ranj, en düşük ve en yüksek puanlar arasındaki mesafedir. En yaygın değişkenlik ölçüsü, **standart sapma**dır. Merkezi eğilimin ortalama puanı verilirse, standart sapma ortalamadan elde edilen bütün işlenmemiş puanların ortalama (veya standart) sapmasıdır. Standart sapma ne kadar büyük olursa, puanlar ortalamadan o kadar uzaktır. Evlilik ve aileye ilişkin nicel veri analizlerinden en çok tek değişkenli merkezi eğilim ve yayılım ölçüleri kullanılır.

İki Değişkenli Analizler

İki değişkenli, iki değişkenin aynı anda incelenmesi veya ele alınmasını ifade eder. İki değişkenlilik veya iki değişken ilişkileri bazen basit sıklık dağılımlarının birleşimine benzeyen tablolar

halinde gösterilebilir. Örneğin, tablo 6.2, yaşa ilişkin iki değişken ile cinsel tecrübe arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Küçük yaşlarda çıkmaya başlayanlar cinsel ilişkiyi de daha erken tecrübe etmektedir.

Bununla birlikte, iki değişkeli ilişkiler genellikle evlilik ve aile incelemelerinde iki değişkenin nasıl birbiriyle ilişkili olduğunu daha açık bir şekilde özetleyen istatistiksel bir ilişki ölçüsü ile ifade edilmektedir. **İlişki ölçüsü**, iki değişken arasındaki ilişkinin kuvvetini ifade eden tek değerdir. Değişkenler arasındaki ilişkilere ait birçok istatistiksel testler vardır ve kullanılacak olanların seçimi değişkenlerin ölçme düzeyine bağlıdır. Korelasyon, artı ile eksi arasında yer alan tek bir ilişki katsayısıdır. Korelasyon katsayısı ne kadar büyük olursa değişkenler arasındaki ilişki de o derece kuvvetli olur. Korelasyon katsayısının büyüklüğü ile yansıtılan bir ilişkinin kuvvetine ek olarak, ilişkilerin yönü de önemlidir. Pozitif ilişki, değişkenlerin aynı yönde değişmesi anlamına gelir (örneğin, sözlü saldırı artarken, fiziksel şiddet de artar); negatif ilişki, değişkenlerin zıt yönlerde değişmesi anlamına gelir (örneğin, evlilik süresi artarken, cinsel ilişki sıklığı azalır).

Tablo : 6.2

Flörtün Başladığı Yaş ile İlk Cinsel Tecrübe Yaşı Arasındaki İlişki

Cinsel ilişkiyi tecrübe eden	Flörtün Başladığı Yaş						
	12	13	14	15	16	17	
Evet	90.9	52.6	49.3	38.8	17.4	12.5	
Hayır	9.1	47.4	50.7	61.2	82.6	87.5	
Toplam (%)	100	100	100	100	100	100	
s	(11)	(38)	(67)	(134)	(172)	(8)	(430)

Kaynaklar : Miller ve diğerleri (1986). İzin alınarak tekrar basıldı.

Çok Değişkenli Analizler

Çok değişkenli analizler aynı anda üç veya daha fazla değişkeni içerir. Çoğu araştırma soruları sadece bir veya ikiden daha fazla değişkeni içerdiğinden çok değişkenli teknikler birçok biçimlerde kullanılmaktadır. Birkaç örneğin sunulmasına rağmen, çok değişkenli tekniklerin sayısı ve karmaşıklığı bu kitabın ilgi alanının dışındadır. Neredeyse bütün istatistik kitapları çok değişkenli istatistik analizlerinden söz eder. Bazı kitaplar ise (Tabachnick ve Fidell, 1983) araştırmacıların çok değişkenli istatistikleri anlamalarına yardımcı olmak amacıyla özel olarak yazılmaktadır.

Faktör analizi, büyük değişkenler dizisini temel oluşturucu boyutlarına indirmek, böylece sayılarını azaltmakta kullanılan çok değişkenli bir istatistiksel işlemidir. Ölçek veya araç geliştirirken, faktör analizi, araç teorik olarak ilginç ve empirik olarak doğrulanan alt ölçekleri oluşturan birbiriyle ilişkili maddelerin nasıl gruplanabildiğini görmek için kullanılan bir analizdir. Örneğin, eş uyumunu ölçmek için tasarlanan bir dizi maddelerin içinde fikir birliği, tatmin ve uyum gibi faktörler birbiriyle yakından ilgilidir (Spanier ve Thompson, 1982).

Küme analizi, kavramsal olarak faktör analizine benzeyen bir başka çok değişkenli istatistiksel işlemidir (Baily, 1975). Küme gruplamak yerine, analizdeki değişkenlerin benzerliklerine göre incelenen nesnelere (bireyler, eşler, aileler) birlikte gruplanmaktadır (Mezzick ve Solomon, 1980). Örneğin, eş etkileşimi tipleri, benzer şekilde etkileşen evli çiftleri kümeleyerek belirlenmektedir (Miller ve Olson, 1979; Olson, 1981).

Tek bir bağımlı ölçüyü kestirmek için çoklu bağımsız değişkenler kullanıldığı zaman, farklı bir çok değişkenli işlemler dizisi uygulanır. Path analizi kullanılarak, çoklu bağımsız değişkenlerin tek bir bağımlı değişken üzerindeki doğrudan ve dolaylı (diğer değişkenler yoluyla) etkileri ortaya çıkarılabilir. Path analizini kul-

lanan pekçok aile ve evlilik uzmanı vardır (Schuman ve diğerleri, 1980). Thorhnton ve Camurn (1983), ergenlerin cinsel tutum ve davranışlarının kestirilmesinde çoklu regresyon analizlerinin kullanılmasının yararlı olacağını söylerler. Bağımsız değişkenlerin kategorik olarak ölçüldüğü çok değişkenli varyans analizi veya bağımlı değişkenlerin kategorik olduğunun tahmin edildiği (ayrıtıcı analiz) durumlar için geliştirilen başka çoklu değişken teknikleri de vardır. Çoklu bağımsız değişkenlerle çoklu bağımlı değişkenler arasındaki ilişkilerin aynı anda ele alınması problem oluşturduğunda çoklu istatistiklerin kullanılması tavsiye edilmektedir (McLaughlin ve Otto, 1981).

Bu bölüm, çok değişkenli istatistiksel tekniklerin evlilik ve aile araştırmalarında nasıl kullanılmakta olduğuyula ilgilidir (Acock, 1979; Joreskog, 1969, 1973, 1979). Araştırmacıları ilgilendiren birçok evlilik ve aile konusunun tabiat itibariyle çok değişkenli olduğunu söylemek gerekir. Yani evlilik ve aile fenomenlerinin sadece bir bağımsız değişkenle ilişkili olması nadiren meydana gelen (belkide hiç meydana gelmeyen) bir durumdur. Öncelikle bu nedenden dolayı ve aynı zamanda teknik olarak daha uygun olması nedeniyle, çok değişkenli analizler evlilik ve aile araştırmalarında yaygın olarak kullanılmaktadır.

İSTATİSTİKSEL ANLAMLILIK

Araştırmada istatistiklerin kullanılması, elde edilen sonuçların anlamı konusundaki kararların verilmesine yardımcı olur. Bilimsel karar verme, anlam testi yapma olarak bilinen bir dizi kurallara veya temel istatistiksel uzlaşmalara dayanmaktadır. İstatistiksel anlamlılık testi, araştırmacılar örneklemekten elde edilen veriyi dayanarak hakkında çıkarım yapmak veya karar vermek istedikleri zaman kullanılmaktadır. Elbette, örneklemeler birbirinden ve temsil ettikleri evrenden farklıdırlar. İstatistiksel anlamlılık, araştırmacıların gruplar arasında bir farklılık olup olmadığı (örneğin, erkek ve kız bebeklerinin faaliyet düzeyindeki farklılık) veya de-

ğişkenler arasında bir ilişki olup olmadığı (örneğin, evlilik süresi ve evlilik rolü ayrımı) konusunda çıkarım yapmalarına da yardımcı eder.

Istatistiksel karar teorisinde, sıfır hipotezinin özellikle önemli bir rolü vardır. Temel uzlaşma, yanlışlıkla sıfır hipotezini reddetme olasılığını azaltmaktır. Edilmemesi gerektiği zaman sıfır hipotezini reddetme, Tip 1 veya alfa hatası yapma olarak adlandırılır. Genellikle kabul edilen tip 1 (alfa) hatasının % 5 veya % 1'inden daha fazla yapılmaması gerektiğidir. Başka deyişle, en yaygın olasılık veya p düzeyi, 05 veya 01'dir. Istatistik testleri, 05'den daha az bir olasılık gösterirse (örneğin, 008) sonuçlar 'istatistiksel olarak anlamlı" kabul edilmektedir ve araştırmacılar anlamlı bir farklılık veya ilişkinin var olduğu alternatif hipotez lehine sıfır hipotezini reddetme konusunda kendilerini daha rahat hissetmektedir.

ÖZET

Veri analizleri, spesifik araştırma sorularını cevaplandırmak için planlanmakta ve uygulanmaktadır. Ancak istatistiksel hesapların yapılabilmesinden önce, veri kalitesinin en yüksek düzeye çıkartılması için birkaç ön tedbirin alınması önemlidir. Bu ön tedbirler, verileri istenen bir formata kodlamayı, verileri bilgisayara girmeyi, eksik değerleri yerleştirmeyi, belirlemeyi ve incelenen kavramların doğru olarak işevuruklaştırılması (operationalization) için değişkenleri tekrar kodlamayı ve dönüştürmeyi içermektedir.

Istatistiksel analizler, genellikle incelenen önemli değişkenlerin açık bir şekilde anlaşılması için basit tek değişkenle (tek değişkenli) başlar. Sıklık dağılımları, bağımlı ve bağımsız değişkenler bakımından hesaplanır. İki değişkenli ilişkiler, ilişkilerin yönünü ve kuvvetini özetleyen çeşitli ilişki ölçüleri ile değerlendirilebilir.

Birçok çağdaş evlilik ve aile incelemesinde çok değişkenli teknikler kullanılmaktadır. Çok değişkenli teknikler, oldukça kar-

maşıktır, ancak birçok değişikenden etkilenen evlilik ve aile fenomenleri realitesine oldukça dikkatli yaklaşmaktadırlar,

Istatistiksel anlamlılık testleri bir örneklemeden elde edilen sonuçların gerçekten ne zaman dikkate değer olduğuna karar vermek için kullanılır.

ANAHTAR KAVRAMLAR

Durum

Kodlama

Veri Giriş

Tekrar Kodlama

Eksik Değerler

Değişken Dönüşümleri

Istatistikler

Tek değişkenli

Sıklık dağılımı

Merkezi eğilim

Yayıma

İki değişkenli

İlişki ölçüleri

Negatif ilişki

Pozitif ilişki

İlişkinin kuvveti

Çok değişkenli

Istatistiksel kontrol

Istatistiksel anlamlılık.

BÖLÜM VII

SONUÇLAR

Veriler, ilk araştırma sorularını cevaplayacak veya hipotezleri test edecek şekilde analiz edildikten sonra, araştırmacı sonuçları yorumlamakla karşı karşıyadır. Sonuç ne ifade ediyor? Çıkarılabilen sonuçlar ne derece genelleştirilebilir? Eğer umulandan farklı iseler, neden? İncelemenin, teori, gelecekteki araştırma ve uygulama bakımından sonuçları nelerdir? İncelemenin sınırlamaları nelerdir? Bunlar bu son bölümde ele alınacak konulardan bazılarıdır.

BULGULARIN YORUMLANMASI

Aile araştırma raporlarındaki "Sonuçlar" veya "Bulgular" kısmını bazan "Tartışma" adı verilen bir kısım izler. Diğer raporlarda, sunuş bakımından "Sonuçlar ve Tartışma" birleştirilir. Herhangi bir durumda esasen bir rapor umulanın ışığında inceleme bulgularının ele alındığı bir kısmı içerir. İnceleme genellikle spesifik bir soruyu cevaplamak veya hipotezleri test etmek için yapılır. Bu kavramsal girişin ışığında bulgular ne ifade etmektedir?

En basit durumda eğer bir inceleme, sadece bir ölçü kullanarak tek bir hipotezi test ederse, sonuçları çabucak ve kolayca çıkarmak mümkündür. Gruplar arasında hiçbir farklılığın bulunmadığı veya bağımsız ve bağımlı değişkenler arasında hiçbir ilişkinin olmadığı, sıfır hipotezinin reddedilip edilmeyeceği, düzenlenen istatistiksel analizlerden kolayca görülebilir. Örneğin, yaş ile cinsiyet-rol uyumları arasında bir ilişki olsaydı (Brogan ve Kutner, 1976) ve ortalama cinsiyet-rol uyum puanları, 23, 23-45 yaş arasında ve 45 yaşın üzerinde olanlarda sırasıyla 175, 160 ve 143

olsaydı ve eğer istatistiksel analiz, farklılıklarının istatistiksel olarak anlamlı olduğunu gösterseydi, bu durumda cinsiyet-rol uyumunda hiçbir yaş farklılığı olmadığını savunan sıfır hipotezi reddedilebilirdi. Gözlenen ortalama puanlar, daha geleneksel olan yaşlı kişilerde yaşın, cinsiyet-rol uyumları ile ilişkili olduğu sonucunu destekleyen kanıtlar olarak yorumlanabilir.

Bununla birlikte, yaşın cinsiyet-rol uyumları ile ilişkili olmasını kanıtlamaktan çok, bu tip araştırma sonuçları genellikle daha dikkatli bir şekilde yorumlanmalıdır. Sözgelimi "yaş ile cinsiyet-rol uyumu arasında bir ilişkinin bulunduğu özellikle yaşlı kişilerde bu uyumun daha çok olduğu bu araştırma ile desteklenmiştir" gibi bir ifade kullanmak daha yerinde olur. Zira böyle bir araştırmada aslında kanıtlama değil fakat daha çok bir destekleme sözkonusudur. Kaldı ki bu araştırmanın istatistiksel anlamlılığı ancak $p=04$ düzeyinde saptanmıştır. Kadınların kendi içlerindeki istatistiksel anlamlılık düzeyi ise sadece $p=07$ olarak bulunmuştur ki bu da böyle bir araştırmanın sonunda kanıtlama gibi kesin bir sözcüğün kullanılmasının pek yerinde bulunmadığını göstermektedir.

Birçok durumda ise analiz için farklı testlerin sonuçlarını kullanmak gerekir. Böyle zamanlarda araştırmacının her bir testte kullanılan değişkenlerin nasıl işevuruklaştırılmış olduğunu dikkate alan bir yorum getirmesi gerekir. Özetle araştırma sonuçlarının yorumlanması genellikle ders kitabı örneklerinde sunulduğu kadar basit ve açık değildir.

Verilerin yorumlanması ve sonuçların çıkarılmasından sonra dikkate alınması gereken birkaç konu daha vardır. Bunlar, incelemenin sınırlarını, sonuçların genelleştirilebilirliğini ve araştırmanın sonuçlarını içermektedir.

İNCELEMENİN SINIRLAMALARI

Bu kitap, genellikle gerçek bir aile araştırmasının nasıl düzenleneceğini tanımlamaktadır. Ancak gerçek uygulamada, kusursuz bir araştırma idealini gerçekleştirmek zordur. Araştırmalar genel-

likle düzensizdir, yanlışlıklara ve hatalara eğilimlidir. Olmaması gerekip de olan veya olması gerekip de olmayan şeyler nedeniyle her incelemenin sınırlamaları vardır. Uyarılara ve reddetmelere karşı "incelemenin sınırlamaları" mazeretini ileri sürmek kabul edilen bir gelenektir (ve uygun gibi görünmektedir).

Esasen araştırma ile uzlaşma veya araştırmayı sınırlayan beklenmedik problemlerle sürecin herhangi bir safhasında karşılaşılabilir. Ölçüler, beklendiği gibi iş görmeyebilir veya herhangi bir yönden kusurlu olabilir. Birkaç yüz deneye uygulanan uzun bir surveyden sonra, araştırmacı, son müsveddeyi hazırlayan daktilografin, standartlaştırılmış bir ölçeğe ilişkin bir maddeyi çıkarmış olduğunu farkedebilir. Araştırmacı, genç ebeveynler için deneysel işlemin bir parçası olarak defalarca grup toplantıları düzenlemek zorunda kalabilir. Alt grupların analizleri için yeterince büyük bir örneklem hacmi elde etme girişimi sonuçsuz kalabilir (bu örnekler, kişisel tecrübelerden gelmektedir). Saygın bir aile uzmanı, deneklerle yapmış olduğu kontrol amaçlı telefon görüşmelerinin sonunda, görüşmecilerinden birinin aslında hiçbir görüşmeye gitmemiş olduğunu fakat görüşme formlarını eksiksiz teslim ettiğini öğrenmişti. Öte yandan araştırma süresinde cevap verenlerin cevapları veya davranışı üzerinde önemli bir anlamı olan olası ancak beklenmedik bir olay (büyük bir haber hikayesi, Yargıtay kararı, kanun veya politika) meydana gelebilir. Kısaca bir incelemenin sınırlamalarının bulunması için çok sayıda nedenler vardır.

Hiçbir inceleme nihai olduğunu iddia edemediğine göre sınırlamalar varlığını sürdürmektedir. En iyi bir araştırma dahi, kullanılan değişkenlerin işevuruklaştırılma tarzıyla sınırlanmıştır. Değişkenler farklı olarak ölçülmüş olsaydı, sonuçlar değişmiş olabilirdi. Eğer inceleme başka deneklerle yapılmış olsaydı, farklı sonuçlar elde edilmiş olabilirdi. Bu olasılıklar bizi sonuçların genelleştirilebilirliği konusuna getirmektedir.

SONUÇLARIN GENELLEŞTİRİLEBİLİRLİĞİ

Genelleştirilebilirlik, bulguların ne derece geniş ölçüde uygulanılabileceği konusu ile ilgilidir. Gözlenen sonuçlar, başka hangi evrenle, durumlara ve ölçülere genelleştirilebilir? Bulguların genelleştirilebilirliğini yönlendiren birkaç genel ilke vardır.

Birinci olarak, genelleştirilebilirlik deneklerin evrendekilerden farklı olduğu konusuyla ilgilidir. Bulguların farklı evrenlere genelleştirilip genelleştirilemeyeceği sorununu anlamak, o evrenlere ilişkin incelemeleri gözden geçirmeyi gerektirir. Gerçekten temsil edici olarak düşünülebilecek örneklemelerin elde etme konusunun üzerinde bu kadar fazla durulmasının nedeni budur. Araştırmacı ancak örneklemin evreni temsil etmesi durumunda, örneklem bulgularını evrene genelleştirebilir.

Aynı şekilde laboratuvar gibi yapay bir ortamda bulunan bir ilişkinin genelleştirilebilmesi ancak bu ilişkinin daha doğal çevrelerde de bulunabilmesi ile mümkündür.

Son olarak genelleştirilebilirlik, incelemede kullanılan özel ölçüler bakımından ele alınmalıdır. Eğer araştırmacı aynı değişkenlerin farklı bir ölçüsünü kullanmış olsaydı, elde edilen sonuçlar yine de benzer olacak mıydı? İlgili fenomenleri ölçmenin farklı yollarının bulunmasına rağmen, bunlar bazı ilişkileri ortaya çıkaracak kadar güçlüdür.

Özetle, genelleştirilebilirlik konusu, araştırmacının bulduğu şeyin, belirli bir denek, yer veya ölçü türüyle sınırlı olmayan genel bir ilke olma derecesini göz önünde bulundurmayı gerektirir.

Araştırmanın Sonuçları

Bir incelemenin sonuçlarını yazma, "Araştırmanın temeli nedir?" veya "Sonuçlar nasıl kullanılabilir?" sorusunun sorulmasıyla ilgilidir.

Teorik Sonuçlar

Empirik incelemeler, teorileri yeniden gözden geçirme, geliştirme ve doğrulama gibi sonuçlara sahiptir. Bazı bilim felsefecileri araştırma ve teori arasındaki ilişki konusunda çok daha katı bir tutum takınmaktadır. Örneğin , Karl Popper, klasik bir tartışmada (1965) teorilerin yanlışlanamadıkları sürece varlıklarını sürdürdüğünü ileri sürmüştür. Her incelemenin teorik sonuçlara yol açması mümkündür. Ne yazık ki, araştırmacılar her zaman bunu farketmezler veya çalışmalarının teorik sonuçlarının nasıl bir etki bıraktığını ifade etme girişiminde bulunmazlar.

Araştırmacıların empirik çalışmalarının arkasındaki teorik fikirleri dikkatlice belirlemeleri ve sonuçlar elde edildikten sonra buldukları şeyin teorik sonuçlarını ifade etmeleri bir mükemmellik göstergesidir. Örneğin, Acock ve Bengston (1980), ebeveyn-çocuk sosyalleşmesi analizinde araştırma ve teoriyi bütünleştiren incelemeleri sayesinde meslektaşlarından ulusal bir ödül almıştır. Çocukların ebeveynlere ilişkin algılamalarının çocuk davranışlarını açıklamada gerçek ebeveyn beyanlarından daha etkili olduğunu bulmuşlar ve bu sonuçların, algılamaların önemine merkezi bir yer veren teori ile oldukça uyumlu olduğunu tartışmışlardır.

Araştırma Sonuçları

İyi yürütölmüş bir incelemeden teorik sonuçların yanısıra ileri riki araştırmalar bakımından da bazı sonuçlar elde edilir. Tamamlanmış bir incelemenin sonuçlarından biri araştırmanın yöntem bilimsel tavrının diğer araştırmalar için örnek teşkil etmesidir. Bir araştırma sınırları ve sorunları diğer araştırmalar için bir uyarı oluşturur.

Diğer taraftan araştırmalarda kullanılan yöntemsel işlemler de diğer araştırmalar için ışık tutucu olabilmektedir. Eşler arası güç ilişkisi ile ilgili incelemesinde Strodtbeck (1951) Açıklanmış Farklılık Tekniğı'ni kullanmıştır ki bu teknik, evlilikteki güç ve çatışma konusundaki diğer incelemeler için son derece yararlı olmuştur

(Olson ve Ryder, 1970). Evlilik veya aile incelemelerinde nisbeten yeni teknikleri kullanan kimi araştırmalarda çoğu kez yöntemsel tavsiyeler de yapılmaktadır. Sözgelimi verilerin toplanması (Gelles, 1984), yeni lme lekleri, (Wampler ve Powell, 1982), verilerin analizi (Acock, 1979; McLaughlin ve Otto, 1981; Sackett, 1978) için yapılan tavsiyeler buna örnek olarak verilebilir.

Gelecekteki araştırmalar açısından üzerinde duracağımız üçüncü bir sonuç ise araştırmanın yapısıyla ilgilidir. Bazen araştırma soruları inceleme yürütülürken ortaya çıkar veya odak noktası haline gelir. Önceden bahsedildiği gibi, yeni hipotezler çoğu kez araştırmanın düzenlenmesi sırasında üretilmektedir.

Özetle mevcut araştırmalar, gelecekteki araştırmalar için pek çok açılardan uyarıcı olmaktadır. Araştırmadan ıkarılan sonuçlar, kaçınılacak tuzaklar, özellikle vaadedici olduğu düşünülen işlemeleri, teknikleri veya daha fazla incelenmeyi hak ediyor gibi görünen kimi konulara işaret edebilir.

UYGULAMA SONUÇLARI

1. Bölümde işaret ettiğim gibi, temel ve saf araştırma, evlilikler ve aileler hakkındaki bilgimizi geliştirmek için düzenlenmektedir. Bazen temel araştırma bulguları, uygulamacılar açısından önemli sonuçlara sahip olabilir. Örneğin, yüzyılın başında psikologlar tarafından araştırılan klasik öğrenme ve son on yıllık dönemde geliştirilen koşullu (operant) ğrenme ilkeleri bireysel bozukluklara ait davranış tedavilerinde evlilik ve aile terapisi bakımından önemli uygulama sonuçlarına sahip olmuştur.

Zaman zaman uygulamacılar veya planlamacılar karar vermelerine yardımcı olacağını düşünerek uygulamalı araştırmaları özel olarak desteklerler. Örneğin Operation Head Start gibi eğitim programlarını değerlendiren araştırmalar, gelecekte bu programların nasıl düzenleneceği konusunda pratik öneriler sunarlar. Aile eğitimcileri (Miller ve diğerleri, 1981), aile ve evlilik terapistleri ve aile sosyal servis çalışanları araştırmalardan pratik olarak yararlanan uygulamacıların en büyük grubunu oluştırmaktadırlar.

EVLİLİK VE AİLE ARAŞTIRMASI KONUSUNDA GENEL DEĞERLENDİRME

Şu ana kadar yapılan açıklamalardan görüleceği üzere evlilik ve aile araştırmaları net ve kesin bir bilim olarak gösterilemez. Evlilik ve aile uzmanlarının bildikleri şeyler konusunda alçak gönüllü ve bilmedikleri şeyler konusunda da saygılı olmaları için pek çok neden vardır (Doherty, 1984). Ancak şurasını da önemle belirtelim ki bu konu son derece özel, kişisel olarak çok değerli, karmaşık fakat gizemli insan davranışlarıyla ilgilidir.

Diğer taraftan, evlilik ve aile araştırmaları, gizemli çalışmalar veya masa başı faaliyetleri olarak görülemez. Evlilik ve aile araştırmacıları empirik örüntüleri ve genel ilkeleri tanımlayıp açıklamak için ciddi girişimlerde bulunmaktadır. Bu kitapta sunulduğu gibi onların çabaları araştırma yöntemlerine değişik biçimlerde yansımaktadır. Bu küçük kitap aslında pek çok konuyu dışta bırakmıştır. Sözelimi ekonometrik yöntemler (Becker, 1981), etnografik işlemler (Murdock ve Schlegel, 1980), içerik analizi ve günlük incelemeler (Walker ve Woods, 1976) ele alınmamıştır. Araştırma yöntemleri, kendi başlarına bir amaç değil, ancak evlilikleri ve aileleri anlamamıza yardım edebildikleri sürece önemlidirler.

Abraham Kaplan (1964), davranış bilimleri konusundaki eski bir çalışmada aile araştırmacılarına ve onların yöntemlerine şöyle hitap ediyordu:

Her bilimsel topluluk, kendi sosyal kontrol etkenleri ile küçük bir toplumdur. Profesyonel kurum görevlileri, dergi editörleri, eleştirmenler, fakülteler, ödenek komiteleri, burslar ve ödüller hepsi profesyonel standartlara uygun çalışmalar yürütülmesi konusunda sürekli baskı yaparlar. Profesyonel standartların doğal tutuculuğu veya en azından ataleti zaman zaman bilimsel ilerlemenin yolunu tıkamıştır. Bilim şehitleri

inanmayanlardan çok inananların kurbanlarıdır. Zira her dirençli deha için sayısız engeller vardır. Bilimsel mükemmelliğin standartları arasına kendi kendine bozguna uğruyor olsa da bütün olarak ve uzun dönemde başarıya neden olmaktadır. Kanuna bağlılık en sağlam yoldur ve belki de yalancı peygamberler tarafından, yalnız yoldan götürülmeye karşı tek koruyucu şeydir.

(Kaplan, 1964: 4, 5)

Bazı araştırmacılar (onları aşırı derecede korkutsa da ve onları kendi tekniklerine bağımlı olmaya itse de) tarafından "Kanun" aile araştırmalarında yukarıdaki alıntıda ima edildiği kadar kristalize edilmiş veya yüceltmış değildir. Bununla birlikte, evlilik ve aile davranışını daha iyi anlamaya çalışırken edinilecek ve avantajından yararlanılacak araştırma yöntemleri mevcuttur. Ne var ki teknikler ve teknolojiler kavramsallaşmaz ve soru sormazlar. Teorik soruları en açık biçimde kavramsallaştırabilenler aynı zamanda metodolojik becerileri de kazandığı zaman evlilik ve aile biliminde ilerlemelerin meydana gelme ihtimali artacaktır.

ÖZET

Verilerin analizi yorumlanıp sonuçlar çıkarılana kadar empirik inceleme tamamlanmış sayılmaz. Yorumun görevi sonuçlardan anlam çıkartmaktır. Bazı sonuçlar, yetersiz veya çelişkili iken bazılarının yorumlanması gerekecektir.

Empirik incelemelerin herhangi bir türünde olduğu gibi evlilik ve aile araştırmalarında da sınırlamalar vardır. Gelecekte benzer güçlüklerden kaçınılabilmesi için bunların belirlenmesi ve potansiyel okuyucuların dikkatine sunulması gerekir. Aynı zamanda karşılaşılan spesifik problemlerden kaynaklanmayan ancak hiç bir incelemenin tek başına yeterli olamayacağı gerçeğinden ileri gelen kimi sınırlamalar da vardır. Aile araştırmaları, genellikle kültü-

rel bağlamlara, örneklem özellikleri, sadece bir veya iki tür ölçüye sahip olma gibi nedenlerden dolayı birtakım sınırlamalara da sahiptir.

İyi yapılmış her incelemenin genellikle birkaç tür sonucu vardır. Araştırmadan elde edilen sonuçlar bir teorinin gözden geçirilmesini bir yana bırakılmasını veya geliştirilmesini gerektiren kanıtlar içerebilir. Her inceleme gelecekteki araştırmalar açısından da birtakım sonuçlara sahip olacaktır; araştırma sonuçları, kaçınılacak olan yanlışları, ümit vaat eder görünen yeni teknikleri, ele alınabilecek ilgili ek soruların ortaya çıkarılmasını içerebilir. Araştırma bazen uygulayıcılarına da cevaplar getirir. Hatta temel veya saf araştırma yoluyla kazanılan bilgi gelecek bir zamanda pratik uygulamalar için son derece önemli hale gelebilir.

Evlilik ve aile araştırmaları, anlam, anlama ve bilgi için yapılan araştırmalardır. Kullanılan araştırma yöntemleri kendi başlarına amaç olmaktansa amaca ulaşmada kullanılan bir araç olarak görülmelidir. Aile araştırmalarında kullanılan yöntemler, açık ve mantıklı düşünce ile yönlendirilmesi gereken önemli araçlardır.

ANAHTAR KAVRAMLAR

Bulguları yorumlama

Kanıt / Delil

Sınırlamalar

Genelleştirilebilirlik

Teorik sonuçlar

Araştırma sonuçları

Uygulama sonuçları

KAYNAKÇA

- ACOCK, A. C. (1979) "Applications of LISREL IV to family research." Presented at preconference theory and methods workshop, National Council on Family Relations, Boston.
- ___ and V.L. BENGTSON (1980) "Socialization and attribution processes: actual versus perceived similarity among parents and youth." *Journal of Marriage and the Family* 42: 501-516.
- ADAMS, G.R. and J.D.SCHVANEVELDT (1985) *Understanding Research Methods*. New York: Longman.
- ALDOUS, J. (1978) *Family Careers: Developmental Change in Families*. New York: John Wiley.
- ALTHAUSER, R.P. and T.A. HEBERLEIN (1970) Validity and the multitrait multimethod matrix. In E. F. Borgatta and G. W. Bohrnstedt (Eds.), *Sociological Methodology* (pp. 151-169), San Francisco: Jossey-Bass.
- American Psychological Association (1973) *Ethical principles in the conduct of research with human participants*. Washington, DC: Author.
- American Sociological Association (1968) Toward a code of ethics for sociologists. *American Sociologist* 3: 316-318.
- ANASTASI, A. (1976) **Psychological Testing** New York: Macmillan.
- BAILEY, K.D. (1975) "Cluster analysis", in D. Heise (ed.) *Sociological Methodology*. San Francisco: Jossey-Bass.
- BALES, R.F. (1950) *Interaction Process Analysis: A Method for the Study of Small Groups*. Cambridge, MA; Addison-Mosley.
- BAUMRIND, D. (1980) "New directions in socialization research." *American Psychologist* 35: 639-652.

- BECKER, G.S. (1981) *A Treatise on the Family*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- BELSKY, L., G. B. SPANIER and M. ROVINE (1983) "Stability and change in marriage across the transition to parenthood." *Journal of Marriage and the Family* 45: 576-577.
- BLAKE, J. (1981) "Family size and the quality of children." *Demography* 18: 421-422.
- BLALOCK, H.M. (1979) "Measurement and conceptualization problems: the major obstacle to integrated theory and research." *American Sociological Review* 44: 881-894.
- ____ (1982) *Conceptualization and Measurement in the Social Sciences*. Beverly Hills, CA: Sage.
- BOHRNSTEDT, G.W. (1983) "Measurement", in P. Rossi et al. (eds.) *Handbook of Survey Research*. New York: Academic.
- ____ and E. F. BORGATTA (1981) *Social Measurement*. Beverly Hills, CA: Sage.
- BOLLEN, K. A. and K.H. BARB (1981) "Pearson's R and coarsely categorized measures." *American Sociological Review* 46: 232-239.
- BONJEAN, C.M., R.J.HILL, and S.D. McLEMORE (1967) *Sociological Measurement: An Inventory of Scales and Indices*. San Francisco: Chandler.
- BOWERMAN, C.E. (1964) "Prediction studies," in H.T. Christensen (ed.) *Handbook of Marriage and the Family*, Chicago: Rand-McNally.
- ____ and J.W. KINCH (1959) "Changes in family and peer orientation of children between the fourth and tenth grades." *Social Forces* 37: 206-211.
- BRODY, G.H. and R.C. ENDSLEY (1981) "Researching children and families: differences in approaches of child and family specialists." *Family Relations* 30: 275-280.
- BROGAN, D. and N.G. KUTNER (1976) "Measuring sex role orientation: a normative approach." *Journal of Marriage and the Family* 38: 31-40.

- BURGESS, E. W. and P. WALLIN (1953) *Engagement and Marriage*. Philadelphia: Lippincott.
- BUROS, O.K. (1972) *Seventh Mental Measurements Yearbook*. Highland Park, NJ: Gryphone Press.
- (1974) *Tests in Print II*. Highland Park, NJ: Gryphone Press.
- BURR, W.R. (1973) *Theory Construction and the Sociology of the Family*. New York: John Wiley.
- and G.K. LEIGH (1983) "Famology: A new discipline." *Journal of Marriage and the Family* 45: 467-480.
- BURR, W.R., R. HILL, F.I.NYE, and I, L. REISS (1979) *Contemporary Theories about the Family* (vols, 1 and 2). New York: Free Press.
- CALL, V.R.A., L. B. OTTO, and K. I. SPENNER (1982) *Tracking Respondents: A Multimethod Approach*. Lexington, MA: D.C. Heath.
- CAMPBELL, D.T. and D.W. FISKE (1959) "Convergent and discriminant validation by the multitrait-multimethod matrix." *Psychological Bulletin* 56: 81-105.
- CAMPBELL, D.T. and J.C. STANLEY (1963) "Experimental and quasi-experimental designs for research on teaching," in N.L. Gage (ed.) *Handbook of Research on Teaching*. Chicago: Rand-McNally.
- CAMPBELL, A., P. E. CONVERSE, and W. L. RODGERS (1976) *The quality of American life*, New York: Russell Sage.
- CAPLOW, T., H. M. BAHR, B. A. CHADWICK, R. HILL, and M.H.WILLIAMSON (1982) *Middletown Families*, Minneapolis: University of Minnesota.
- CARMINES, E. G. and R.A. ZELLER (1979) *Reliability and Validity Assessment*. Beverly Hills, CA: Sage.
- CHERLIN, A. (1977) "The effects of children on marital dissolution." *Demography* 14: 265-272.
- CHRISTENSEN, H.T. (1963) "Child spacing analysis via record linkage: new data plus a summing up from earlier reports." *Marriage and Family Living* 25: 272-280.
- (1964) "Development of the family field of study," in H.T. Christensen (ed.) *Handbook of Marriage and the Family*. Chicago: Rand-McNally.

- CHUN, K., S. COBB, and R.P. FRENCH, Jr. (1975) Measures for Psychological Assessment. Ann Arbor: University of Michigan.
- COHEN, J.A. (1960) "A coefficient of agreement for nominal scales." Educational and Psychological Measurement 20: 37-46.
- COOK, T.D. and D.T.CAMPBELL (1979) Quasi-Experimentation: Design and Analysis Issues for Field Settings. Chicago: Rand-McNally.
- CROMWELL, R.E. and D. C. FOURNIER (forthcoming) Diagnosing Relationships: A Measurement Handbook for Marital and Family Therapists. San Francisco: Jossey-Bass.
- CROMWELL, R.E., D.M.KLEIN, and S.G.WEITING (1975) "Family power: a multitrait multimethod analysis," in R.E. Cromwell and D.M. Klein (eds.) Power in Families. Beverly Hills, CA: Sage.
- CRONBACH, L. J. (1951) "Coefficient alpha and the internal structure of tests." Psychometrika 16: 297-334.
- CRONBACH, L. J. and P. MEEHL (1955) "Construct validity of psychological tests." Psychological Bulletin 2: 181-302.
- ____ C. G. GLASER, H. NANDA, and N. RAJARATNAM (1972) The Dependability of Behavioral Measurements: Theory of Generalizability for Scores and Profiles. New York: John Wiley.
- CUBER, J.F. and P.B. HARROFF (1965) The Significant Americans: A Study of Sexual Behavior Among The Affluent. New York: Van Rees Press.
- DAVIS, J.A. (1985) General Social Surveys, 1972-1985: Cumulative Codebook. Chicago: National Opinion Research Center.
- DIENER, E. and R. CRANDALL (1978) Ethics in Social and Behavioral Research. Chicago: University of Chicago Press.
- DILLMAN, D.A. (1978) Mail and Telephone Surveys: The Total Design Method. New York: John Wiley.
- DIZARD, J. (1968) Social Change in the Family. Chicago: Community and Family Center, University of Chicago.
- DOHERTY, W.J. (1984) "Quanta, quarks, and families: implications of modern physics for studying families." Presented at the Theory and Methods Preconference Workshop, National Council on Family Relations.

- DURKHEIM, E. (1951) *Suicide: A Study in Sociology*. [John A. Spaulding and George Simpson, trans.] New York: Free Press.
- DUSTER, T., D. MATZA, and D. WELLMAN (1979) "Field work and the protection of human subjects." *American Sociologist* 14: 136-142.
- ELDER, G. H. (1981) "History and the family: the discovery of complexity." *Journal of Marriage and the Family* 43: 489-514.
- ELDER, G.H., Jr. (1974) *Children of the Great Depression*. Chicago: University of Chicago Press.
- ETAUGH, C. and J. MALSTROM (1981) "The effect of marital status on person perception." *Journal of Marriage and the Family* 4: 801-805.
- FELDMAN, H. (1971) "The effects of children on the family," in A. Michael (ed.) *Family Issues of Employed Women in Europe and America*. Leiden, The Netherlands: E.J. Brill.
- FIGLEY, C.R. (1973) "Child density and the marital relationship." *Journal of Marriage and the Family* 35: 272-282.
- FILSINGER, E. E. (1981) "The dyadic interaction scoring code," in E.E. Filsinger and R.A. Lewis (eds.) *Assessing Marriage: New Behavioral Approaches*. Beverly Hills, CA: Sage.
- and R.A. LEWIS (1981) *Assessing Marriage: New Behavioral Approaches*. Beverly Hills, CA: Sage.
- FOURNIER, D. G., D.H. OLSON, and J.M. DRUCKMAN (1983) "Assessing marital and premarital relationships: the PREPARE-ENRICH Inventories," in E.E. Filsinger (ed.) *Marriage and Family Assessment*. Beverly Hills, CA: Sage.
- FOWERS, B. J. AND D. H. OLSON (n.d.) "Predicting marital success with PREPARE: a predictive validity study." Unpublished manuscript, Department of Family Social Science, University of Minnesota.
- FREEDMAN, D.S., A. THORNTON, and D. CAMBURN (1980) "Maintaining response rates in longitudinal studies." *Sociological Methods and Research* 9: 87-98.
- FURSTENBERG, F. F., Jr. (1985) "Sociological ventures in child development." *Child Development* 56: 281-288.
- GECAS, V. (1971) "Parental behavior and adolescent self-evaluation." *Sociometry* 34: 466-482.

- GELLES, R. J. (1974) *The Violent Home: A Study of Physical Aggression Between Husbands and Wives*. Beverly Hills, CA: Sage.
- ____ (1984) "Parental child snatching: a preliminary estimate of the national incidence." *Journal of Marriage and the Family* 45: 735-739.
- GERGEN, K. J. (1982) *Toward Transformation in Social Knowledge*. New York: Springer Verlag.
- GLENN, N.D. and S. McLANAHAN (1982) "Children and marital happiness: a further specification of the relationship." *Journal of Marriage and the Family* 44: 63-72.
- GLICK, P.C. (1964) "Demographic analysis of family data," in H.T. Christensen (ed.) *Handbook of Marriage and the Family*. Chicago: Rand-McNally.
- GOFFMAN, E. (1983) "The interaction order." *American Sociological Review* 48: 1-7.
- GOODRICH, D. W. and D.S. BOOMER (1963) "Experimental assessment of modes of conflict resolution." *Family Process* 2: 15-24.
- GOTTMAN, J.M. (1979) *Marital Interaction: Experimental Investigations*. New York: Academic.
- GOYDER, J.C. (1982) "Further evidence on factors affecting response rates to mailed questionnaires." *American Sociological Review* 47: 550-553.
- GREENBLAT, C. S. (1983) "The salience of sexuality in the early years of marriage." *Journal of Marriage and the Family* 45: 289-300.
- GROVES, R.M. and R. L. KAHN (1979) *Surveys by Telephone: A National Comparison with Personal Interviews*. New York: Academic.
- HEBERLEIN, T.A. and R. BAUMGARTNER (1978) "Factors affecting response rates to mailed questionnaires: a quantitative analysis of the published literature." *American Sociological Review* 43: 447-462.
- HERSEN, M. and D.H. DARLOW (1976) *Single Case Experimental Designs: Strategies for Studying Behavior Change*. New York: Pergamon.

- HILL, R. (1964) "Methodological issues in family development research." *Family Process* 3: 86-206.
- and P. MATTESSICH (1979) "Family development theory and life span development," in P.B. Baltes And O.G. Brim (eds.) *Life Span Development and Behavior* (vol. 2). New York: Academic.
- HODGSON, J.W. and R.A. LEWIS (1979) "Pilgrim's progress III: a trend analysis of family theory and methodology." *Family Process* 18: 163-173.
- HOWARD, R.L. (1981) *A Social History of American Family Sociology, 1865-1940*. Westport, CT: Greenwood Press.
- HURLEY, J.R. and D.P.PALONEN (1967) "Marital satisfaction and child density among university student parents." *Journal of Marriage and the Family* 29: 483-484.
- HUSTON, T., S. McHALE, and A. CROUTER (1985) "When the honeymoon's over: changes in marriage over the first year," in S. Tuck and R. Gilmour (eds.) *The Emerging Field of Personal Relationships*. Hillsdale, N: Lawrence Erlbaum.
- HYMAN, H.H. (1972) *Secondary Analysis of Sample Surveys: Principles, Procedures, and Potentialities*. New York: John Wiley.
- Institute for Social Research (1976) *Interviewers Manual* (2nd ed.). Ann Arbor: University of Michigan.
- Institute for Social Research (ISR) Newsletter (1981, Winter) "Rensis Likert: a final tribute." Pp. 6-7.
- JOHNSON, O. G. and J.W.BOMMARITO (1971) *Tests and Measurements in Child Development: A Handbook*. San Francisco: Jossey-Bass.
- JORDAN, L.A., A. C.. MARCUS, and L. G. REEDER (1980) "Response styles in telephone and household interviewing: a field experiment." *Public Opinion Quarterly* 44: 210-222.
- JÖRESKOG, K. G. (1969) "A general approach to confirmatory maximum likelihood factor analysis." *Psychometrika* 34: 183-202.
- (1973) "A general method for estimating a linear structural equation system," in A. S. Goldberger and O.D.Duncan (eds.) *Structural Equation Models in the Social Sciences*. New York: Seminar Press.

- ____ (1979) Addendum to "A general approach to confirmatory maximum likelihood factor analysis," in *Advances in Factor Analysis and Structural Equation Models*. Cambridge, MA: Abt.
- KAATS, G.R. and K. E. DAVIS (1970) "The dynamics of sexual behavior in college students." *Journal of Marriage and the Family* 32: 390-399.
- KANTOR, D. H. and W. LEHR (1975) *Inside the Family*. San Francisco: Jossey-Bass.
- KAPLAN, A. (1964) *the conduct of inquiry*. San Francisco: chandler.
- KENKEL, W.F. and D.K. HOFFMAN (1956) "Real and conceived roles in family decision making." *Marriage and Family Living* 18: 311-316.
- KERLINGER, F.N. (1973) *Foundations of Behavioral Research* (2 nd ed.) New York: Holt, Rinehart, & Winston.
- ____ (1979) *Behavioral Research: A conceptual Approach*. New York: Holt, Rinehart, & Winston.
- KIDWELL, J. S. (1982) "The neglected birth order: middleborns." *Journal of Marriage and the Family* 44: 225-235.
- KITSON, G.C., M. B. SUSSMAN, G. K. WILLIAMS, R.B. ZEEHANDELAAR, B.K. SCHICKMANTER, and J.L. STEINBERGER (1982) "Sampling issues in family research." *Journal of Marriage and the Family* 44 (November): 965-981.
- KLECKA, W.R. and A.J.TUCHFARBER (1978) "Random digit dialing: a comparison to personal suveys." *Public Opinion Quarterly* 42: 105-114.
- KLEIN, D.M., S. R. JORGENSEN, and B.C. MILLER (1978) "Research methods and developmental reciprocity in families," in R.M. Lerner and G.B. Spanier (eds.) *Child Influences on Marital and Family Interaction: A Life Span Perspective*. New York: Academic.
- KLEIN, D.M., J.D. SCHVANEVELDT, and B. C. MILLER (1978) "The attitudes and activities of contemporary family theorists." *Journal of Comparative Family Studies* 8: 5-17.
- KRUSKAL, J.B. and M. WISH (1978) *Multidimensional Scaling*. Beverly Hills, CA: Sage.

- LABOVITZ, S. (1970) "The assignment of numbers to rank order categories." *American Sociological Review* 35: 515-524.
- (1972) "Statistical usage in sociology: sacred cows and rituals." *Sociological Methods and Research* 1: 13-37.
- LAKE, D.B., M.B. MILES, and R.B. EARLE (1973) *Measuring Human Behavior*. New York: Teachers College Press.
- LAMB, M.E., L. J. SUOMI, and G.R. Stephenson [Eds.](1979) *Social Interactional Analysis: Methodological Issues*. Madison: University of Wisconsin Press.
- LaROSSA, R. and M.M. LaROSSA (1981) *Transition To Parenthood*. Beverly Hills, CA: Sage.
- LaROSSA, R. and J.H. WOLF (1985) "Qualitative family research." *Journal of Marriage and the Family* 47: 531-541.
- LaROSSA, R., L. A. BENNETT, and R.J. GELLES (1981) "Ethical dilemmas in qualitative family research." *Journal of Marriage and the Family* 43: 303-313.
- LARZELERE, R.E. and D.M. KLEIN (forthcoming) "Methodological implications of the family as an object of study," in M.B. Sussman and S.K. Steinmetz (eds.) *Handbook of Marriage and the Family*. New York: Plenum Press.
- LASLETT, P. [Ed.] (1972) *Household and Family in Past Time*. Cambridge, England: Cambridge University Press.
- LePLAY, F. (1855) *Les Ouvriers Europeens*. Tours, France: Alfred Mame et Fils.
- LIKER, J.K. and G.H. ELDER, Jr. (1983) "Economic hardship and marital relations in the 1930's," *American Sociological Review* 48: 343-359.
- LIKERT, R. (1932) "A technique for the measurement of attitudes." *Archives of Psychology* 21, 140.
- LODGE, M. (1981) *Magnitude Scaling: Quantitative Measurement of Opinions*. Beverly Hills, CA: Sage.
- MANGEN, D. J. AND W. A. PETERSON (1982a) *Research Instruments in Social Gerontology: (vol. 1). Clinical and Social Psychology*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

- ____ (1982b) *Research Instruments in Social Gerontology: (vol. 2). Social Roles and Social Participation.* Minneapolis: University of Minnesota Press.
- MARANELL, G.M. (1974) *Scaling: A Sourcebook for Behavioral Scientists.* Hawthorne, NY: Aldine.
- MARKMAN, H.J., C.I. NOTARIUM, T.STEPHEN, and R.J.SMITH (1981) "Behavioral observation systems for couples: the current status," in E.E. Filsinger and R.A. Lewis (eds.) *Assessing Marriage: New Behavioral Approaches.* Beverly Hills, CA: Sage.
- McIVER, J.P. and E.G.CARMINES (1981) *Unidimensional Scaling.* Beverly Hills, CA: Sage.
- McLAUGHLIN, S.D. and L. B. OTTO (1981) "Canonical correlation analysis in family research." *Journal of Marriage and the Family* 43: 7-16.
- MEZZICH, J.E. and H. SOLOMON (1980) *Taxonomy and Behavioral Science.* New York: Academic.
- MILLER, B. C. (1975) "Child density, marital satisfaction, and conventionalization: a research note." *Journal of Marriage and the Family* 2: 345-347.
- ____ (1976) "A multivariate developmental model of marital satisfaction." *Journal of Marriage and the Family* 38: 643-657.
- ____ and S.L.Bowen (1982) "Father-to-newborn attachment behavior in relation to prenatal classes and presence at delivery." *Family Relations* 31: 71-78.
- MILLER, B.C., J.K.McCOY, and T.D. OLSON (1986) "Dating experiences in relation to adolescent sexual attitudes and behavior." Unpublished manuscript.
- MILLER, B.C. and D.H. OLSON (1979) "Types of marital interaction and related contextual characteristics: cluster analysis of the IMC." Presented at a conference on exploring styles in family systems, St. Paul, Minnesota.
- MILLER, B.C., B. C. ROLLINS, and D.L. THOMAS (1982) "On methods of studying marriages and families." *Journal of marriage and the Family* 44: 851-873.

- MILLER, B. C., J.D. SCHVANEVELDT, and G.O. JENSON (1981) "Reciprocity between family life research and education." *Family Relations* 30: 625-630.
- MILLER, B. C. and D.L. SOLLIE (1980) "Normal stresses during the transition to parenthood." *Family Relations* 29: 459-465.
- MILLER, D.C. (1970) *Handbook of Research Design and Social Measurement* (2nd ed.). New York: David McKay.
- MISHLER, E.G., and N.E. WAXLER (1966) "Family interaction and schizophrenia." *Archives of General Psychiatry* 15: 64-74.
- MURDOCK, B.H. and A. SCHLEGEL (1980) *Cross Cultural Samples and Codes*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.
- National Opinion Research Corporation (1978) *General Social Science Survey Codebook*. Chicago: Author.
- NUNNALLY, J.C. (1978) *Psychometric Theory*. New York: McGraw-Hill.
- NYE, F.I (1964) "Field research," in H.T. Christensen (ed.) *Handbook of Marriage and the Family*. Chicago: Rand-McNally.
- OLSON, D.H. (1977) "Insider's and outsider's view of relationships: research studies," in G. Levinger and H. Rausch (eds.) *Close Relations*. Amherst: University of Massachusetts Press.
- (1981) "Family typologies: bridging family research and family therapy," in E.E. Filsinger and R.A. Lewis (eds.) *Assessing Marriage: New Behavioral Approaches*. Beverly Hills, CA: Sage.
- and C.RABUNSKY (1972) "Validity of four measures of family power." *Journal of Marriage and the Family* 34: 224-234.
- OLSON, D.H. and R.G. RYDER (1970) "Inventory of marital conflicts (IMC): an experimental interaction procedure." *Journal of Marriage and the Family* 22: 443-448.
- OLSON, D.H., H.I. McCUBBIN, H. BARNES, A. LARSEN, M. MUXEN, and M. WILSON (1982) *Family Inventories*. St. Paul: Department of Family Social Science, University of Minnesota.
- OSGOOD, C.E., G. J. SUCI, and P.H. TANNENBAUM (1957) *The Measurement of Meaning*. Urbana: University of Illinois Press.
- OTTO, L.B., V.R.A. CALL, and K.I.SPENCER (1981) *Design for a Study of Entry into Careers*. Lexington, MA: D. C. Heath.

- PARSONS, T. and R.F. BALES (1955) *Family, Socialization, and Interaction Process*. Glencoe, IL: Free Press.
- PINEO, P.C. (1961) "Disenchantment in the later years of marriage." *Marriage and Family Living* 23: 3-11.
- POPPER, K. (1965) *Conjectures and Refutations: The Growth of Scientific Knowledge*. New York: Basic Books.
- RAUSH, H.L., W.A.HERTEL, and M.A.SWAIN (1974) *Communication, Conflict, and Marriage*, San Francisco: Jossey-Bass.
- REISS, D. (1981) *The Family's Construction of Reality*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- REISS, I.L. (1967) *The Social Context of Premarital Sexual Permissiveness*. New York: Holt, Rinehart, & Winston.
- ____ and B.C. MILLER (1979) "Heterosexual permissiveness: a theoretical analysis," pp. 57-100 in W.R. Burr et al. (eds.) *Contemporary Theories About the Family* (vol. 1). New York: Free Press.
- REISS, I.L., R.E.ANDERSON, and G.C.SPONAUGLE (1980) "A Multivariate model of the determinants of extramarital sexual permissiveness." *Journal of Marriage and the Family* 42: 395-411.
- REYNOLDS, P.D. (1979) *Ethical Dilemmas and Social Science Research*. San Francisco: Jossey-Bass.
- ____ RISKIN, J. and E.E. FAUNCE (1970) "Family interaction scales, III: Discussion of methodology and substantive findings." *Archives of General Psychiatry* 22: 527-537.
- ____ (1972) "An evaluative review of family interaction research." *Family Process* 11: 365-455.
- ROBINSON, J.P. and P.R.SHAVER (1969) *Measures of Social Psychological Attitudes*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- POLLINS, B. C. and K.L. CANNON (1974) "Marital satisfaction over the family cycle: a reevaluation." *Journal of Marriage and the Family* 32: 20-27.
- ROLLINS, B.C. and H.FELDMAN (1970) "Marital satisfaction over the family life cycle." *Journal of Marriage and the Family* 32: 20-27.

- ROSENBLATT, P.C. (1974) "Behavior in public places: comparison of couples accompanied and unaccompanied by children." *Journal of Marriage and the Family* 4: 750-755.
- RYDER, R. (1973) "Longitudinal data relating marital satisfaction and having a child." *Journal of Marriage and the Family* 35: 15-38.
- SACKETT, G.P. (1978) "The lag sequential analysis of contingency and cyclicity in behavioral interaction research," in J.D. Osofsky (ed.) *Handbook of Infant Development*. New York: John Wiley.
- SCHUMAN, H. (1982) "Artifacts are in the mind of the beholder." *American Sociologist* 17: 21-28.
- ___ and S.PRESSER (1977) "Question working as an independent variable in survey analysis." *Sociological Methods and Research* 6: 151-170.
- ___ (1979) "The open and closed question." *American Sociological Review* 44: 692-712.
- ___ (1981) *Questions and Answers in Attitude Surveys: Experiments on the Effects of Question Form, Wording, and Context*. New York: Academic.
- SCHUMM, W.R., H.L.BARNES, S.R.BOLLMAN, A.P.JURICH, and G.A.MILLIKEN (1985) "Approaches to the statistical analysis of family data." *Home Economics Research Journal* 14: 112-122.
- SHUMM, W.R., W.T.SOUTHERLY, and C.R.FIGLEY (1980) "Stumbling block or stepping stone: path analysis in family studies." *Journal of Marriage and the Family* 42: 251-262.
- SELLTIZ, C., L.S. WRIGHTSMAN, and S.W.COOK (1976) *Research Methods in Social Relations* (3rd ed.) New York: Holt, Rinehart & Winston.
- SEWARD, R.R.(1978) *The American Family: A Demographic History*. Beverly Hills, CA: Sage.
- SHARPLEY, C.F. and D.G.CROSS (1982) "A psychometric evaluation of the Spanier Dyadic Adjustment Scale." *Journal of Marriage and the Family* 44: 739-741.
- SHAW, M.W. and J.M.WRIGHT (1967) *Scales for the Measurement of Attitudes*. San Francisco: McGraw-Hill.

- SNIDER, J.G. and C.E. OSGOOD (1969) *Semantic Differential Technique: A Sourcebook*. Hawthorne, NY: Aldine.
- Society for Research in Child Development (1973) *Ethical Standards for Research with Children*. Chicago: Author.
- SÖRBOM, D. and D.G. JÖRESKOG (1981) "The use of LISREL In sociological model building," in D.J. Jackson and E.F. Borgatta (eds.) *Factor Analysis and Measurement in Sociological Research*. Beverly Hills, CA: Sage.
- SPANIER, G.B. (1976) "Measuring dyadic adjustment: new scales for assessing the quality of marriage and similar dyads." *Journal of Marriage and the Family* 38: 15-28.
- _____ and L. THOMPSON (1982) "A confirmatory analysis of the Dyadic Adjustment Scale." *Journal of Marriage and the Family* 44: 731-738.
- SPANIER, G.B., R.A. LEWIS, and C.L. COLE (1975) "Marital adjustment over the family life cycle: the issue of curvilinearity." *Journal of Marriage and the Family* 37: 263-275.
- STEINGLASS, P. (1980) "Assessing families in their own homes." *American Journal of Psychiatry* 127: 1523-1529.
- STEVENS, S.S. (1951) "Mathematics, measurement, and psychophysics," in S.S. Stevens (ed.) *Handbook of Experimental Psychology*. New York: John Wiley.
- STEWART, D.W. (1984) *Secondary Research: Information Sources and Methods*. Beverly Hills, CA: Sage.
- STRAUS, M.A. (1964) "Measuring families," in H.T. Christensen (ed.) *Handbook of Marriage and the Family*. Chicago: Rand-McNally.
- _____ (1969) *Family Measurement Techniques*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- _____ (1979) "Measuring conflict and violence: the conflict tactics (CT) scales." *Journal of Marriage and the Family* 40: 75-81.
- _____ and B.W. BROWN (1978) *Family Measurement Techniques: Abstracts of Published Measurements: 1935-1974 (rev.ed.)*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

- STRAUS, M.A. and I. TALLAMN (1971) "SIMFAM: a technique for observational measurement and experimental study of families," in J. Aldous et al. (eds.) *Family Problem Solving*. Hinsdale, IL: Dryden.
- STRAUS, M.A., R.J.GELLES, and S. STEINMETZ (1980) *Behind Closed Doors: Violence in the American Family*. Garden City, Ny: Anchor Press/Doubleday.
- STRODTBECK, F.L. (1950) "Husband-wife interaction over revealed differences." *American Sociological Review* 16: 468-473.
- ___ (1951) "The family as a three-person group." *American Sociological Review* 19: 23-29.
- SUDMAN, S. (1976) *Applied Sampling*. New York: Academic.
- TABACHNICK, B.G. and L.S.FIDELL (1983) *Using Multivariate Statistics*. New York: Harper & Row.
- TALLMAN, I., L.R. WILSON, and M.A. STRAUS (1974) "SIMCAR: a game simulation method for cross-cultural family research." *Social Science Information* 13: 121-144.
- TEACHMAN, J.D. (1983) "Early marriage, premarital fertility, and marital dissolution." *Journal of Family Issues* 4: 105-126.
- TOHMPSON, D. (1981) "The ethics of social experimentation: the case of the DIME." *Public Policy* 3: 369-398.
- THOMSON, E. and WILLIAMS (1982) "Beyond wives' family sociology: A method for analyzign couple data." *Journal of Marriage and the Family* 44 (November): 999-1008.
- THORNTON, A. and D.CAMBURN (1983) "The influence of the family on premarital sexual attitudes and behavior." Revision of a paper presented at the Annual Meetings of the American sociological Association.
- THORNTON, A., D.S.FREEDMAN, and D. CAMBURN (1982) "Obtaining respondent cooperation in family panel studies." *Sociological Methods and Research* 11: 33-51.
- TIGGLE, R.B., M.D. PETERS, H.H. KELLEY, and J. VINCENT (1982) "Correlational and discrepancy indices of understanding and their relation to marital satisfaction." *Journal of Marriage and the Family* 44: 209-215.

- U.S. Department of Health and Human Services (1983) "Children involved as subjects of research: additional protections." Federal Register 48, 46: March 8.
- WAGENAAR, T.C. (1981) Readings for Social Research. Oxford, OH: Wadsworth.
- WALKER, D.K. (1973) Socioemotional Measures for Preschool and Kindergarten Children. San Francisco: Jossey-Bass.
- WALKER, K. and M. WOODS (1976) Time Use: A Measure of Household Production of Family Goods and Services. Washington, DC: Center for the Family, American Home Economics Association.
- WAMPLER, K.S. and G.S.POWELL (1982) "The Barrett-Lennard Relationship Inventory as a measure of marital satisfaction." Family Relations 31: 139-145.
- WEBB, E.J., D.T. CAMPBELL, R.D.SCHWARTZ, and L. SECHREST (1966) Unobtrusive Measures: Nonreactive Research in the Social Science. Chicago: Rand-McNally.
- ____ and J.B.GROVE (1981) Non Reactive Measures In The Social Sciences. Boston: Houghton Mifflin.
- WINTER, W.D. and A.J.FERREIRA [Eds.] (1969) Research in Family Interaction: Readings and Commentary. Palo Alto, CA: Science and Behavior Books.
- WRIGLEY, E.A. and R.S. SCHOFIELD (1981) The Population History of England, 1541-1871. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- ZELLER, R.A. and E.G. CARMINES (1980) Measurement in Social Sciences: The Link Between Theory and Data. New York: Cambridge University Press.
- ZELNIK, M., J. KANTNER, and K. FORD (1981) Sex and Pregnancy in Adolescence. Beverly Hills, CA: Sage.